

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา
จังหวัดสมุทรสงคราม

THE DEVELOPMENT OF TEMPLES FOR CULTURAL TOURISM,
AMPHAWA DISTRICT, SAMUTSONGKHRAM PROVINCE

พระมหาจรรยา อภิธมฺมจิตโต (กิมชุ่นฮวด)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา
จังหวัดสมุทรสงคราม

พระมหาจรรณ อภิธมฺมจิตฺโต (กิมชุ่นฮวด)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Development of Temples for Cultural Tourism,
Amphawa District, Samutsongkhram Province

Phramahacharoon Abhidhammacitto (Kimsunhuat)

A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์ เรื่อง
“การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิโร,ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระอุดมสิทธินายก,ผศ.ดร.)

กรรมการ

(ผศ.พิเศษ ว่าที่ พ.ต.ดร.สวัสดิ์ จิรัฏฐิติกาล)

กรรมการ

(รศ.ดร.สุรพล สุษะพรหม)

กรรมการ

(พระครูวิสุทธธานันทคุณ,ดร.)

กรรมการ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา,ผศ.ดร.)

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

พระครูวิสุทธธานันทคุณ,ดร.

ประธานกรรมการ

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา,ผศ.ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาจรรณ อภิธมมจิตโต)

- ชื่อสารนิพนธ์ : การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
- ผู้วิจัย : พระมหาจตุรย์ อภิธมฺมจิตโต (กิมชุนฮวด)
- ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการผู้ควบคุมสารนิพนธ์
- : พระครูวิสุทธาจารย์นันทคุณ, ดร., พธ.บ.(การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ม.(การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด.(การจัดการเชิงพุทธ)
 - : พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ผศ.ดร., พธ.บ.(การบริหารรัฐกิจ), ศศ.ม.(การจัดการการพัฒนาสังคม), รป.ด.(รัฐประศาสนศาสตร์)
- วันที่สำเร็จการศึกษา : ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม (๒) เปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยในส่วนของ การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลภาคสนามจากพระสงฆ์ในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน ๒๓๓ รูป วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที และค่าเอฟ วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และในส่วนของ การวิจัยเชิงคุณภาพมีการวิเคราะห์เอกสาร และใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๒ รูป/คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

๑. การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านบุคลากร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ ด้านงบประมาณ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ ด้านวัสดุอุปกรณ์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ และด้านการจัดการ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙

๒. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ตำแหน่ง มีผลให้ความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลอื่น ๆ ที่เหลือ ไม่พบความแตกต่าง

๓. ปัญหา และอุปสรรคต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า พระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พระสงฆ์ไม่ควรทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ งบประมาณมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ ไม่สามารถใช้งานวัสดุอุปกรณ์ได้อย่างคุ้มค่า ขาดการวางแผนร่วมกันระหว่างฝ่ายศาสนากับหน่วยงานของรัฐ ขาดการจัดทำแผนพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ควรพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแก่พระภิกษุและสามเณรยิ่งขึ้น ในส่วนของการห้ามพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ ควรปรับเปลี่ยนรูปแบบของการดำเนินกิจกรรม โดยอบรมให้ความรู้แก่เยาวชนเพื่อพัฒนาให้เยาวชนสามารถทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ประจำวัดหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่อยู่ในพื้นที่วัด ควรจัดทำแผนงบประมาณ ทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว ควรส่งเสริมการใช้วัสดุอุปกรณ์ด้วยความคุ้มค่าตามหลักการของธรรมาภิบาล ควรจัดส่งพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัด เข้าร่วมประชุมร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐหรือองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อวางแผนดำเนินงานในโครงการต่าง ๆ และควรจัดทำแผนพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมระยะยาว อาทิ แผน ๓ ปี หรือ แผน ๕ ปี

Research Paper Title: The Development of Temples for Cultural Tourism,
Amphawa District, Samutsongkhram Province

Researcher : Phramahacharoon Abhidhammacitto (Kimsunhuat)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Research Paper Supervisory Committee

- : Phrakhruwisutthanantakhun, Dr.,
B.A.(Buddhist Management), M.A.(Buddhist Management),
Ph.D.(Buddhist Management)
- : Phrakhrusangharakiettisak Kittipañño, Asst.Prof., Dr.
B.A.(Public Administration), M.A.(Social Development Management),
D.P.A.(Public Administration)

Date of Graduation : March 15, 2018

ABSTRACT

The objectives of research were (1) to study the development of temples for cultural tourism, Amphawa district, Samutsongkhram province, (2) to compare the opinions of monks towards the Development of temples for cultural tourism, Amphawa district, Samutsongkhram province, classified by personal data, and (3) to study problems, obstacles and suggestions for development of temples for cultural tourism, Amphawa district, Samutsongkhram province. It was the mixed research method that the quantitative research used the questionnaire as the tool to collect the data in the field study from 233 monks in Amphawa district, Samutsongkhram province. The statistics were used for the data analysis through frequency, percentage, mean, standard deviation (S.D.), t-test, F-test, One-way Analysis of Variance. And the qualitative research had the documentary analysis and interview as the tool to collect the data in the field study from 12 key informants and analyzed the data through the content analysis technique.

The findings of research were as follows:

1. The development of temples for cultural tourism, Amphawa district, Samutsongkhram province, overall was found in high level with average at mean of 3.92, when considering in each aspect found that in high level all aspects. The personal aspect was high level at mean of 3.88. The budget aspect was high level at mean of 3.85. The material aspect was high level at mean of 3.94. And the Management aspect was high level at mean of 3.99.

2. The comparison of monk's opinions towards the development of temples for cultural tourism, Amphawa district, Samutsongkhram province, classified by personal data, found that status has the significantly difference at 0.05, the hypothesis was accepted. Those personal statuses were not different.

3. The problems and obstacles for development of temples for cultural tourism, Amphawa district, Samutsongkhram province as following: most monks and novices lack of knowledge about cultural tourism, monks should not act as guides, the budget is not enough to meet demand, can't use materials worthiness, lack of joint planning between religion and state agencies, lack of formal development plan. And, the suggestions for development of temples for cultural tourism, Amphawa district, Samutsongkhram province as following: should develop more knowledge about cultural tourism for monks and novices, the prohibition of monks serving as guides, monks should modify the form of the training activities to educate youths to act as a guide for the cultural Tourism resources in the monastery area, should prepare a budget plans for short, medium and long term plans, should promote to use materials in accordance with the principles of good governance, should have the meeting with representatives of government agencies and local government organizations to plan and carry out projects, and should have the development plan to preserve cultural tourism in the long-term plan, including a 3-year or 5-year plan.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของคณะกรรมการผู้ควบคุมสารนิพนธ์ ได้แก่ พระครูวิสุทธาจารย์คุณ, ดร. และพระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ผศ.ดร. ที่อนุเคราะห์ให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือในการปรับปรุง แก้ไขสารนิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณ คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์ ประกอบด้วย พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร., ผศ.พิเศษ ว่าที่ พ.ต.ดร.สวัสดิ์ จิรัฏฐิติกาล และ รศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุง เพื่อความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ พระสมุทรวชิโรโสภณ, ดร., พระครูวาทีวรรณ, ดร., พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ขยทตโต, ดร., ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิดา หนัมนี และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถาม พร้อมแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้ สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ พระพรหมเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เจ้าคณะภาค ๑๕ ที่มอบความเมตตาและกำลังใจผู้วิจัยเสมอมา และขอขอบคุณ พระภาวนาวิสุทธิโสภณ เจ้าคณะอำเภอ อัมพวา, พระครูสมุห์คำนวน ปริสุทฺธ เจ้าคณะตำบลวัดประดู่, พระครูวิกรมปัญญาภรณ์ เจ้าคณะ ตำบลสวนหลวง, พระครูวิจิตรสมุทรคุณ เจ้าคณะอำเภอมะขาม เขต ๑, พระครูโฆสิตสุตคุณ เจ้าคณะ ตำบลเหมืองใหม่ เขต ๒, พระครูปลัดเกรียงไกร สุทธิญาณ เจ้าคณะตำบลปลายโพธิ์โพธิ์ เขต ๑, นางสาวนิลุพล รัชธรรมกุล ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, นายสุคนธ์ สุวรรณศักดิ์สิน นายอำเภอมะขาม, นายจันทน์ จันทน์ ไวยาวังกรวัดเขายี่สาร อำเภอมะขาม, นายหิรัญ เกิดปัญญา ไวยาวังกรวัดวัดบางแค่น้อย อำเภอมะขาม, นายวิรัตน์ นิสศรี ไวยาวังกรวัดอัมพวันเจติยา รามวรวิหาร อำเภอมะขาม และนายเนตร พุทธสวัสดิ์ ไวยาวังกรวัดภุมรินทร์กุฎีทอง อำเภอมะขาม ที่ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย ตลอดจนบุคคลต่าง ๆ ที่อนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัย เป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ คุณค่าและประโยชน์ใด ๆ อันจะพึงมีจากสารนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็น พุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณ แก่บิดามารดา ครูบาอาจารย์ พี่ ๆ น้อง ๆ รวมทั้งคณะญาติโยมและผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ผู้ให้กำลังใจ ผู้ให้กำลังใจสนับสนุน และผู้ถวายข้าวทุก ทักพิถีพิถันเวลาที่ดำรงเพศสมณะตลอดมา ซึ่งไม่สามารถจะเอ่ยนามได้ทั้งหมด

พระมหาจรัญ อภิธมฺมจิตฺโต

๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
สารบัญตาราง	(ซ)
สารบัญแผนภาพ	(ฐ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ฑ)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๓
๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๕
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิด เกี่ยวกับการพัฒนา	๗
๒.๒ แนวคิด เกี่ยวกับวัด	๙
๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาวัด	๑๕
๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	๔๗
๒.๕ ข้อมูลพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย	๖๒
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๕
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๗๑
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๗๒
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๗๒
๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๗๒
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๗๕
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๘
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๗๙

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๘๐
๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๘๑
๔.๒ การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	๘๒
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๘๗
๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	๑๐๙
๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	๑๑๑
๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๑๗
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๑๙
๕.๑ สรุป	๑๑๙
๕.๒ อภิปรายผล	๑๒๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๒๕
บรรณานุกรม	๑๒๖
ภาคผนวก	๑๓๔
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๑๓๕
ภาคผนวก ข ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง	๑๔๑
ภาคผนวก ค ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา	๑๔๗
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๔๙
ภาคผนวก จ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๖๔
ภาคผนวก ฉ แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๗๑
ภาคผนวก ช ภาพถ่ายการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๑๗๔
ประวัติผู้วิจัย	๑๘๑

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ในสังกัดคณะสงฆ์อำเภออำพา จังหวัดสมุทรสงคราม จำแนกตามสังกัดตำบล (คณะสงฆ์)	๗๔
๔.๑ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๘๑
๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม	๘๒
๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร	๘๓
๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร	๘๔
๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์	๘๕
๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ	๘๖
๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามตำแหน่ง	๘๘
๔.๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามตำแหน่ง	๘๘
๔.๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร จำแนกตามตำแหน่ง	๘๙
๔.๑๐ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร จำแนกตามตำแหน่ง	๘๙
๔.๑๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ จำแนกตามตำแหน่ง	๙๐
๔.๑๒ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ จำแนกตามตำแหน่ง	๙๐

สารบัญตาราง (ต่อ)

[illegible]

สารบัญตาราง (ต่อ)

[illegible]

สารบัญตาราง (ต่อ)

[illegible]

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๔๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ จำแนกตามการศึกษา	๑๐๖
๔.๔๔	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ จำแนกตามการศึกษา	๑๐๖
๔.๔๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ จำแนกตามการศึกษา	๑๐๗
๔.๔๖	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ จำแนกตามการศึกษา	๑๐๗
๔.๔๗	ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ตามสมมติฐานที่ ๑-๔	๑๐๘
๔.๔๘	ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร	๑๐๙
๔.๔๙	ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ	๑๐๙
๔.๕๐	ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์	๑๑๐
๔.๕๑	ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ	๑๑๐

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	อุทยานพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยหรืออุทยาน ร.๒	๖๒
๒.๒	พระพุทธรูปปางไสยาสน์มีนั้วพระบาท ๙ นิ้ว ณ วัดเขายี่สาร	๖๓
๒.๓	พื้นที่โบสถ์สร้างด้วยไม้ตะเคียนเพียง ๗ แผ่น ณ วัดบางแค่น้อย	๖๓
๒.๔	วัดอัมพวันเจติยารามวรวิหาร	๖๔
๒.๕	กุฏิทอง ณ วัดกุฎีทอง	๖๔
๒.๖	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๗๑
๔.๑	แนวทางส่งเสริมการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	๑๑๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

สารนิพนธ์ฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลัก ในการอ้างอิง ซึ่งจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/ ๑๗๗/๑๔๐ หมายความว่า ระบุถึง พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๑๗๗ หน้าที่ ๑๔๐ เป็นต้น ทั้งนี้ โดยใช้ระบบคำย่อ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จุ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อ.ง.เอก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ง.จตุกก	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ง.นวก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	นวกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ง.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.เถร.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรคาถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิเทศ	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมในปัจจุบันมีความตระหนักถึงความสำคัญของศิลปะ วัฒนธรรม เทศกาล รวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านมากขึ้น ทั้งนี้ การตื่นตัวต่อวัฒนธรรมประกอบกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของในแต่ละพื้นที่เป็นจุดกำเนิดของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังจะเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้กลายเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในยุโรป อีกทั้งประเทศอื่น ๆ ได้พยายามที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศของตนเอง เพราะนอกจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะสามารถนำรายได้เข้าสู่ประเทศ และนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจทั้งระดับประเทศและระดับภูมิภาคแล้ว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป^๑

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมสำคัญที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศไทย และยังช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม อย่างไรก็ดี สถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบันได้มีการแข่งขันอย่างรุนแรง ประเทศไทยจึงปรับทิศทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้เอกลักษณ์ของประเทศในรูปแบบที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม”^๒ ทั้งนี้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นมีความพิเศษ ตรงที่นักท่องเที่ยวจะเน้นที่การศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม สถานที่ดังกล่าวจะมีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งนอกจากจะเป็นความภาคภูมิใจของประเทศแล้ว ยังมีคุณค่าที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยา และมานุษยวิทยา อีกทั้ง ยังสามารถส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน และประเทศผ่านทางการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี^๓

โดยแท้จริง การท่องเที่ยว จำแนกออกเป็น ๗ ประเภท ได้แก่ ๑) การท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่ประสงค์ที่จะสังเกตการแสดงออกทางวัฒนธรรม และแบบแผนการใช้ชีวิตของประชากรต่างเผ่าพันธุ์ ซึ่งจะรวมไปถึงการไปเยือนบ้านเกิดเมืองนอน การเข้าร่วมพิธีกรรม รำฟ้อน และการเข้าร่วมพิธีทางศาสนาต่าง ๆ ๒) การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม (Environmental

^๑Nzama, A.T, Magi, L.M., & Ngcobo, N.R., *Workbook-I Tourism Workbook for Educators: 2004 Curriculum Statement (Unpublished Tourism Workshop Educational Materials)*, (Centre for Recreation & Tourism, UZ. and Tourism KwaZulu-Natal: University of Zululand, 2005), p. 5.

^๒กาญจนา แสงลัมสุวรรณ และศรัณยา แสงลัมสุวรรณ, “การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน”, ใน *วารสารนักบริหาร (Executive Journal)*, ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๕): ๑๓๙.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๐.

Tourism) การท่องเที่ยวประเภทนี้คล้ายคลึงกับการท่องเที่ยวเพื่อชadıพันธุ์ กล่าวคือ เป็นการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวจากแดนไกลให้เข้ามาท่องเที่ยว แต่ข้อนี้จะเน้นสิ่งดึงดูดใจ (Attractions) ที่เป็นสิ่งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากกว่าที่จะเน้นชadıพันธุ์มนุษย์ การกลับคืนสู่ธรรมชาติและ การชื่นชมต่อความสัมพันธ์ของผู้คนกับพื้นพิภพที่อยู่ในกลุ่มนี้ ซึ่งจะรวมการถ่ายภาพ การเดินทางไกล การปีนเขา การล่องเรือเล็ก และการตั้งแคมป์ ๓) การท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการเดินทางเพื่อสัมผัสและการเข้าร่วมในวิถีชีวิตเก่า ๆ ที่กำลังจะสูญหายไปใบางท้องถิ่น เพื่อให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงประวัติความเป็นมา การดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของตน เช่น การแสดง ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และงานเทศกาล เป็นต้น ๔) การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) เป็นการท่องเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถานและโบราณวัตถุเก่า ๆ ที่เน้นความรุ่งเรืองในอดีต อาจเป็นการไปชมอนุสาวรีย์ โบสถ์ วิหาร วัดต่าง ๆ และการแสดงแสง เสียงเหตุการณ์เด่น ๆ ในอดีตกาล ๕) การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business tourism) มีลักษณะเด่นคือ การประชุมหารือพบปะกันหรือ การสัมมนา ซึ่งมักรวมเอาการท่องเที่ยวประเภทอื่นเข้ามาไว้ด้วยเมื่อมีการท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจเกิดขึ้น แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะมีการท่องเที่ยวได้หลายประเภทบางแห่งเป็นทั้งแหล่งท่องเที่ยวเพื่อ นันทนาการ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม แล้วแต่นักท่องเที่ยวต้องการอย่างไร ๖) การท่องเที่ยวเพื่อ การนันทนาการ (Recreational tourism) เป็นการเข้าร่วมการแข่งขันกีฬา น้ำพุแร่รักษาโรค การ อาบแดด และการสมาคมกันในสิ่งแวดล้อมที่ผ่อนคลายจิตใจ สถานที่ดังกล่าวได้แก่ หาดทราย ทะเล การแข่งขันกอล์ฟในสนามชั้นเยี่ยม และการแข่งขันเทนนิส เป็นต้น การส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่ม นี้จะดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อนหย่อนใจโดยเฉพาะ และ ๗) การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล (Incentive tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นเพื่อเป็นรางวัลแก่พนักงาน เพื่อเป็นสวัสดิการแก่ หน่วยงาน และบริษัทห้างร้านต่างๆ เพื่อการดูงานประชุม ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และเพื่อนันทนาการ โดยหน่วยงานและบริษัทห้างร้านจะเป็นผู้รับผิดชอบในค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ทั้งหมด^๔

การท่องเที่ยวนอกจากจะมีประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจแล้ว ยังมีประโยชน์ทางด้านสังคม ซึ่งช่วยให้ประชาชนได้เห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของแต่ละท้องถิ่น แล้วยังช่วยให้ สภาพแวดล้อมของท้องถิ่นดีขึ้นเนื่องจากการพัฒนาท้องถิ่น ให้มีความสะอาดปลอดภัยเพื่อต้อนรับ นักท่องเที่ยว ยิ่งไปกว่านั้น การท่องเที่ยวยังเป็นการสร้างความมั่นคงให้กับประเทศ เพราะในสถานที่ที่ นักท่องเที่ยวเดินทางไปจะมีการสร้างปัจจัยต่างๆ เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โรงแรม ที่พักต่าง ๆ ตามมา เพื่อสนองความต้องการ และการสร้างวัตถุสิ่งของเหล่านี้จะช่วยขจัดปัญหาหรือภัยที่เกิดจากการแทรกซึม หรือบ่อนทำลายต่าง ๆ ได้อย่างดี นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความเจริญให้แก่ท้องถิ่นได้อย่าง มากมายอีกด้วย ฉะนั้น นานาประเทศจึงใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้ เดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศของตนให้มากที่สุด และส่งเสริมให้พลเมืองของตนสนใจท่องเที่ยว ภายในประเทศของตนมากกว่าที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวยังต่างประเทศ^๕

^๔บุปผา พิกุลแก้ว และคณะ, แนวทางการมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างยั่งยืนบนพื้นที่เกาะช้าง กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๐), หน้า ๒๔.

^๕ปิยะวดี หิริมมล, พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการท่องเที่ยวในจังหวัด สุโขทัย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕.

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นรูปธรรมการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งซึ่งเน้นความสำคัญกับแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับ มรดกประเพณีที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา และวัฒนธรรมที่ดึงดูดความสนใจ โดยสิ่งที่ดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวนั้นมีหลายอย่างประกอบด้วย วิถีชีวิต พิพิธภัณฑสถาน การแสดง แหล่งโบราณคดี ศิลปะ ละคร การแสดงดนตรีสากล และการแสดงดนตรีพื้นบ้าน ประเพณี พิธีกรรม ทางศาสนา หัตถกรรมงานฝีมือ และการกระทำอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม^๖

จังหวัดสมุทรสงคราม แต่เดิมเรียกเมืองแม่กลอง ในส่วนของอำเภออัมพวา จำแนกการปกครองส่วนภูมิภาคเป็น ๑๒ ตำบล ๙๖ หมู่บ้าน ๑๓,๐๐๕ ครัวเรือน โดยมีเทศบาลตำบล จำนวน ๒ แห่ง และมีองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน ๑๑ แห่ง^๗

อำเภออัมพวา มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมากมาย อาทิ วัดอัมพวันเจติยารามวรวิหาร (Amphawan Temple) ซึ่งมีพระอารามหลวงที่ตั้งงามเก่าแก่คู่เมืองอัมพวา เชื่อว่าสร้างมาตั้งแต่สมัย รัชกาลที่ ๑ สร้างกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนที่สวยจนชวนตะลึงคือภาพจิตรกรรมฝาผนังที่งดงามในพระอุโบสถ นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เพราะเคยเป็นนิวาสสถานเก่าของ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และเป็นสถานที่พระราชสมภพของรัชกาลที่ ๒ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีวัดกุฎีกรีนทร์กุฏิทอง (Pumrinkutitong temple) สวยเด่นเป็นสง่าริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง ไฮไลท์อยู่ที่กุฏิเป็นเรือนไม้สักทองขนาดใหญ่ ลวดลายรดน้ำปิดทองสวยงาม ซึ่งสมเด็จพระชนกของพระมหาสีในรัชกาลที่ ๑ สร้างถวายไว้ พร้อมทั้งเครื่องใช้ส่วนพระองค์จำนวนมาก ภายในวัดยังมี พิพิธภัณฑสถานและอุทยานการศึกษาเป็นสถานที่เก็บรวบรวมโบราณวัตถุล้ำค่าควรอนุรักษ์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่มักประสบปัญหา โดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่าง “การพัฒนา” กับ “การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทางสังคม” เพราะรูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวโดยทั่วไปนั้นมุ่งเน้นเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจมากกว่าที่จะสนใจถึงผลกระทบที่อาจมีต่อชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งหากมองผลกระทบที่เกิดขึ้นแล้วนั้นจะพบว่าสังคมหรือชุมชนจะเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด ทั้งทางตรงและทางอ้อม อย่างไรก็ตามในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา กระแสการอนุรักษ์ได้เพิ่มสูงขึ้นจึงเกิดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวแนวใหม่ซึ่งเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นั่นคือ การท่องเที่ยวที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวรวมทั้งเจ้าหน้าที่ของพื้นที่มีจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม โดยมีปรัชญาหลักคือ การเพิ่มรายได้ในด้านการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญ เน้นการตอบสนองต่อความจำเป็นพื้นฐานมากกว่าการบริโภควัตถุ นอกจากนี้ ยังเน้นการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน ซึ่งเรียกกันในชื่อ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism)

^๖ จุฑามาศ คงสวัสดิ์, การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม, (นครปฐม: ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

^๗ กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด, แผนพัฒนาจังหวัดสมุทรสงคราม พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๐, (สมุทรสงคราม: กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕๕๗), หน้า ๒. (เอกสารอัดสำเนา).

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ประกอบกับที่ผู้วิจัยมีสังกัดในพื้นที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จึงสนใจศึกษาเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้จากการวิจัยเป็นข้อมูลสำคัญเพื่อใช้ในการพัฒนาบทบาทวัดในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สืบไป

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล มีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

๑.๒.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นอย่างไร

๑.๓ วัดอุปสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

๑.๓.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยสังเคราะห์จากแนวคิดทฤษฎีของ ปีเตอร์ ดรักเกอร์ (Peter Drucker)^๔ ใน ๔ ด้าน ได้แก่

- ๑) ด้านบุคลากร
- ๒) ด้านงบประมาณ
- ๓) ด้านวัสดุอุปกรณ์
- ๔) ด้านการจัดการ

^๔ปีเตอร์ ดรักเกอร์ (Peter Drucker) อ้างใน สุธี สุทธิสมบุรณ์ และสมาน รังสิโยภิญช์, **หลักการบริหารเบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๔๑), หน้า ๑๒.

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตตัวแปร ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ตำแหน่ง อายุ พรรษา การศึกษา

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ใน ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านบุคลากร ๒) ด้านงบประมาณ ๓) ด้านวัสดุอุปกรณ์ และ ๔) ด้านการจัดการ

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

ประชากร (Population) ได้แก่ พระสงฆ์ในสังกัดคณะสงฆ์อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน ๕๕๖ รูป^๔

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๒ รูป/คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐ ถึงเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๐ รวมเป็นระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

๑.๕.๒ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

๑.๕.๓ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

๑.๕.๔ พระสงฆ์ที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

^๔สำนักงานเจ้าคณะอำเภออัมพวา, บัญชีสำรวจพระภิกษุ, สามเณร, ซี, ศิษย์วัด, อารามิกชน ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๐ คณะสงฆ์อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, (สมุทรสงคราม: สำนักงานเจ้าคณะอำเภออัมพวา, ๒๕๖๐), หน้า ๑. (ถ่ายเอกสารเก็บเล่ม).

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนาวัด หมายถึง การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตามปัจจัยพื้นฐานทางการบริหาร ๔ ด้าน ประกอบด้วย

- ๑) ด้านบุคลากร คือ การบริหารกำลังคนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด
- ๒) ด้านงบประมาณ คือ การจัดสรรเงินให้ใช้จ่ายต้นทุนน้อยที่สุดและให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด
- ๓) ด้านวัสดุอุปกรณ์ คือ การบริหารวัสดุในการดำเนินงานเพื่อให้สิ้นเปลืองน้อยที่สุดแต่เกิดประโยชน์สูงสุด
- ๔) ด้านการจัดการ คือ กระบวนการจัดการบริหารควบคุมเพื่อให้งานทั้งหมดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอย่างเต็มที่

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี

วัด หมายถึง วัดในพระพุทธศาสนา สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ วัดในสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เท่านั้น

พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุที่อุปสมบทโดยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย โดยการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์ในสังกัดคณะสงฆ์อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เท่านั้น

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

๑.๗.๔ ผลการวิจัยนี้ วัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนาได้

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” นี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยในส่วนที่มีความเกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิด เกี่ยวกับการพัฒนา
- ๒.๒ แนวคิด เกี่ยวกับวัด
- ๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาวัด
- ๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- ๒.๕ ข้อมูลพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิด เกี่ยวกับการพัฒนา

จากรูปศัพท์ของคำว่า พัฒนา ที่มาจากภาษาบาลี ว่า วฑฺฒน ซึ่งแปลว่า เจริญ และมาจากภาษาสันสกฤต ว่า วรฺธน แปลว่า ความเจริญ^๑ ในส่วนที่มาจากคำภาษาบาลีว่า วฑฺฒน แบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา ส่วนการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา โดยนัยนี้ คำว่า การพัฒนา หรือ คำว่า เจริญ นั้นไม่ได้แปลว่าทำให้มากขึ้น เพิ่มพูนขึ้นอย่างเดียว เท่านั้น แต่มีความหมายว่า ตัดหรือทิ้ง เช่น เจริญพระเกศา คือ ตัดผม มีความหมายว่า รัก เช่น นุสฺยา โลกวฑฺฒโน แปลว่า อย่างเป็นคนรักโลกอีกด้วย ดังนั้น การพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริง ๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม^๒

หากกล่าวโดยรูปศัพท์ คำว่า การพัฒนา มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Development แปลว่า การเปลี่ยนแปลงที่ละเอียดละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิมหรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ^๓

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๘๒๗.

^๒พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษา: เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖-๑๘.

^๓ปกรณัม ปริยากร, “ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา”, ใน การบริหารการพัฒนา, รวบรวมโดย อุทัย เลาหวิเชียร, (กรุงเทพมหานคร : สามเจริญพานิช, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘.

คำว่า การพัฒนา โดยความหมายจากรูปศัพท์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ซึ่งความหมายดังกล่าวนี้ เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่น ๆ ดังนี้

ในความหมายของนักเศรษฐศาสตร์ คำว่า พัฒนา หมายถึง ความเจริญเติบโต แต่เป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการเน้นความหมายเชิงปริมาณ คือ การเพิ่มขึ้นหรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ

ในความหมายของนักพัฒนาบริหารศาสตร์ คำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งในด้านคุณภาพ (ดีขึ้น) ปริมาณ (มากขึ้น) และสิ่งแวดล้อม (มีความเหมาะสม) ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

ในความหมายของนักเทคโนโลยี คำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยด้วยความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ในความหมายของนักวางแผน คำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการของมนุษย์ไว้ล่วงหน้า ในลักษณะของแผนและโครงการ แล้วบริหารหรือจัดการให้เป็นไปตามแผนและโครงการจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

ในความหมายของนักสังคมวิทยา คำว่า พัฒนา เน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมจึงหมายถึง มนุษย์ กลุ่มทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายในทางพุทธศาสนา คือ การเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มีความสุข

ในความหมายของนักพัฒนาชุมชน คำว่า พัฒนา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและการดำเนินงานโดยมนุษย์เพื่อประโยชน์แก่ตัวของมนุษย์เอง^๕

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาที่ยั่งยืนและวิกฤตการณ์ต่าง ๆ เกิดจากการพัฒนาแบบแยกส่วน เช่น การพัฒนาแต่เศรษฐกิจแยกส่วนจากสังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้สังคมและสิ่งแวดล้อมเกิดวิกฤติตามมา ก็ส่งผลกลับไปยังเศรษฐกิจ เพราะทุกอย่างเชื่อมโยงกัน นั่นคือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ต้องบูรณาการเข้ามาสู่วัตถุประสงค์เดียวกัน เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างคนกับคนและระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม^๕

โดยแท้จริงแล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเป็นการพัฒนาที่

๑) เป็นการพัฒนาที่ดำเนินไป โดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต

๒) เป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็นองค์รวม มองว่าการจะทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับสิ่งอื่น ๆ ดังนั้น การพัฒนาแนวนี้ จึงยึดหลักความรอบคอบ และค่อยเป็นค่อยไป

^๕สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒-๕.

^๕ประเวศ วะสี อังโน สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, **วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน**, (ปทุมธานี: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔.

๓) การพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้ระบุว่าต้องปฏิเสธระบบเทคโนโลยี เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย^๖

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า คือ มีทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ที่มีการช่วยเหลือ พึ่งพาอาศัยกัน การดูแลจากผู้นำเครือข่าย การมีฐานทรัพยากรของตนเอง^๗

สรุปได้ว่า คำว่า พัฒนา ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Development หมายถึง ความเจริญที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยนิยามความหมายของ คำว่า พัฒนา มีความแตกต่างกันไปในแต่ละศาสตร์ แต่มีขอบเขตที่เหมือนกัน คือ ความเจริญ ความเติบโต ในทางคุณภาพ ปริมาณ หรือสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นลักษณะของการปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิม และหากกล่าวจำเพาะในส่วนที่มาจากภาษาบาลีว่า วัตถุนั้น แบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา ส่วนการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา

๒.๒ แนวคิด เกี่ยวกับวัด

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด เกี่ยวกับวัด จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย จึงได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญไว้ตามลำดับ ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของวัด

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “ความหมายของวัด” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

สถาบันศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญของสังคมไทย แต่โดยทั่วไปคนเราจะมองศาสนาไปใน ๒ ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ ๑ หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ตัวหลักธรรมคำสอนเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์เพราะเป็นแนวทางปฏิบัติสามารถจัดความทุกข์ได้ และยังเป็นหลักปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของหมู่ชน เพราะฉะนั้นหลักธรรมคำสอนของศาสนาจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งของศาสนา

ลักษณะที่ ๒ ในแง่ที่เป็นสัญลักษณ์ เช่น พระสงฆ์ วัดวาอาราม เป็นต้น ตามปกติถือว่าเป็นตัวแทนในการสืบทอดศาสนาให้ยั่งยืนมาจนถึงปัจจุบัน เพราะเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทางศาสนาที่น่าเอนกทั้งหลักคำสอนมาปฏิบัติเป็นตัวอย่างแก่สังคม และเผยแผ่หลักธรรมคำสอนนั้นออกไปให้กว้างขวาง ดังนั้นสถาบันทางศาสนาในแง่นี้จึงมีส่วนรับผิดชอบต่อความเจริญหรือความเสื่อมของศาสนาเป็นอย่างมาก เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวกับควบคู่กับศาสนาที่เป็นหลักธรรมคำสอน^๘

^๖โครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย, รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๑๗.

^๗สมบุญ ชาวชายโง และธวัชชัย กุณวณิช, “คนรุ่นใหม่กับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน”, วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๕๕): ๕.

^๘พระมหาบุญมี ปุณณวุฑโฒ, “ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๓๕.

คนทั่วไปมักจะเข้าใจกันว่าวัดเป็นเพียงที่อยู่ของพระสงฆ์ ซึ่งเป็นความหมายที่ธรรมดาสามัญ เข้าใจกันตามสภาวะที่ปรากฏให้เห็นโดยไม่พิจารณาให้ลึกซึ้งเพียงพอ ความจริงแล้ววัดนั้นมีคำที่ใช้อยู่เดิมในภาษาบาลีอยู่ ๓ คำ คือ

“อาราม” โดยพยัญชนะแปลว่า “เป็นที่รื่นรมย์” โดยอรรถแปลว่า “สวน” เพราะในสมัยพุทธกาลนั้นพุทธศาสนิกชนนิยมถวายเป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์เช่น เวฬุวันวนาราม เป็นสวนที่พระเจ้าพิมพิสารถวายให้เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ หรือเชตวันวนาราม สวนที่อนาถปิณฑิกเศรษฐีถวายแก่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์เพื่อเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์

“อาวาส” โดยพยัญชนะแปลว่า “ที่อยู่” ซึ่งเป็นความหมายที่กว้าง แต่ถ้าจะจำกัดขอบเขตแคบลง หมายถึง วัด ก็ต้องมีภิกษุศรัทธา เป็นคำจำกัดความข้างหน้าว่า “ภิกษุมหาอาวาส” แปลว่า ที่อยู่ของพระภิกษุสงฆ์ โดยอรรถในอภินิหารปิปปากา ท่านแปลว่า เรือน เป็นไวพจน์ของคำว่า ชร เป็นต้น

“วิหาร” โดยพยัญชนะก็แปลว่าที่อยู่คล้ายกับอาวาส แต่ตามพระวินัย เช่น ในมหาลลกลีกขาบทแห่งสังฆาติเสสและในอนุศาสน์ ท่านหมายเอาสิ่งปลูกสร้างเป็นหลัง และสังเกตในที่ทั่วไปดูเหมือนเป็นสิ่งก่อสร้างด้วยอิฐ ปูน คือ เป็นพวกตึก แต่เพราะวิหารนั้นสร้างไว้ในที่อยู่ของภิกษุทั้งหลาย จึงพลอยเรียกว่า วิหาร ซึ่งเท่ากับคำว่าวัดในภาษาไทย

ที่กล่าวมานั้นอาจเป็นเพียงความหมายในด้านรูปธรรมเพื่อสะดวกในการสื่อสาร เท่านั้น แต่ความจริงแล้วพระพุทธศาสนามีได้มีความหมายเพียงเท่านั้นไม่ พระพุทธศาสนา วัดและพระสงฆ์มีความผูกพันกับชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทยมาอย่างยาวนาน ถึงแม้ในปัจจุบันสำหรับสังคมเมืองหลวงผู้คนห่างเหินจากวัดมากขึ้น แต่ก็ยังมีวัดอยู่มากมาย มีประชาชนทำบุญตักบาตรกันอยู่ทุกวัน สำหรับในชนบทนั้นความสัมพันธ์ระหว่างวัดพระสงฆ์และประชาชนยังไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก อาจกล่าวได้ว่า วัดและพระสงฆ์เป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชนชาวไทย

คำว่า “วัด” นั้นความหมายโดยผิวเผิน หมายถึง ที่อยู่ของพระสงฆ์แล้ว วัดก็เหมือนกับที่อยู่อาศัยทั่วไปนั่นเอง วัดเป็นสถาบันที่อำนวยความสะดวกทั้งทางรูปธรรมและนามธรรมแก่สังคมอย่างมาก เพราะเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรม ประเพณี และศูนย์กลางอื่น ๆ อีกมาก ยิ่งหากพระซึ่งเป็นผู้นำทางจิตใจได้ปฏิบัติหน้าที่ที่ควรปฏิบัติแล้วก็สามารถทำให้สังคมอยู่ได้สงบสุข ด้วยเหตุนี้วัดจึงมีความจำเป็นต่อสังคมเพราะฉะนั้นในการศึกษา ความหมายของวัดจึงควรศึกษาถึงความหมาย ความมุ่งหมายและบทบาทของวัดของพระสงฆ์มาพิจารณาด้วย จึงมองทั้งในแง่รูปธรรมและนามธรรมควบคู่กัน

วัด หมายความว่า สถานที่ทางศาสนา โดยปกติมีโบสถ์ วิหาร และที่อยู่ของพระสงฆ์ หรือนักบวช เป็นต้น^๙ ตามพระราชพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ในมาตรา ๓๑ ให้วัดมีสองอย่าง คือ (๑) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และ (๒) สำนักสงฆ์ โดยให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล และมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป^{๑๐}

^๙ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, หน้า ๑,๑๐๔.

^{๑๐}พระวิสุทธิภิกษุธาดา (ประสิทธิ์ พุทธิมรสี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาญา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๓.

ความหมายของวัดตามเจตนาในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ดังกล่าวข้างต้น คือ^{๑๑}

๑) วัดเป็นองค์กรทางพระพุทธศาสนา และมีสถานที่พำนักอาศัยของภิกษุสงฆ์ ดังจะเห็นได้จากหลักเกณฑ์การอนุญาตสร้างวัดที่กำหนดว่า “สมควรเป็นที่พำนักอาศัยของภิกษุสงฆ์” และหลักเกณฑ์ในการตั้งวัดในข้อ ๔ แห่งกฎกระทรวงฉบับนี้ว่า เมื่อได้สร้างเสนาสนะขึ้นเป็นหลักฐานพร้อมที่จะใช้เป็นที่พำนักของภิกษุสงฆ์ได้แล้วให้ผู้ได้รับอนุญาตสร้างวัด

๒) วัดประเภทที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ต้องได้สร้างขึ้น หรือได้บูรณปฏิสังขรณ์เป็นหลักฐานถาวร และมีพระภิกษุอยู่ประจำไม่น้อยกว่า ๕ รูป ติดต่อกันไม่น้อยกว่า ๕ ปี แต่ระยะเวลาห้าปีมิได้บังคับแก่วัดที่ได้สร้างอุโบสถเสร็จเรียบร้อยแล้ว

วัด คือ หน่วยงานของศาสนา ที่เป็นสถาบันหลักของชุมชน ทำหน้าที่หลักในการถ่ายทอดศีลธรรม จริยธรรม ให้การศึกษาอบรม ให้ความรู้และศิลปกรรมต่าง ๆ ของชุมชน^{๑๒} เป็นที่อยู่ของพระ (นักบวช) ผู้ประพฤติพรหมจรรย์เป็นดินแดนแห่งพระรัตนตรัยสำหรับชุมชนมี ๓ เขต คือ

๑) เขตพุทธาวาส

๒) เขตธรรมาวาส

๓) เขตสังฆาวาส^{๑๓}

วัด คือ สถานที่สำหรับประกอบศาสนกิจและบำเพ็ญกุศลเป็นสถาบันการศึกษาอบรมของพระสงฆ์และเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาเป็นศูนย์กลางของการสมาคมพบปะสังสรรค์ ปรีกษาหารือและบริการด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน^{๑๔} วัดเป็นองค์กรหลัก เป็นฐานรองรับกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนา เป็นหน่วยบริหารจัดการโดยตรง มีเจ้าอาวาสเป็นผู้บังคับบัญชารองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นผู้ช่วยในกิจการทั่วไป ไวยาวัจกรเป็นผู้ช่วยงานการศาสนสมบัติ อนึ่ง เจ้าคณะ รองเจ้าคณะ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็น “พระสังฆาธิการ”^{๑๕}

สรุปได้ว่า วัดหมายถึงสถานที่ในทางพระพุทธศาสนา เป็นที่พำนักอาศัยของพระภิกษุสามเณร ในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและประกอบกิจของสงฆ์ เป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมและบำเพ็ญกุศลของพุทธบริษัททั้งหลายและเป็นสถานที่ในการให้การศึกษาอบรมขัดเกลาบุคคลให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ดังกล่าวนี้อาจเป็นเพียงความหมายในด้านรูปธรรมเพื่อสะดวกในการสื่อสาร เท่านั้น แต่ความจริงแล้ววัดในพระพุทธศาสนามีความผูกพันกับชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทยมาอย่างยาวนาน เพราะเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรม ประเพณี และศูนย์กลางอื่น ๆ อีกมาก

^{๑๑}กรมการศาสนา, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร: กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๔๓., หน้า ๑๖.

^{๑๒}ไพบุลย์ เสียงก้อง, **คน ต้นไม้ และสายน้ำ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๔), หน้า ๔๖.

^{๑๓}พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุติเมธี), “การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ใน **ธรรมปริทัศน์ ๔๖**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖) : ๑๖๔.

^{๑๔}สุนทร สุภูตะโยธิน, **คู่มือสมณศักดิ์สำหรับผู้บริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: กรังปรีซ์อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๔๐), หน้า ๔๒.

^{๑๕}พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ), **การพัฒนาพระสังฆาธิการ ภาค ๒ ภาคปฏิบัติการ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐.

๒.๒.๒ สถานภาพและขั้นตอนการสร้างวัด

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “สถานภาพและขั้นตอนการสร้างวัด” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

วัดซึ่งเป็นองค์กรทางพระพุทธศาสนาและมีสถานที่พำนักอาศัยของภิกษุสงฆ์นั้น หากพิจารณาตามสภาพฐานะ มี ๓ ประเภท คือ^{๑๖}

๑) พระอารามหลวง ได้แก่ วัดที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์ เป็นการส่วนพระองค์ก็ดี พระราชทานเพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ดำศึกดีลงมา หรือ แก่วัดเองก็ดี หรือวัดที่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริพาร ทรงสร้างหรือโปรดให้ปฏิสังขรณ์ แล้ว น้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายเป็นพระอารามหลวง รวมทั้งวัดที่ประชาชนสร้างหรือปฏิสังขรณ์ และ ทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวงด้วย

๒) วัดราษฎร์ ได้แก่ วัดที่ประชาชนทั่วไปสร้าง หรือปฏิสังขรณ์ ซึ่งได้รับอนุญาตให้สร้างวัด และประกาศตั้งวัด โดยถูกต้องตามกฎหมายจากทางราชการแล้ว และช่วยกันทะนุบำรุงสืบต่อมาตาม ลำพัง วัดราษฎร์ หมายถึง วัดทั้งชนิดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาและสำนักสงฆ์ซึ่งมิได้นับเข้าเป็น พระอารามหลวง

๓) วัดร้าง ได้แก่ วัดที่ไม่มีพระภิกษุสงฆ์พำนักอาศัยอยู่ประจำ ซึ่งทางราชการจะขึ้น ทะเบียนเป็นวัดร้างไว้

ส่วนขั้นตอนการตั้งวัดให้ถูกต้องตามกฎหมายนั้น แบ่งเป็น ๒ ขั้นตอน คือ^{๑๗}

๑) ขั้นตอนการสร้างวัด มีวิธีปฏิบัติดังนี้

๑.๑) ให้ผู้ขออนุญาตติดต่อทางราชการอำเภอท้องที่ เพื่อยื่นคำขออนุญาตสร้างวัด โดยมีรายการและเอกสารดังต่อไปนี้

๑.๑.๑) หนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินที่จะยกให้เป็นที่ตั้งสร้างวัด

๑.๑.๒) หนังสือสัญญายกที่ดินให้สร้างวัดหรือหนังสือของส่วนราชการระดับกรม อนุญาตให้ใช้ที่ดินเป็นที่ยกสร้างวัด

๑.๑.๓) จำนวนและสัมภาระต้องมีทั้งสองรายการ และมีราคารวมกันไม่น้อยกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท

๑.๑.๔) แผนที่จุดที่จะสร้างวัด ให้ระบุชื่อบ้านและวัดข้างเคียง พร้อมด้วย ระยะทางคมนาคมติดต่อกับสถานที่สร้างวัดไว้ด้วย

๑.๑.๕) แผนผังแสดงอาคารเสนาสนะ สิ่งปลูกสร้างของวัดที่จะสร้างขึ้น ให้แสดง ขนาดและตำแหน่งอาคารโดยใช้มาตรฐานส่วนประกอบเขตของที่ดินในแผนผังต้องมีรูปร่างลักษณะ ตรงตามอาณาเขตที่ดินที่ขออนุญาต

๑.๑.๖) จำนวนประชาชนบำรุงวัดจะต้องมีไม่น้อยกว่า ๑,๐๐๐ คน

๑.๑.๗) สถานที่ขออนุญาตสร้างวัดต้องห่างจากวัดอื่นไม่น้อยกว่า ๒ กิโลเมตร

^{๑๖} พระราชพิธีสุทิวาธิ (เที่ยง อคฺคธมฺโม), พระสงฆ์กับงานพัฒนาพระศาสนาและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๐.

^{๑๗} พระราชพิธีสุทิวาธิ (สุชาติ ธมฺมรตโน), คู่มือวิทยากรอบรมพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส, (กรุงเทพมหานคร: อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒๕.

๒) ขั้นตอนการตั้งวัด มีวิธีปฏิบัติดังนี้

๒.๑) ผู้ขออนุญาตติดต่อทางราชการอำเภอท้องที่ เพื่อเสนอรายงานขอตั้งวัด โดยมีรายการและเอกสารดังต่อไปนี้

๒.๑.๑) การตั้งวัดให้ชี้แจงเหตุผลประกอบด้วย สมควรตั้งตามชื่อหมู่บ้านหรือสถานที่ตั้งวัด หากมีวัดที่มีชื่อตรงตามชื่อบ้านอยู่ก่อนแล้วให้ชี้แจงไว้ด้วย

๒.๑.๒) จำนวนพระภิกษุประจำไม่น้อยกว่า ๔ รูป โดยให้เสนอชื่อผู้ที่จะเป็นเจ้าอาวาสไว้ด้วย

๒.๑.๓) ภาพถ่ายเสนาสนะสิ่งปลูกสร้างทุกรายการ

๒.๑.๔) แผนที่แสดงจุดที่ตั้งวัดให้ระบุชื่อบ้านและวัดข้างเคียง พร้อมระยะทางคมนาคมติดต่อกับวัดที่ขออนุญาต

๒.๑.๕) แผนผังแสดงอาคารเสนาสนะสิ่งปลูกสร้างของวัดที่ได้สร้างขึ้นแล้ว ให้แสดงขนาดและตำแหน่งอาคารโดยใช้มาตราส่วนประกอบ ขอบเขตของที่ดินในแผนผังต้องมีรูปร่างลักษณะตรงตามอาณาเขตที่ตั้งวัด เมื่ออำเภอท้องที่ได้รับรายงานขอตั้งวัดแล้วจะเสนอเรื่องไปยังจังหวัด กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการและมหาเถรสมาคม ตามลำดับ

๒.๒) เมื่อมหาเถรสมาคมเห็นชอบ และให้ตั้งชื่อวัดอย่างไรแล้ว กระทรวงศึกษาธิการจะออกประกาศตั้งวัดโดยถูกต้องตามกฎหมายต่อไป ทางราชการจะขึ้นทะเบียนวัดไว้ ทางคณะสงฆ์จะดำเนินการแต่งตั้งเจ้าอาวาสแล้วเจ้าอาวาสจะดำเนินการรับโอนที่ดินเป็นของวัด

สรุปได้ว่า สถานภาพขอวัดแบ่งได้ ๓ ประเภท คือ วัดพระอารามหลวง วัดราษฎร์ และวัดร้าง ซึ่งในประเทศไทยเรามีวัดราษฎร์เป็นจำนวนมากกว่าประเภทอื่น เนื่องจากพุทธศาสนิกชนมีจิตศรัทธาและดำเนินการสร้างวัดกันมาก แต่อย่างไรก็ตาม ต้องเป็นไปตามวิธีปฏิบัติที่ทางราชการได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน และเมื่อสามารถตั้งวัดอย่างถูกต้องได้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว คณะสงฆ์จึงจะได้แต่งตั้งเจ้าอาวาสเข้าไปเป็นผู้ปกครองดูแล และเป็นผู้บริหารจัดการกิจการของวัดนั้นๆ ต่อไป

๒.๒.๓ บทบาทของวัดต่อสังคมไทย

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “บทบาทของวัดต่อสังคมไทย” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

นับตั้งแต่สมัยโบราณวัดมีความสำคัญยิ่งต่อสังคมไทย ทุกหมู่บ้านมีวัดเป็นศูนย์กลางมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจและสติปัญญา เป็นศูนย์กลางของความเชื่อถือและความสามัคคี ดังกล่าวนี้อ้างอิงเหตุผลจากคำกลอน ความว่า

“วัดเป็นที่สงบรึนรมย์ เป็นที่บ่มศีลงาม เป็นแหล่งความรู้ เป็นแหล่งชูธรรมะ เป็นแหล่งละอายมุข เป็นแหล่งปลูกพลบใจ เป็นแหล่งให้บริการ”^{๑๘}

หากกล่าวถึงอดีตที่ผ่านมา กล่าวได้ว่า บทบาทของวัดในสังคมไทยตั้งแต่ครั้งอดีตและอาจตกทอดมาถึงปัจจุบัน มีดังนี้

^{๑๘} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พระสงฆ์กับการศึกษาไทยในบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑.

- ๑) เป็นสถานที่ประพาศิพพรหมจรรย์ของพระภิกษุสามเณรและประชาชนผู้ไคร่ธรรม
- ๒) เป็นสถานที่สำหรับประชาชนไปบำเพ็ญกุศล
- ๓) เป็นดินแดนแห่งความสงบ คือเป็นที่อยู่ของผู้สงบเป็นดินแดนไปมาหาสู่ของผู้รักสงบ
- ๔) เป็นสาธารณูปการที่ชาวบ้านได้อาศัยใช้สาธารณูปโภค เช่น ตักน้ำกินน้ำใช้ที่สระวัด
- ๕) เป็นสถานศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้แทบทุกสาขาวิชาตั้งแต่ชั้นต่ำจนถึงชั้นสูง
- ๖) เป็นสโมสรสถานหรือสมาคมที่ชุมนุมพักผ่อนหย่อนอารมณ์ของประชาชนทั่วไป
- ๗) เป็นสุศาลา โรงพยาบาลหรือแพทย์สถานที่พระบริการชาวบ้าน ผู้ป่วยไข้
- ๘) เป็นสถานที่พึ่งพำนักของคนไร้ที่พึ่ง เช่น กำพร้า อนาคตหรือประสบไฟไหม้ น้ำท่วม
- ๙) เป็นที่พึ่งหลบลี้หนีภัยของคนที่ถูกภัยคุกคาม เช่น ภัยสงคราม หรือโรคภัยคุกคาม
- ๑๐) เป็นสถานที่พึ่งของผู้ตายและญาติของผู้ตาย
- ๑๑) เป็นสนามเด็กเล่นหรือเล่นกีฬาของประชาชน
- ๑๒) เป็นสถานที่พักของผู้เดินทาง เสมือนเป็นโรงแรมของประชาชนคนเดินทาง
- ๑๓) เป็นสถานที่เปรียบเทียบบคิตความเสมือนหนึ่งเป็นโรงศาลวินิจฉัยเรื่องราวแก่ประชาชน
- ๑๔) เป็นสถานที่พบปะกันแห่งชายหนุ่มหญิงสาวตามประเพณีไทยแท้แต่โบราณ
- ๑๕) เป็นศูนย์กลางแห่งศิลปวัฒนธรรมของสังคมไทย^{๑๙}

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันบทบาทของวัดที่มีต่อสังคมไทยเกิดจากความสำคัญอันเป็นภารกิจทั่วไปของวัด มีดังนี้

- ๑) เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมารับใช้พระรับการอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาต่าง ๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของเยาวชน
- ๒) เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่และศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ขัดสนมาอาศัยวัด
- ๓) เป็นสถานพยาบาลที่แจกจ่ายพวกรักษาผู้เจ็บป่วย
- ๔) เป็นที่พักคนเดินทาง
- ๕) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม
- ๖) เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้าน
- ๗) เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตและครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ
- ๘) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติ เสมือน พิพิธภัณฑ์
- ๙) เป็นคลังวัสดุสำหรับเก็บของไว้ ซึ่งชาวบ้าน จะได้ขอยืมไปใช้เมื่อคนมีงานต่าง ๆ
- ๑๐) เป็นศูนย์กลางการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกันบอกแจ้งกิจกรรมต่างๆ

- ๑๑) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะต่าง ๆ^{๒๐}

^{๑๙} พระธรรมวรานายก (โสภาส นิรุติเมธี), “การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ใน **ธรรมปริทัศน์ ๔๖**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖) : ๑๖๕-๑๖๖.

^{๒๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **การศึกษา : เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕-๑๙.

กล่าวโดยย่อ บทบาทและความสำคัญของวัด ได้แก่ เป็นสถานที่อยู่ของผู้ทรงศีลทรงธรรม เป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล เป็นสถานที่ศึกษาวิชาต่าง ๆ เป็นสถานสังคมสงเคราะห์ เป็นรมณีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นสถานที่พักผ่อนของคนเดินทาง เป็นศูนย์รวมของศิลปวัฒนธรรม เป็นสถานที่ฝึกอาชีพ เป็นสถานที่บันเทิงของชาวบ้าน เป็นสถานที่เลือกคู่ เป็นสโมสรของชาวบ้าน เป็นศาลของชาวบ้าน และเป็นคลังพัสดุของชาวบ้าน^{๒๑}

สรุปได้ว่า ในปัจจุบันวัดมีบทบาทเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน นอกจากนี้วัดยังมีบทบาทในการพัฒนาอาชีพของประชาชน เช่น เป็นสถานศึกษากลางสำหรับประชาชนทั่วไป เป็นแหล่งรวมศิลปวิทยาการในด้านต่าง ๆ ที่เป็นความรู้เพื่อการดำรงรักษาสังคม ซึ่งได้แก่ วิชาก่อสร้างช่างฝีมือ จิตรกรรม ประติมากรรมสถาปัตยกรรม เกษกรรม นิติศาสตร์ พงศาวดาร ตำนานเมืองและท้องถิ่นเป็นศูนย์รวมในการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนและสังคม โดยจากการที่วัดกลายเป็นศูนย์กลางของสังคมจึงทำให้พระสงฆ์กลายเป็นผู้นำทางจิตใจของคนในชุมชนด้วย นั่นเอง

๒.๓ แนวคิด เกี่ยวกับการพัฒนาวัด

ปัจจัยนำเข้า (Input) ในกระบวนการบริหาร คือ ทรัพยากรการบริหาร (Management Resources) อันได้แก่ 4M's ประกอบด้วย คน (Man) เงิน (Money) วัสดุวัตถุดิบ (Material) และวิธีการ/จัดการ (Method/Management) ถูกนำเข้าในระบบเพื่อการประมวลผลหรือการบริการ^{๒๒} ดังนั้น ในบริบทนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระตามลำดับ ดังนี้

๒.๓.๑ การพัฒนาวัดในด้านบุคลากร (Man)

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “การพัฒนาวัดในด้านบุคลากร” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

บุคลากรของศาสนา เรียกว่า ศาสนบุคคล โดยนัยนี้ คำว่า ศาสนบุคคล เป็นคำกลาง ไม่อิงไปทางศาสนาใดศาสนาหนึ่ง หมายถึง นักบวชในศาสนานั้น ๆ หากจำเพาะเจาะจงว่าเป็นศาสนบุคคลของพระพุทธศาสนา จึงหมายถึง ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เช่น ภิกษุเป็นศาสนบุคคลของพระพุทธศาสนา^{๒๓}

ศาสนบุคคล ได้แก่ ผู้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยมีตัวตนอยู่ ๔ กลุ่ม คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา^{๒๔} ศาสนบุคคลหรือบุคลากรขององค์กรคณะสงฆ์ หรือพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา จำแนกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

^{๒๑} ฟิ้น ดอกบัว, วัดและพระสงฆ์ทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท บุรพาสาส์น, ๒๕๕๐), หน้า ๓-๔.

^{๒๒} ปีเตอร์ ดรักเกอร์ (Peter Drucker) อ้างใน สุธี สุทธิสมบุรณ์ และสมาน รังสิโยภักดิ์, หลักการบริหารเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๕๑), หน้า ๑๒.

^{๒๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑,๑๔๓.

^{๒๔} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ชุดฝึกอบรมวิทยากรที่มำการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔ ชุดที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๔), หน้า ๖.

๑) อริยสงฆ์ หมายถึง พระอริยบุคคล คือ ผู้ปฏิบัติตนจนได้บรรลุมรรคผลตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป ซึ่งแบ่งประเภทได้ ๓ ประเภท คือ แบบทั่วไป แบบพิสดาร และแบบตามความหลุดพ้น ดังนี้

๑.๑) แบบทั่วไป พระอริยบุคคล ๔

๑.๑.๑) พระโสดาบัน

๑.๑.๒) พระสกทาคามี หรือพระสกิทาคามี

๑.๑.๓) พระอนาคามี

๑.๑.๔) พระอรหันต์

๑.๒) แบบพิสดาร พระอริยบุคคล ๘

๑.๒.๑) พระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค

๑.๒.๒) พระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล

๑.๒.๓) พระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีมรรค

๑.๒.๔) พระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีผล

๑.๒.๕) พระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีมรรค

๑.๒.๖) พระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีผล

๑.๒.๗) พระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตมรรค

๑.๒.๘) พระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตผล

๑.๓) ตามความหลุดพ้น พระอริยบุคคล ๗

๑.๓.๑) สัทธานุสารี

๑.๓.๒) ัมมานุสารี

๑.๓.๓) สัทธาวิมุต

๑.๓.๔) ทิฐิปปัตตะ

๑.๓.๕) กายสักขี

๑.๓.๖) ปัญญาวิมุต

๑.๓.๗) อุภาโตภาควิมุต

๒) สมมติสงฆ์ หมายถึง ภิกษุและสามเณรที่บรรพชาอุปสมบทโดยวิธีที่ถูกต้องตามพระบรมพุทธานุญาตแล้ว อุทิศชีวิตศึกษาและปฏิบัติพระธรรมวินัย แต่ยังมีได้บรรลุมรรคผลยังเป็นปุถุชนอยู่^{๒๕}

โดยนัยนี้ แบบเดียวที่ไม่ต้องพัฒนา คือ “อเสขบุคคล บุคคลผู้ไม่ต้องศึกษา เพราะศึกษาเสร็จสิ้นแล้ว ได้แก่ บุคคลผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตผล คือ พระอรหันต์”^{๒๖} เท่านั้น นอกไปจากนี้ถือเป็นบุคคลที่ต้องศึกษา หรือต้องการการพัฒนา นั่นเอง

การพัฒนาบุคคลในทางพระพุทธศาสนามุ่งพัฒนาคุณภาพทางจิต คือ ความสุขที่เกิดจากความปราศจากทุกข์ ได้แก่ ความสุขแห่งพระนิพพาน ดังปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก ว่า “พระนิพพานที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว ไม่มีใครปราศจากธุลี เกษม เป็นที่ดับทุกข์ เป็นสุคติหนอ”^{๒๗}

^{๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนัทธการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๕๑๖.

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒๔.

^{๒๗} ขุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๓๐๙/๓๐๕.

อย่างไรก็ตาม แม้ศาสนบุคคลแห่งพระพุทธศาสนา ไม่สามารถประพฤติปฏิบัติให้สำเร็จความ ต้องการทางใจสูงสุด คือ บรรลู่รหัตตผล แต่การปฏิบัติย่อมไม่สูญเปล่า โดยย่อมได้สมบัติ ๓ ประการ ตามระดับการปฏิบัติ ได้แก่

ประการที่ ๑ มนุษย์สมบัติ หมายถึง ความสมบูรณ์แห่งความเป็นมนุษย์

ประการที่ ๒ สวรรค์สมบัติ คำว่า สวรรค์ หมายถึง สถานที่สถิตของเหล่าเทวดาผู้มีปัญญา ผู้ที่จะได้ไปสวรรค์ก็คือ ผู้ที่มีทาน มีศีล มีสมาธิมาก มีสติปัญญาพอสมควร ขณะที่ยังเป็นมนุษย์อยู่ ก็ประกอบแต่กรรมดี มีคุณธรรมประจำใจ

ประการที่ ๓ นิพพานสมบัติ หมายถึง คุณสมบัติของพระอรหันต์ ผู้ที่จะเข้าสู่นิพพานได้ ต้องชำระกิเลส ความโลภ ความโกรธ ความหลง ที่เป็นเครื่องเศร้าหมองของจิตให้หมดสิ้นไปจากจิตใจในชาตินี้^{๒๘}

สมบัติทั้ง ๓ ประการนี้มีพื้นฐานมาจากกรรม คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือ ตั้งใจหรือจงใจทำ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่า เจตนาเป็นกรรม”^{๒๙}

การพัฒนาตามความหมายของพระพุทธศาสนา ก็คือ ภาวนา หมายถึง การทำให้เป็น ให้มีขึ้น การฝึกอบรม การพัฒนา ประกอบด้วย

๑) ภาวนา คือ การเจริญกาย การพัฒนากาย การฝึกอบรมกายให้รู้จักติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งหลายด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม อกุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒) สีสภาวนา คือ การเจริญศีล การพัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีลให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูลแก่กัน

๓) จิตภาวนา คือ การเจริญจิต การพัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็ง มั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุข ผ่องใส เป็นต้น

๔) ปัญญาภาวนา คือ การเจริญปัญญา การฝึกอบรมปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา^{๓๐}

จุดมุ่งหมายหลักในการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรแห่งพระพุทธศาสนา คือ เจโตวิมุตติ หรือความหลุดพ้นแห่งจิต^{๓๑} เป็นเป้าหมายหลัก ดังมีหลักฐานปรากฏเป็นพุทธพจน์ว่า “เปรียบเหมือนมหาสมุทรมีรสเดียวคือรสเค็ม ฉันทิ ธรรมวินัยนี้ก็มีรสเดียวคือวิมุตติ ฉันทิ”^{๓๒}

^{๒๘} พ.พ. (ไทย) ๒๕/๙/๑๒.

^{๒๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๒๗.

^{๓๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (นนทบุรี: โรงพิมพ์พิมพ์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๗๐.

^{๓๑} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๕๒/๓๗๓.

^{๓๒} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๖๒/๒๕๑.

ดังนั้น การพัฒนาบุคลากรหรือการพัฒนาศาสนบุคคลของพระพุทธศาสนาจึงเป็นไปเพื่อความหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง โดยการปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพานอันเป็นธรรมชั้นสูงในพระพุทธศาสนานั้น ในเบื้องต้นนั้นผู้ปฏิบัติต้องตั้งมั่นอยู่ในศีล คือ รักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย ชำระศีลให้บริสุทธิ์หมดจด เพราะศีลเป็นเบื้องต้น เป็นมารดาของกัลยาณธรรมทั้งหลาย เมื่อศีลบริสุทธิ์แล้ว สมาธิ คือความตั้งใจมั่น และปัญญาคือความรอบรู้ในกองสังขารก็เกิดขึ้น สัมพันธ์กันดุจลูกโซ่ อันจะนำผู้ปฏิบัติให้ถึงซึ่งนิพพาน ดังพระพุทธพจน์ว่า “นรชนผู้มีปัญญา ตั้งมั่นแล้วในศีล อบรมจิตและปัญญาให้เจริญอยู่เป็นผู้มีความเพียร มีปัญญารักษาตน ภิกษุนี้พึงถวายชฎนี้”^{๓๓} สอดคล้องกับในโอวาทปาติโมกข์ มีการกำหนดให้尼พพานหรือความหลุดพ้นทุกขเป็นเป้าหมายสูงสุดในการปฏิบัติธรรม โดยแนวทางปฏิบัติธรรมให้ยึดหลัก ๓ ประการ คือ ไม่ทำชั่วทั้งปวง ทำดีให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้ผ่องใส^{๓๔}

อย่างไรก็ดี การบรรลุนิพพานได้นั้นต้องอาศัยปัญญาคือการรอบรู้ในกองสังขารทั้งหลาย ซึ่งรวมอยู่ในอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งอยู่ในอริยสัจอันเป็นความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ดังที่ทรงตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่ตรัสรู้ ไม่เข้าใจอริยสัจ ๔ ทั้งเราและเธอจึงได้วิ่งเล่นเร่ร่อนไป (ในชาติทั้งหลาย) สิ้นกาลนานอย่างนี้”^{๓๕}

มรรค แปลว่า ทาง หนทาง หากโดยองค์ประกอบ คือ ข้อปฏิบัติในถึงความดับทุกข์ ประกอบไปด้วยองค์ ๘ ประการ ได้แก่

สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ หมายความว่า ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกขสมุทัย ความรู้ในทุกขนิโรธ ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า สัมมาทิฐิ

สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ หมายความว่า ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในการไม่พยายาบท ความดำริในการไม่เบียดเบียน นี้เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ

สัมมาวาจา เจรจาชอบ หมายความว่า เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดคำหยาบ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า สัมมาวาจา

สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ หมายความว่า เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม นี้เรียกว่า สัมมากัมมันตะ

สัมมาอาชีวะ อาชีพชอบหรือเลี้ยงชีพชอบ หมายความว่า อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ละมิจฉาอาชีวะแล้ว สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ นี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ

สัมมาวายามะ เพียรชอบหรือพยายามชอบ หมายความว่า สร้างฉันทะ พยายาม บรรเทาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อ... ป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น ...ละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ...ทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ...ความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิญญสภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า สัมมาวายามะ

^{๓๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๖๑/๑๖.

^{๓๔} ข.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๓๙.

^{๓๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๘๖/๑๐๗.

สัมมาสติ ระลึกชอบ หมายความว่า พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ...พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ นี้เรียกว่า สัมมาสติ

สัมมาสมาธิ ตั้งใจมั่นชอบ หมายความว่า สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก มีวิจาร มีปิติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกพิจารณาสงบระงับไป บรรลุทุติยฌานที่มีความผ่องใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร มีแต่ปิติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปิติจางคลายไป มีจิตเป็นอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะอยู่และเสวยสุขด้วยกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายกล่าวสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ นี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ^{๓๖}

การเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เท่านั้นจัดว่าเป็นทางสายกลางที่อำนวยการให้บรรลุพระนิพพานในปัจจุบันชาติได้ ดังนั้นผู้ปฏิบัติธรรมจะให้บรรลุผลสำเร็จจะต้องเดินให้ถูกทางและต้องเดินไปตามลำดับขั้นตอนเพื่อเป็นการอบรม บ่มอินทรีย์ ๕ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญาให้แก่กล้า จึงสามารถเดินไปตามทางจนบรรลุจุดหมายปลายทางได้สำเร็จ^{๓๗} การบรรลุธรรมในชาติปัจจุบันของสาวก ไม่ได้ขึ้นอยู่กับวรรณะ สถานะทางสังคม กำเนิด การ ศึกษา มีพระสาวกมาจากวรรณะกษัตริย์ วรรณะพราหมณ์ วรรณะแพศย์ วรรณะศูทร วรรณะจัณฑาล และวรรณะหীনชาติ พระสาวกนั้นมีทั้งที่เคยเป็นกษัตริย์ เคยเป็นพราหมณ์ เคยเป็นนักธุรกิจ และเคยเป็นคนรับใช้ ท่านเหล่านี้ได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าแล้ว ความแตกต่างทางวรรณะมิได้เป็นอุปสรรค เพราะทุกท่านมีอุปนิสัยที่จะบรรลุธรรมได้ อุปนิสัยเป็นคุณสมบัติส่วนตัวของพระสาวกแต่ละรูป^{๓๘} ผู้มีภารกิจที่ยังต้องศึกษา เรียกว่า พระเสขะ คือ พระอริยบุคคล ยกเว้นพระอริยบุคคลผู้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ส่วนผู้สำเร็จการศึกษาแล้ว เรียกว่า พระอเสขะ คือ ผู้บรรลุอรหัตผลแล้วการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนามี ๔ ขั้น จัดเป็น ๔ คู่ คือ มรรค ๔ ผล ๔^{๓๙} แม้สาวกผู้เป็นคฤหัสถ์เมื่อได้รับการอบรมจิตใจให้หลุดพ้นจากกองทุกข์ บรรลุธรรมในระดับต่าง ๆ มีฐานะเป็นพระอริยบุคคล จะดำเนินชีวิตตามภูมิธรรมของตน คือ ผู้เป็นโสดาบันและสกทาคามีครองเรือนเหมือนปุถุชน มีความรับผิดชอบและรู้จักหน้าที่ของตน ผู้เป็นอนาคามีแม้อยู่ครองเรือนแต่การปฏิบัติหน้าที่สามีหรือภรรยานั้นปฏิบัติต่อกันดุจพี่น้องไม่ผูกคามคุณครอบงำ คฤหัสถ์ผู้บรรลุอรหัตผลเมื่อบรรลุแล้วจะต้องบวชในวันนั้น หรือไม่ก็ต้องปรีนิพพานในวันนั้น^{๔๐}

^{๓๖}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๕-๓๓๗.

^{๓๗}พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), **ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร**, แปลโดยพระคันธสาราภิวังศ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๓.

^{๓๘}บรรจบ บรรณรุจิ, **อสีติมหาสาวก**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๓.

^{๓๙}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๒๘๒.

^{๔๐}สินชัย วงษ์จ่านง, “การศึกษาชาติภพของคฤหัสถ์ผู้เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ก.

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาพุทธวิธีการบริหารตามหน้าที่ของนักบริหารในคำย่อภาษาอังกฤษว่า POSDC จะพบว่า พระพุทธเจ้ามีกระบวนการในการควบคุมคุณภาพ ใน C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร^{๔๑}

พระพุทธศาสนามีทัศนะว่า “เมื่อพัฒนามนุษย์ขึ้นไปก็จะค่อย ๆ ทำให้คนนั้นห่างออกไปจากการที่จะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลครอบงำของตัณหา มานะ ทิฐิคือ ถูกตัณหา มานะ ทิฐิ ครอบงำน้อยลง เมื่อครอบงำน้อยลงก็เป็นอิสระแก่ตัวมากขึ้น สามารถทำสิ่งที่ดีงามได้มากขึ้น”^{๔๒} ข้อความนี้ แสดงให้เห็นแนวคิดของพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพสามารถพัฒนาตนเองได้

แต่ก็มีหลากหลายกรณีที่ ศาสนบุคลหรือบุคลากรแห่งพระพุทธศาสนานั้น ๆ หมดโอกาสเจริญเติบโตในทางธรรมได้ พระพุทธเจ้าก็ทรงให้พ้นจากสภาวะแห่งความเป็นสมณะ หรือพ้นจากสภาพการเป็นศาสนบุคลโดยปริยาย เช่นเดียวกับระบบการให้รางวัลและการลงโทษในปัจจุบัน คือ ใครทำดีก็ควรได้รับการยกย่อง ใครทำผิดก็ควรได้รับการลงโทษ ดังที่มีพระบาลีที่ว่า “นิคฺคณฺเห นิคฺคหารหิ ปคฺคณฺเห ปคฺคหารหิ ข่มคนทีควรข่ม ยกย่องคนทีควรยกย่อง”^{๔๓}

การลงโทษซึ่งมีทั้งทางธรรมและทางวินัยนี้ มีบทบาทยุติความประพฤติอยู่แล้ว และถือเป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นด้วย อาทิ เรื่องการลงพรหมทัณฑ์ต่อพระฉันทะ ซึ่งมีความเย่อหยิ่งว่าตนเป็นผู้อุปฐากพระพุทธเจ้าในสมัยที่ยังทรงพระเยาว์กระทั่งออกบวช เป็นเหตุให้พระฉันทะไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งสอนของครูอาจารย์ ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้พระฉันทะรู้จักสำนึกในการกระทำของตนเอง พระพุทธเจ้าจึงตรัสให้มีการลงพรหมทัณฑ์ ด้วยการไม่ให้ผู้ใดพูดคุย หรือกล่าวตักเตือนอะไรเลยแก่พระฉันทะ โดยตรัสกับพระอานนท์ก่อนที่จะเสด็จปรินิพพานว่า “อานนท์ เมื่อเราล่วงไป สงฆ์พึงลงพรหมทัณฑ์แก่ภิกษุฉันทะ ด้วยการที่ว่า แม้ภิกษุฉันทะจะพึงพูดได้ตามต้องการ แต่ภิกษุไม่พึงว่ากล่าวตักเตือนพราสอนเธอ”^{๔๔}

พระพุทธเจ้าทรงยึดธรรม คือ หลักการสร้างประโยชน์สุขเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังจะเห็นว่า “พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรมสักการธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา เป็นธรรมาธิปไตย ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองที่เป็นธรรม”^{๔๕}

^{๔๑}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔-๕.

^{๔๒}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ทศวรรษธรรมทัศน์พระปิฎก หมวดศึกษาศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๙๖.

^{๔๓}ช.ช. (ไทย) ๒๗/๒๔๔๒/๕๓๑.

^{๔๔}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๕.

^{๔๕}อง.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๕๓/๑๓๙.

วินัย คือ การจัดตั้งระบบและระเบียบแบบแผน^{๔๖} วินัยหรือสิกขาบทนี้ประกอบ ด้วย สิกขาบทต่าง ๆ มากมาย มีทั้งข้อกำหนดเกี่ยวกับ ความเป็นอยู่ส่วนตัว ข้อกำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก คือพระภิกษุด้วยกัน และความสัมพันธ์ระหว่างคนภายนอก^{๔๗}

นอกจากนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบำรุ้งขวัญกำลังใจแก่ศาสนบุคคลโดยยกย่องเป็น เอตทัคคะ แปลว่า ผู้เป็นเลิศในทางนั้น หมายความว่า เป็นผู้ยอดเยี่ยมในทางใดทางหนึ่งเป็นพิเศษสูงกว่าผู้อื่น เอตทัคคะ เป็นตำแหน่งพิเศษที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระสาวกผู้มีความเป็นเลิศทางใดทางหนึ่ง โดยทรงพิจารณาถึงคุณธรรมหรือความรู้ความสามารถเฉพาะตัวที่ยอดเยียมกว่าพระสาวกอื่น พระสาวกที่ได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะ มีทั้งฝ่ายภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา เอตทัคคะมีเฉพาะ ในครั้งพุทธกาลเท่านั้น เพราะพระพุทธเจ้าทรงตั้งเอง^{๔๘}

ตำแหน่งเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาที่พระบรมศาสดาทรงประทาน ในแต่ละเรื่อง พระองค์ทรงแต่งตั้งเอตทัคคะเพียงท่านเดียว เท่านั้น ประกอบด้วย ภิกษุ ๔๑ รูป ภิกษุณี ๑๓ รูป อุบาสก ๑๐ ท่าน และอุบาสิกา ๑๐ ท่าน เท่านั้น^{๔๙}

ปัจจุบันมี สมณศักดิ์ หมายถึง ยศที่พระสงฆ์ได้รับพระราชทาน มีหลายชั้น แต่ละชั้นมีพัดยศเป็นเครื่องกำหนด^{๕๐} สมณศักดิ์ หรือบรรดาศักดิ์ หรือยศ พระมหากษัตริย์พระราชทานแก่พระสงฆ์ผู้ประพฤติดี ประพฤติชอบให้ดำรงมั่นอยู่ในสมณเพศ เพื่อเป็นกำลังสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาและ เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปโดยเรียบร้อย เพราะการที่พระสงฆ์รูปใดได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ย่อมได้รับมอบหมายภาระหน้าที่ในการปกครองหมู่คณะแห่งสงฆ์ไปพร้อมกันด้วย^{๕๑}

สรุปได้ว่า การพัฒนาวัดในด้านบุคลากร (Man) เริ่มต้นจากการทำให้ศาสนบุคคลได้รับความสุขที่แท้จริงของชีวิต ได้แก่ สุขแห่งพระนิพพาน และแม้ศาสนบุคคลแห่งพระพุทธศาสนา ไม่สามารถประพฤติปฏิบัติให้สำเร็จความต้องการทางใจสูงสุด แต่การปฏิบัติย่อมไม่สูญเปล่า เพราะ ย่อมได้สมบัติ ๓ ประการ ได้แก่ มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ ตามระดับการปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม หากภิกษุในพระพุทธศาสนารูปใดหมดโอกาสเจริญเติบโตในทางธรรมได้ พระพุทธองค์ก็ทรงให้พ้นจากสถานะแห่งความเป็นสมณะ หรือพ้นจากสภาพการเป็น ศาสนบุคคลโดยปริยาย การนี้ พระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัยไว้เป็นเครื่องมือในการควบคุมคุณภาพของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ในทางพระพุทธศาสนามีการบำรุ้งขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรด้วยการยกย่องเชิดชูในคุณงามความดีที่กระทำ โดยในสมัยพุทธกาลมีเอตทัคคะ และปัจจุบันมีสมณศักดิ์หรือยศที่พระราชทานจากพระมหากษัตริย์ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในลักษณะคล้ายกัน

^{๔๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **นิติศาสตร์แนวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๖๑.

^{๔๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, หน้า ๔๓๓.

^{๔๘} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **คำวัด**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๑), หน้า ๑,๔๒๑.

^{๔๙} อก.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๔๖-๑๕๒/๒๔-๒๗.

^{๕๐} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**, หน้า ๑,๑๖๗.

^{๕๑} วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม, **ตำนานพระอารามและทำเนียบสมณศักดิ์**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๓), หน้า ๙๐-๙๙.

๒.๓.๒ การพัฒนาวัดในด้านงบประมาณ (Money)

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “การพัฒนาวัดในด้านงบประมาณ” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

คำว่า เงิน ในทางพระพุทธศาสนากล่าวถึง รupaya หรือ รupaya หมายถึง เงินตรา และรupayaสังโฆหาร หมายถึง การแลกเปลี่ยนด้วยรupaya หรือการซื้อขายด้วยเงินตรา หากภิกษุใดกระทำ ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์^{๕๒} ดังนั้น ในประเด็นนี้ จึงได้นำเสนอรายละเอียด ดังนี้

ก. ทศนะของพระพุทธศาสนาที่มีต่อเงิน

พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับเงินตรา หรือรupaya หรือรupaya ดังที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก มหาวิงค์ โกสิยวรรค ความว่า

“โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน อันเป็นสถานที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์ ครั้นนั้น ท่านพระอุปนันทศากยบุตร เป็นกุลุปกะของสกุลหนึ่ง รับภัตตาหารอยู่เป็นประจำ ของเคี้ยวของฉันอันใดที่เกิดขึ้นในสกุลนั้น เขาย่อมแบ่งส่วนไว้ถวายท่านพระอุปนันทศากยบุตร เย็นวันหนึ่งในสกุลนั้นมีเนื้อเกิดขึ้น เขาจึงแบ่งส่วนเนื้อนั้นไว้ถวายท่านพระอุปนันทศากยบุตร เด็กของสกุลนั้นตื่นขึ้นในเวลาเช้ามืด ร้องอ้อนวอนว่า จงให้เนื้อแก่ข้าพเจ้า บุรุษสามจึงสั่งภรรยาว่า จงให้ส่วนของพระแก่เด็ก เราจักซื้อของอื่นถวายท่าน ครั้นแล้วเวลาเช้าท่านอุปนันทศากยบุตร นุ่งอันตราวาสกแล้ว ถือบาตรจีวรเข้าไปสู่สกุลนั้น แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาจัดถวาย ทันใด บุรุษนั้นเข้าไปหาท่านพระอุปนันทศากยบุตร กราบแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบเรียนว่า ท่านเจ้าข้า เมื่อเย็นวานนี้มีเนื้อเกิดขึ้น ผมได้เก็บไว้ถวายพระคุณเจ้าส่วนหนึ่ง จากนั้นเด็กคนนี้ตื่นขึ้นแต่เช้ามืดร้องอ้อนวอนว่า จงให้เนื้อแก่ข้าพเจ้า ผมจึงได้ให้เนื้อส่วนของพระคุณเจ้าแก่เด็ก พระคุณเจ้าจะให้ผมจัดหาอะไรมาถวายด้วยทรัพย์กหาปณะหนึ่ง ขอรับ ท่านพระอุปนันทศากยบุตรถามว่า เธอบริจาคทรัพย์กหาปณะหนึ่งแก่เรา แล้วหรือ เขาตอบว่า ขอรับ ผมบริจาคแล้ว พระอุปนันทศากยบุตร กล่าวว่า เธอจงให้กหาปณะนั้นแหละแก่เรา บุรุษนั้นได้ถวายกหาปณะแก่ท่านพระอุปนันทศากยบุตร ในทันใดนั้นเอง แล้วเพ่งโทษติเตียน โพนทะนาว่า พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรเหล่านี้ รับรupaya เหมือนพวกเรา ภิกษุทั้งหลายได้ยินบุรุษนั้นเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาอยู่ บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อยสันโดษ มีความละอาย มีความรังเกียจ ผู้ใคร่ต่อสิกขา ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่าไฉน ท่านพระอุปนันทศากยบุตรจึงได้รับรupayaเล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค”^{๕๓}

^{๕๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๔๘.

^{๕๓} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๐๕/๑๐๘.

“ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ในเพราะเหตุเป็น
 คำมูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามท่านพระอุปลันทศากย
 บุตรว่า ดูกรอุปลันทะ ข้าว่าเธอรับรู้ปิยะจริงหรือ ท่านพระอุปลันทศากยบุตร
 ทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ดูกรโมฆ
 บุรุษ การกระทำของเธอนั้น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้
 ไม่ควรทำ โฉนเธอจึงได้รับรูปิยะเล่า การกระทำของเธอนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความ
 เลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใส
 แล้ว โดยที่แท้ การกระทำของเธอนั้น เป็นไปเพื่อความไม่เลื่อมใสของชุมชนที่ยัง
 ไม่เลื่อมใส และเพื่อความเป็นอย่างอื่นของชนบางพวกที่เลื่อมใสแล้ว พระผู้มี
 พระภาค ทรงติเตียนท่านพระอุปลันทศากยบุตร โดยอเนกปริยายดังนี้แล้วตรัส
 โทษแห่งความเป็นคนเลี้ยยาก ความเป็นคนบารุงยาก ความเป็นคนมักมาก
 ความเป็นคนไม่สันโดษ ความคลุกคลี ความเกียจคร้าน ตรัสคุณแห่งความเป็น
 คนเลี้ยง่าย ความเป็นคนบารุงง่าย ความมักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา
 ความก้ำจืด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยอเนก
 ปริยาย ทรงกระทำธรรมีกถาที่สมควรแก่เรื่องนั้น ที่เหมาะสมแก่เรื่องนั้น แก่
 ภิกษุทั้งหลาย แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล
 เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ
 คือ เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อข่มบุคคลผู้
 เก้อยาก ๑ เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุมีศีลเป็นที่รัก ๑ เพื่อป้องกันอาสวะอันจะ
 บังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ เพื่อความ
 เลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ๑ เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใส
 แล้ว ๑ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม ๑ เพื่อถือตามพระวินัย ๑ ดูกรภิกษุ
 ทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุใด รับก็ดี ให้รับก็ดี ซึ่งทอง เงิน หรือยินดีทอง เงินอันเขา
 เก็บไว้ให้ เป็นนิสสัคคียปาจิตติย”^{๕๔}

จากพุทธพจน์ดังกล่าวนี้ ที่ชื่อว่า ทอง ตรัสหมายทองคำ ที่ชื่อว่า เงิน ได้แก่ กหาปณะ
 มาสกที่ทำด้วยโลหะ มาสกที่ทำด้วยไม้ มาสกที่ทำด้วยครั้ง ซึ่งใช้เป็นมาตราสำหรับแลกเปลี่ยนซื้อขาย
 กันได้ บทว่า รับ คือรับเอง เป็นนิสสัคคีย บทว่า ให้รับ คือให้คนอื่นรับแทน เป็นนิสสัคคีย บทว่า หรือ
 ยินดีทองเงินอันเขาเก็บไว้ให้ ความว่า หรือยินดี ทอง เงินที่เขาเก็บไว้ให้ด้วยบอกว่า ของนี้จะเป็นของ
 พระคุณเจ้า ดังนี้ เป็นต้น เป็นนิสสัคคีย ทองเงินที่เป็นนิสสัคคียต้องเสียสละในท่ามกลางสงฆ์ โดยนัยนี้
 บทภาชนีย์ ติกะนิสสัคคียปาจิตติย อธิบายขยายความไว้ ดังนี้

^{๕๔}วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๐๕/๑๐๘-๑๐๙.

“รูปียะ ภิกษุสำคัญว่าเป็นรูปียะ รับริปียะ เป็นนิสสัคคีย์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์, รูปียะ ภิกษุสงฆ์ รับริปียะ เป็นนิสสัคคีย์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์, รูปียะ ภิกษุสำคัญว่ามีรูปียะ รับริปียะ เป็นนิสสัคคีย์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์, ไม่ใช่อรูปียะ ภิกษุสำคัญว่าเป็นรูปียะ ต้องอาบัติทุกกฏ, ไม่ใช่อรูปียะ ภิกษุสงฆ์ รับริปียะ ต้องอาบัติทุกกฏ, ไม่ใช่อรูปียะ ภิกษุสำคัญว่าไม่ใช่อรูปียะ รับริปียะ ไม่ต้องอาบัติ”

“ทองเงินตกอยู่ภายในวัดก็ดี ภายในที่อยู่ก็ดี ภิกษุหิยบกเองก็ดี ใช้ให้หิยบกก็ดี แล้วเก็บไว้ด้วยตั้งใจว่า เป็นของผู้ใด ผู้นั้นจักนำไปดังนี้ ๑ ภิกษุวิกลจริต ๑ ภิกษุอาทิกัมมิกะ ๑ ไม่ต้องอาบัติแล”^{๕๕}

ข. การจัดการเงินของวัดในสมัยปัจจุบัน

ปัจจุบัน ได้มีการจัดหมวดหมู่ทรัพย์สินของวัด โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ ประเภทที่ดินและสมบัติของวัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ มาตรา ๓๓ โดยบัญญัติถึง

๑) ที่วัด และที่ซึ่งขึ้นต่อวัด ดังนี้ ที่วัด คือ ที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดนั้น, พื้นที่ธรณีสงฆ์ คือ ที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด และที่กัลปนา คือ ที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ยกผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา

๒) ศาสนสมบัติ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้ ศาสนสมบัติกลาง คือ ทรัพย์สินของกรมการศาสนาซึ่งมิใช่ของวัดใดวัดหนึ่ง และศาสนสมบัติของวัด คือ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง

โดยการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ส่วนการดูแลรักษาจัดการศาสนสมบัติของวัดให้วัดเป็นผู้จัดการตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ประกอบด้วย การดูแลจัดการและการจัดหาประโยชน์ในวัด ที่พื้นที่ใช้ประโยชน์และศาสนสมบัติอื่น ๆ ของวัด^{๕๖}

เจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสที่ประสงค์จะให้มีการจัดประโยชน์ในทรัพย์สินของวัดจะต้องทำหนังสือแต่งตั้งเป็นลายลักษณ์อักษร บุคคลหรือนิติบุคคลที่เหมาะสมเป็นผู้กระทำการแทนโดยพิจารณาคัดเลือกบุคคลหรือนิติบุคคล ตามขอบเขตและวิธีการในการจัดประโยชน์ที่มุ่งหมายไว้ ดังนี้

๑) แต่งตั้งไวยาวัจกรเป็นผู้จัดประโยชน์สำหรับวัดที่มีรายได้น้อยและเป็นรายได้คงตัว ไม่มีการเปลี่ยนแปลงบ่อย โดยตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๘ (พุทธศักราช ๒๕๓๖) ได้ให้คำนิยาม “ไวยาวัจกร” หมายถึง คลุหัสถ์ ผู้ได้รับแต่งตั้งให้มีหน้าที่เบิกจ่ายนิตยภัตเท่านั้น ไม่สามารถเข้าไปจัดประโยชน์หรือดูแลทรัพย์สินของวัด ไวยาวัจกรที่ถือวิสาสะเข้าดำเนินการเองอาจมีความผิดทางอาญาได้ เนื่องจาก ตามมาตรา ๔๕ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ ได้กำหนดให้ไวยาวัจกรเป็นพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาด้วย ดังนั้น ไวยาวัจกรจะมีอำนาจดูแลจัดการทรัพย์สินของวัดได้ เจ้าอาวาสต้องมอบหมายเป็นหนังสือแล้ว เท่านั้น

^{๕๕}วิ.ม.หา. (ไทย) ๒/๑๐๗-๑๐๘/๑๑๑-๑๑๒.

^{๕๖} กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๔.

๒) แต่งตั้งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้จัดประโยชน์สำหรับวัดวาอารามทั่วไป เนื่องจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นส่วนราชการที่มีหน้าที่โดยตรง

๓) แต่งตั้งมูลนิธิเป็นผู้จัดประโยชน์ มูลนิธิที่รับนั้นต้องมีวัตถุประสงค์ตามข้อบังคับให้จัดประโยชน์ เช่น กรณีวัดบวรนิเวศวิหาร มอบหมายให้มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นผู้ดูแลจัดการประโยชน์ในทรัพย์สิน เป็นต้น

๔) แต่งตั้งคณะกรรมการเป็นผู้จัดประโยชน์ คณะกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ดังนั้น คณะกรรมการต้องมีการกำหนดรูปแบบการจัดตั้ง กำหนดอำนาจหน้าที่ ภายในกรอบของการมอบหมายจากเจ้าอาวาสให้ชัดเจน กำหนดบุคคลที่ทำหน้าที่แทนคณะกรรมการ เช่น กรณีสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ในฐานะรักษาการเจ้าอาวาสวัดญาณสังวราราม ทรงโปรดมอบหมายให้คณะกรรมการบริหารวัดญาณสังวราราม เป็นผู้ดูแลจัดการวัดญาณสังวราราม เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๓ เป็นต้น

การเลือกจะแต่งตั้งใครเป็นผู้จัดการผลประโยชน์ของวัด จึงเป็นอำนาจเด็ดขาดของเจ้าอาวาสหรือรักษาการเจ้าอาวาส ซึ่งจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ เพราะเป็นการมอบทรัพย์สินของวัดหรือสมบัติของวัดส่วนที่จะจัดประโยชน์ไว้ในอำนาจการตัดสินใจของบุคคลอื่น ทั้งนี้ จะต้องมอบหมายเป็นหนังสือเท่านั้น จะมอบด้วยวาจาหรือโดยปริยายอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้^{๕๗}

การรับและเก็บรักษาเงินของวัดและการทำบัญชี เป็นงานการศาสนสมบัติของวัด เป็นงานหนึ่ง ซึ่งอยู่ในความดูแลและจัดการของเจ้าอาวาสตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๑๑) ซึ่งมีวิธีปฏิบัติ คือ

๑) วิธีรับและเก็บรักษาเงินของวัด

การรับเงินผลประโยชน์ไม่ว่ากรณีใดๆ วัดจะต้องออกใบเสร็จรับเงิน (ตามแบบ ศบว. ๗) แสดงการรับทุกครั้งแล้วจึงนำยอดเงิน ตามใบเสร็จนั้นเข้าบัญชีรับ และลงเลขที่ใบเสร็จไว้ในบัญชีรับอีกครั้ง แม้การรับดอกเบี้ยเงินฝากธนาคารเข้าบัญชีรับก็ต้องปฏิบัติเช่นเดียวกัน สำหรับอนุโมทนาบัตรจะมีหรือไม่ก็ได้ ส่วนการรับเงินการกุศลควรออกอนุโมทนาบัตรแล้วลงบัญชีรับอีกครั้งหนึ่ง

การเก็บรักษาเงินของวัด วัดจะเก็บรักษาเงินผลประโยชน์ของวัดเองได้เพียง ๓,๐๐๐ บาท ส่วนที่เกิน ๓,๐๐๐ บาทให้ฝากกรมการศาสนาจังหวัด อำเภอ ธนาคาร หรือนิติบุคคลที่กรมการศาสนาให้ความเห็นชอบทางปฏิบัตินั้น ควรฝากธนาคารโดยระบุชื่อบัญชีว่า “วัด.....หรือว่า เงินของวัด.....” ห้ามฝากเป็นชื่อเจ้าอาวาสหรือผู้ใด การเบิกเงินจากธนาคารควรกำหนดเงื่อนไขให้ลงนามร่วมกัน ๓ คน คือ เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร หรือผู้ดูแลผลประโยชน์ รวมเป็น ๓ คน ผู้ที่เจ้าอาวาสเห็นควรจึงถอนได้ หรือเมื่อฝากลงนามร่วมกัน ๓ คน เมื่อจะถอนลงนามต้องมี ๒ ใน ๓ มีเจ้าอาวาสเป็นหลัก

ส่วนเงินการกุศล ให้เก็บรักษาตามความประสงค์ของผู้บริจาค ถ้าผู้บริจาคมิได้แจ้งความประสงค์ไว้ ให้อนุโลมตามการเก็บรักษาเงินผลประโยชน์ของวัด

^{๕๗} สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, การบริหารจัดการวัดและศาสนสถาน, (ม.ป.ท.: ม.ป.ป.), หน้า ๒๓๔-๒๓๕.

๒) วิธีทำบัญชีรับจ่าย

ให้เจ้าอาวาสมอบให้ไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์วัดจัดนำบัญชีรับจ่ายประจำเดือน โดยใช้แบบของกรมการศาสนา เมื่อทุกสิ้นเดือนให้รวบรวมยอดรับจ่าย หักยอดคงเหลือและยอดยกไป เดือนต่อไป ผู้ทำบัญชีลงนามรับรองแล้ว เสนอเจ้าอาวาสตรวจและควรให้ตรวจทุกเดือน วัดใหญ่ ๆ มีรายรับรายจ่ายมาก อาจมีบัญชีรับจ่ายหลายเล่มตามประเภทหน่วยงานหรืออาจใช้บัญชีรับจ่ายแบบทั่วไปเพื่อความสะดวกในการจัดทำบัญชีก็ได้

๓) วิธีทำบัญชีปีของวัด

เจ้าอาวาสต้องตั้งไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดจัดทำบัญชีปี (ตามแบบ ศบว. ๖) ตัดยอดวันที่ ๓๑ ธันวาคม โดยปฏิบัติดังนี้

๓.๑) แยกรายรับทั้งปีออกเป็นประเภท เช่น ยอดเงินยกมาจากปีเก่า เงินค่าเช่า เงินค่าบำรุง เงินค่าดอกเบี้ย เงินการกุศลต่าง ๆ และรายรับอื่น ๆ แต่ละประเภทเป็นเงินเท่าใด และรวมทุกประเภทเป็นเงินเท่าใด

๓.๒) แยกรายจ่ายทั้งปีออกเป็นประเภท เช่น ค่าก่อสร้างและบูรณะ ค่าตอบแทน ค่าภาษี ค่าน้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ ค่าคนงานวัดและรายจ่ายอื่น ๆ แต่ละประเภทเป็นเงินเท่าใด และรวมทุกประเภทเป็นเงินเท่าใด

๓.๓) เมื่อหักแล้วคงเหลือเงินเท่าใด

๓.๔) เงินที่เหลือเป็นเงินสดเท่าใด ฝากธนาคารไหน เท่าใด

เมื่อจัดลงรายการในบัญชีปีเรียบร้อยแล้วให้ผู้จัดทำบัญชีลงนามรับรอง แล้วเสนอเจ้าอาวาสลงนามและเก็บไว้ให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง^{๕๘}

ค. รายได้และการจัดการของวัดในสมัยปัจจุบัน

โดยทั่วไปรายได้ของวัดและศาสนสถานมาจากการรับบริจาคโดยตรง สำหรับพระพุทธศาสนามีรายได้จากการบริจาคโดยตรง และรายได้อื่นๆ ดังนี้

๑) รายได้จากผู้รับบริจาค

เป็นการหารายได้เข้าวัดด้วยการตั้งผู้รับบริจาคเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้บริจาคเงิน เพื่อที่วัดจะได้นำไปใช้ในกิจการต่าง ๆ เช่น การทำนุบำรุงอาคารและสิ่งปลูกสร้าง หรือการช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ เป็นต้น สำหรับการบริหารจัดการผู้รับบริจาคควรแต่งตั้งคณะกรรมการเปิดตู้ โดยใช้ตู้ที่มีความมั่นคงปลอดภัย และควรใช้ระบบกุญแจคู่สำหรับการไขตู้บริจาค และมีพยานรู้เห็นในการเปิดหรือปิดตู้บริจาคทุกครั้งเพื่อป้องกันปัญหาการทุจริตและสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องมาทำหน้าที่คณะกรรมการ

นอกจากนี้ ควรมีการจัดทำบัญชีสำหรับเงินบริจาค แยกตามรายตู้บริจาคประจำวันหรือตามแต่เหมาะสม ทั้งนี้ควรนำเงินเข้าฝากธนาคารเป็นรายวันหรือตามแต่เหมาะสมเพื่อป้องกันการตกหล่นสูญหาย และสามารถตรวจสอบจำนวนเงินได้อย่างถูกต้อง

^{๕๘} ณา จันทรสม, “โครงการศึกษาการบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย ระยะที่สอง : การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย”, รายงานการวิจัย, (สำนักวิจัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๔๐-๔๑.

๒) รายได้การทอดกฐินประจำปี

ถือเป็นช่วงพิเศษที่หนึ่งปีจะมีเพียงครั้งเดียวในระหว่างช่วงแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ดถึงขึ้นสิบห้าค่ำเดือนสิบสอง ซึ่งพุทธศาสนิกชนจะไปทำบุญทอดกฐินในช่วงเวลาดังกล่าว ด้วยถือว่าได้บุญสูงและวัดหนึ่ง ๆ สามารถรับกฐินได้เพียงปีละหนึ่งครั้งเท่านั้น การทอดกฐินมี ๒ ประเภท คือ จุกฐินและมหากฐินที่ต้องมีเครื่องปัจจัยไทยทาน โดยมากมักจะเป็นการทอดกฐินที่ผู้คนมาร่วมกันทำบุญเรียกว่า กฐินสามัคคี

กฐิน หรือทอดกฐินคือการทำบุญโดยการถวายผ้ากฐินให้สงฆ์เพื่อไปทำจีวร ปีละครั้งในช่วงเวลาหลังจากวันออกพรรษาเป็นเวลา ๑ เดือนคือตั้งแต่แรม ๑ ค่ำเดือน ๑๑ จนถึง ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ โดยต้องถวายให้กับพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ในวัดใดวัดหนึ่งครบ ๓ เดือน ซึ่งแต่ละวัดสามารถทำได้ครั้งเดียว โดยกฐินนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทได้แก่ กฐินหลวง คือกฐินที่พระเจ้าแผ่นดินทรงเป็นประธานในการพระราชทานถวาย และกฐินราษฎร์ คือกฐินที่ราษฎร์เป็นเจ้าของ

๓) รายได้การทอดผ้าป่าตามเทศกาล

เป็นการหารายได้เข้าวัดด้วยการทอดผ้าป่า โดยใช้วันสำคัญทางประเพณีไทย และทางพุทธศาสนา เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา หรือวันอาสาฬหบูชา ฯลฯ นอกจากนี้ ยังรวมถึงการตั้งกองผ้าป่าเพื่อบอกบุญแก่ญาติโยมที่มาทำบุญที่วัดอีกด้วย

ผ้าป่า หรือทอดผ้าป่า คือ การทำบุญถวายผ้าป่าหรือจีวรให้แก่พระสงฆ์ สามารถทำได้ทั้งปี โดยมีที่มาจากสมัยพุทธกาลที่พระสงฆ์ต้องนำผ้าป่าหรือผ้าห่อศพมาซ่อมเป็นจีวร พุทธศาสนิกชนเห็นว่าลำบากจึงนำผ้าไปหมักไว้ตามป่าช้าหรือตามข้างทางเพื่อไม่ให้ผิดพระวินัย ต่อมา หมอชีวกโกมารภัจจ์ทูลขอพระพุทธเจ้าให้ภิกษุรับจีวรจากคหบดีได้ จึงกลายเป็นประเพณีทอดผ้าป่าสืบมา

๔) รายได้การอบรมปฏิบัติธรรม

โดยทั่วไปการจัดฝึกอบรมธรรมจะไม่มีเรียกเงินค่าสมัคร ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าที่พัก ค่าบำรุงสถานที่ หรือค่าอาหาร เป็นต้น ในระหว่างการฝึกอบรม อย่างไรก็ตาม เมื่อเสร็จสิ้นการอบรมแล้ว ผู้ได้รับการอบรมส่วนใหญ่มักจะบริจาคเงินให้กับวัดเพื่อเป็นการชดเชยหนี้สงฆ์ หรือตอบแทนวัด

๕) รายได้การบริจาคทั่วไป

เป็นการบริจาคครั้งคราวตามกำลังศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

๖) รายได้จากการฝากเงินหรือลงทุน

วัดและศาสนสถานสามารถเลือกฝากเงินกับสถาบันการเงินที่เชื่อถือได้ และควรเลือกฝากประเภทและระยะเวลาที่ให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่า นอกจากนี้ สามารถนำเงินฝากหรือเงินสดไปลงทุนในกิจการที่ไม่มีความเสี่ยง เช่น การซื้อพันธบัตรรัฐบาล เป็นต้น

๗) รายได้จากการตั้งซุ้มจำหน่ายสินค้าของวัด

สินค้าของวัด เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน อาหาร วัตถุมงคล หนังสือธรรมะ หรือของที่ระลึกอื่นๆ โดยมีเจ้าหน้าที่ของวัดเป็นผู้จำหน่ายและจัดทำบัญชีรายการสินค้า รายรับและรายจ่ายที่เกิดขึ้น

๘) รายได้จากการจัดผลประโยชน์ทรัพย์สิน

เป็นรายได้จากการที่วัดให้เช่าอสังหาริมทรัพย์ประเภทที่ดิน อาคารและสิ่งปลูกสร้าง โดยวัดต้องจัดทำบัญชีทรัพย์สินที่จะให้เช่า แสดงถึงการได้มา ขนาด ทำเลที่ตั้ง ลักษณะของทรัพย์สิน มูลค่าปัจจุบันทั้งตามราคาประเมินของราชการ และราคาตลาด

การจัดผลประโยชน์ทรัพย์สินให้นำข้อมูลเหล่านี้มาประมวลถึงลักษณะการให้เช่ารวมทั้งรายได้ที่ควรจะได้รับจากทรัพย์สินแต่ละรายการ และจัดทำนิติกรรมการเช่าให้ถูกต้องตามแบบของกฎหมาย ที่สำคัญคือต้องหมุนเวียนไปดูแลทรัพย์สิน ณ สถานที่ตั้งทรัพย์สินนั้นเสมอ ๆ เพื่อปรับปรุงซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพที่ดี และป้องกันไม่ให้มีการใช้ทรัพย์สินผิดประเภทจากที่แจ้งไว้ หรือผิดกฎหมาย หรือผิดศีลธรรมอันดี หรือก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญกับบุคคลอื่น นอกจากนี้ วัดต้องติดตามเรื่องการเสียภาษีโรงเรือนซึ่งวัดในฐานะผู้ถือกรรมสิทธิ์จะต้องชำระ รวมทั้ง การจัดทำประกันอัคคีภัยให้ครอบคลุมเพื่อมิให้เกิดความเสียหายในกรณีเกิดเหตุสุดวิสัยขึ้นด้วย นอกจากนี้ ยังรวมถึงรายได้จากการให้บริการสถานที่สำหรับประชาชนหรือหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ศาลาหรืออาคารอเนกประสงค์ หรือห้องประชุม เป็นต้น

๙) รายได้อื่นๆ

รายได้อื่น ๆ ของวัดที่พึงบังเกิดมี อาทิ วัดที่อยู่ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยวมีพุทธสถานที่สวยงาม สงบ ร่มเย็น ดังนั้น บริษัทจัดการท่องเที่ยวมักจะให้ความสำคัญบรรจุในโปรแกรมนำเที่ยวอยู่เสมอ ก่อให้เกิดรายได้จากเงินบริจาคค่าจอดรถ หรือค่าบริการห้องน้ำ ถือได้ว่าเป็นการประชาสัมพันธ์ให้วัดเป็นที่รู้จักมากขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย^{๕๙}

เมื่อพิจารณากฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทางด้านการเงินของวัด ๆ เพื่อใช้ในการกำกับดูแลการดำเนินงานวัดของวัด จะพบว่า กฎหมายและกฎระเบียบข้อบังคับที่มีอยู่ ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้การบริหารจัดการวัดสะท้อนถึงการบริหารจัดการกิจการที่ดีหรือสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลทุกมิติได้ ดังจะเห็นได้จากรายละเอียดการวิเคราะห์ความสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

๑) หลักความรับผิดชอบ คือ การกำหนดความรับผิดชอบของผู้มีอำนาจและผู้ปฏิบัติหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน และพร้อมต่อการตรวจสอบได้ ในส่วนนี้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นกฎหมายหลักที่กำหนดบทบาท อำนาจ และหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มหาเถรสมาคม เจ้าคณะ เจ้าอาวาส รวมถึงกำหนดโครงสร้างในการปกครองคณะสงฆ์ไว้อย่างชัดเจน

นอกจากนั้น ยังมีกฎกระทรวงว่าด้วยการแบ่งส่วนราชการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่กำหนดหน้าที่ ภารกิจ ลักษณะและการแบ่งส่วนราชการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติไว้ด้วย รวมถึง กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๘ (พ.ศ. ๒๕๓๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนไวยาวัจกรที่ระบุถึงความหมาย ลักษณะของคุณสมบัติ การแต่งตั้ง การพ้นจากหน้าที่ และการถอดถอนไวยาวัจกรออกจากหน้าที่

แต่อย่างไรก็ดี พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง และกฎหมายมหาเถรสมาคมที่มีอยู่ยังมิได้ระบุถึงกระบวนการในการตรวจสอบการดำเนินงานของผู้มีอำนาจและผู้ปฏิบัติงานในวัด เพื่อนำไปสู่การรับผิดชอบของผู้ปฏิบัติงานได้

^{๕๙} สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, การบริหารจัดการวัดและศาสนสถาน, หน้า ๒๓๖-๒๓๗.

๒) หลักการมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ได้รับรู้และร่วมตัดสินใจในกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเหล่านั้น กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๘ (พ.ศ. ๒๕๓๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนไวยาวัจกร ได้ระบุถึงการมีส่วนร่วมของคฤหัสถ์ได้การที่จะเข้ามารับการแต่งตั้งเป็นไวยาวัจกร เพื่อทำหน้าที่แทนสงฆ์ตามที่เจ้าอาวาสมอบหมาย นอกจากนี้ กฎมหาเถรสมาคมฉบับดังกล่าวยังได้ระบุว่า ในการแต่งตั้งไวยาวัจกรของวัดใด ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดนั้น ปรัชญาสงฆ์ในวัดพิจารณาคัดเลือกคฤหัสถ์ผู้มีคุณสมบัติ โดยการอนุมัติของเจ้าคณะอำเภอ ประเด็นเหล่านี้สะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชน และการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในวัดต่อการบริหารจัดการวัดได้ในระดับหนึ่ง

๓) หลักคุณธรรม ซึ่งค่อนข้างมีความชัดเจนมากกว่าหลักธรรมาภิบาลองค์ประกอบอื่น ๆ จากการที่มีพระธรรมวินัยเป็นประมวลกฎข้อบังคับ เกี่ยวกับความประพฤติของเหล่าพระสงฆ์ทั้งศีล ๒๒๗ ข้อ กฎข้อบังคับเกี่ยวกับกิจการเกี่ยวแก่ภิกษุสงฆ์ ได้แก่ มหาขันธกะ อุโบสถขันธกะ วัสสูปนายิกาขันธกะ ปวารณาขันธกะ จัมมขันธกะ เกสัชขันธกะ กฐินขันธกะ จีวรขันธกะ จัมเปยขันธกะ และโกสัมพีขันธกะ และ ๑๒ ขันธกะ เกี่ยวกับระเบียบความเป็นอยู่ของภิกษุ เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับแนวทางการประพฤติของพระสงฆ์ที่สอดคล้องกับหลักคุณธรรมอย่างแน่นอน

๔) หลักนิติธรรม คือ การดำเนินงานที่อยู่ภายใต้กฎหมายและกฎระเบียบ ยึดกรอบของกฎหมายเดียวกัน ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ลำเอียง รวมถึงการบังคับใช้กฎหมาย กฎระเบียบ ตามลำดับชั้น บังคับบัญชาทางการปกครอง ให้สามารถใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการกำกับดูแลการดำเนินการเพื่อให้ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับการปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสม กฎหมายสำคัญที่ใช้ในการกำกับดูแลการบริหารจัดการวัด ได้แก่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ระเบียบกรมการศาสนา เป็นต้น โดยกฎหมายเหล่านี้ถูกตราขึ้นเพื่อให้มีแนวทางในการบริหารจัดการวัดในประเทศไทย

๕) หลักความโปร่งใส หลักการสนองตอบรับ หลักความเสมอภาค และหลักความคุ้มค่า โดยทั้ง ๔ องค์ประกอบนี้ ยังไม่สามารถระบุกฎหมาย กฎระเบียบข้อบังคับใดที่เกี่ยวข้องจะสามารถกำหนดแนวทางปฏิบัติที่สะท้อนถึงองค์ประกอบเหล่านี้ได้อย่างชัดเจน^{๖๐}

สรุปได้ว่า การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยการพัฒนาด้านงบประมาณ เป็นการพัฒนาการบริหารจัดการทางการเงินของวัด โดยการนี้ จำเป็นต้องมีการแต่งตั้งบุคคลหรือนิติบุคคลที่เหมาะสมเป็นผู้กระทำการแทนเจ้าอาวาสในการจัดประโยชน์ ซึ่งโดยทั่วไปรายได้ของวัดจะมาจากการรับบริจาคโดยตรงและรายได้อื่น รวม ๔ ประเภท ได้แก่ รายได้จากผู้รับบริจาค รายได้การทอดกฐินประจำปี รายได้การทอดผ้าป่าตามเทศกาล รายได้การอบรมปฏิบัติธรรม รายได้การบริจาคทั่วไป รายได้จากการฝากเงินหรือลงทุน รายได้จากการตั้งขุมจำหน่ายสินค้าของวัด รายได้จากการจัดผลประโยชน์ทรัพย์สิน และรายได้อื่น ๆ

^{๖๐} อดา จันทรสม, “โครงการศึกษาการบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย ระยะที่สอง: การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย”, รายงานการวิจัย, (สำนักวิจัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๖๗-๖๘

๒.๓.๓ การพัฒนาวัดในด้านวัสดุอุปกรณ์และสถานที่ (Material)

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “การพัฒนาวัดในด้านวัสดุอุปกรณ์และสถานที่” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ก. ทศนะของพระพุทธศาสนาที่มีต่อวัสดุอุปกรณ์และสถานที่

ตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีและแนวทางที่จะดูแลวัสดุอุปกรณ์ให้มีระเบียบ เพื่อที่เมื่อใครมาพบเห็นจะได้เกิดความเลื่อมใสในบวรพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงบัญญัติพระวินัย ในสิกขาบทปาจิตติยหมวดกฏมคคาวรรค ในข้อที่ ๔ ความว่า “ภิกษุเอาเตียง ตั้ง พูก เก้าอี้ ของสงฆ์ไป ตั้งในที่แจ้งแล้วเมื่อหลีกไปจากที่นั้น ไม่เก็บเองก็ดี ไม่ใช้ให้ผู้อื่นเก็บก็ดี ไม่มอบหมายแก่ผู้อื่นก็ดี ต้อง ปาจิตติย”^{๖๑} พุทธพจน์ดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นถึงการบริหารวัสดุอุปกรณ์ของวัดในสมัยพุทธกาล ซึ่ง ดังกล่าวนี้นี้มีอธิบายว่า

“สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้นในฤดูหนาว ภิกษุทั้งหลายจัดตั้งเสนาสนะในที่กลางแจ้งผิงกายกัน ครั้นถึงเวลาฉันภัตตาหาร เมื่อจากไปก็ไม่เก็บ ไม่ใช้ให้เก็บเสนาสนะนั้น และก็ไม่ได้สั่งให้ใครเก็บ เสนาสนะจึง ถูกน้ำค้างและเปียกฝน บรรดาภิกษุผู้มักน้อยจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า โฉนภิกษุทั้งหลายจัดตั้งเสนาสนะในที่กลางแจ้ง เมื่อจะจากไปจึงไม่เก็บ ไม่ใช้ให้เก็บเสนาสนะนั้น ไม่บอกมอบหมายพากันจากไปเล่า เสนาสนะถูกน้ำค้างน้ำฝน ตกรด ครั้นภิกษุทั้งหลายตำหนิภิกษุเหล่านั้นโดยประการต่าง ๆ แล้วจึงนำเรื่องนี้ ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งให้ ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นเหตุ ทรงสอบถามพระภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่า ภิกษุทั้งหลายจัดตั้งเสนาสนะในที่กลางแจ้ง เมื่อจากไปไม่เก็บ ไม่ใช้ให้เก็บเสนาสนะนั้น ไม่บอกมอบหมายพากันจากไป เสนาสนะถูกน้ำค้าง น้ำฝนตกรด จริงหรือ ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า จริงพระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตำหนิว่า การกระทำอย่างนี้มีได้ทำให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสให้ เลื่อมใส”^{๖๒}

แนวทางในการจัดการวัสดุอุปกรณ์และสถานที่ในสมัยพุทธกาล เป็นทิศทางการจัดการ ปัจจัย ๔ ที่เกี่ยวกับอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ดังนี้

^{๖๑} คณาจารย์เถียงเชียงจงเจริญ, นวโกวาท ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เถียงเชียงจงเจริญ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐.

^{๖๒} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๒๘๕/๒๘๑.

๑) ทักษะที่เกี่ยวข้องกับวัสดุอุปกรณ์และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับอาหาร

ปิ่นทียาโลปโกษณะ โภชนะที่ได้มาด้วยกำลังปล้ำแข่ง คือ เทียวบินทบาท รวมทั้งอาหารที่เป็นอติเรกลาภ พระพุทธรองค์ทรงอนุญาตให้พระภิกษุเลี้ยงชีวิตด้วยการเทียวบินทบาทหรือรับของจากผู้ให้ในแต่ละวันโดยไม่มีการสะสมไว้ เพื่อวันต่อวัน ให้แสงสว่างวันต่อวัน ภิกษุรูปใดฉันอาหารที่เก็บสะสมไว้ค้างคืนมีความผิด จะฉันได้เฉพาะอาหารที่มีผู้ให้หรือประเคนแล้วเท่านั้น แนวคิดนี้เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ภิกษุเกิดความโลภกระทำตามความอยากของตนเอง นอกจากนี้ ยังทรงบัญญัติให้ภิกษุรับอาหารได้ไม่เกิน ๓ บาตร และอาหารที่รับมานั้นจะต้องแบ่งปันให้กับผู้ปฏิบัติธรรมร่วมกัน^{๖๓}

ตามหลักฐานปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนานั้น พระทัฬหฬลบุตรผู้เป็นเอตทัคคะในทางผู้จัดเสนาสนะ และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นภิกษุเทศก์ด้วย จากประวัติพบว่า เมื่อทัฬหฬลบุตรกุมารมีพระชนมายุได้ ๗ พรรษา พระอัยยิกาได้พาไปเฝ้าพระบรมศาสดา ที่ประทับอยู่ ณ อุปันิคม แคว้นมัลลพร้อมด้วยภิกษุพุทธสาวก เพื่อฟังธรรมพร้อมกับชาวเมือง ทัฬหฬลบุตรกุมารทอดพระเนตรเห็นพระพุทธรูปเจ้า เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระทัยไปในการออกบวช กราบทูลลาพระอัยยิกาเพื่อขอบวช พระพุทธรองค์ทรงมอบให้ภิกษุรูปหนึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์บวชให้ พระภิกษุผู้เป็นอุปัชฌาย์ ได้สอนตบปัญจกรรมฐานแก่ทัฬหฬลบุตรกุมาร ขณะที่กำลังทำการโกนผม ได้พิจารณากรรมฐาน คือผม ขน เล็บ ฟันและหนัง โดยลำดับ เมื่อจรมัตโกนครั้งที่ ๑ ได้บรรลุ โสดาปัตติผล ครั้งที่ ๒ บรรลุสกทาคามีผล ครั้งที่ ๓ บรรลุอนาคามีผลและเมื่อการโกนผมสิ้นสุดลง ท่านได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ๔ และอภิญญา ๖ ท่านสำเร็จเป็นพระอรหันต์เมื่ออายุเพียง ๗ ขวบ^{๖๔} ต่อมาท่านตามเสด็จพระพุทธรูปไปจำพรรษาที่กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ขณะนั่งพักผ่อนอยู่เพียงตามลำพังความคิดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นแก่ท่านว่า เราสิ้นกิเลสแล้ว สมควรที่จะช่วยรับภารกิจของสงฆ์ทำประโยชน์แก่ส่วนรวมบ้าง เมื่อมีโอกาสจึงเข้าเฝ้ากราบทูลพระบรมศาสดา พระพุทธรองค์ตรัสอนุโมทนา แล้วทรงประกาศให้ สงฆ์แต่งตั้งท่านรับหน้าที่เป็นภิกษุเทศก์ คือ มีหน้าที่แจกจ่ายภัตตาหารพระภิกษุไป ฉันในที่ผู้มีนิมิตได้ และเป็นเสนาสนคาหาปกะ คือ มีหน้าที่จัดเสนาสนะแจกจ่ายแก่พระภิกษุที่มาจากต่างถิ่นให้ได้พักอาศัยตามความเหมาะสม^{๖๕}

ต่อมา พระพุทธรองค์ทรงพิจารณาเห็นว่าท่านมีอายุน้อยนัก แต่มารับภาระอันหนักซึ่งควรจะเป็นหน้าที่ของพระภิกษุมามากกว่า ดังนั้นเพื่อต้องการให้ท่านปฏิบัติงานได้สะดวก พุทธรองค์ จึงบวชให้ท่าน ด้วยการยกท่านจากการเป็นสามเณรขึ้นเป็นภิกษุในวันนั้น ด้วยพระดำรัสว่า อชช โต ปญฺฐาย ภิกขุ โหหิ ซึ่งแปลว่า เธอจงเป็นภิกษุตั้งแต่วันนี้ไป การบวชด้วยวิธีนี้เรียกว่า ทายัชชอุปสัมปทา แปลว่าการรับเข้าหมู่โดยความเป็นทายาท ทั้งนี้เพราะพระพุทธรองค์พิจารณาเห็นว่า ท่านมีคุณสมบัติสมควรเป็นพระภิกษุเพราะเป็นพระอรหันต์ และปฏิบัติหน้าที่เทียบเท่าพระ^{๖๖}

^{๖๓} พระมหาธรรมวโรดม อริยธมโม (ยศขุน), การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก (ที่ระลึกในงานวันคล้ายวันสถาปนามหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย ๑๖ กันยายน ๒๕๔๓), (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๙๓.

^{๖๔} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๘๐/๔๑๒.

^{๖๕} วิ.จุ. (ไทย) ๖/๑๘๙/๓๐๐-๓๐๑.

^{๖๖} บรรจบ บรรณรุจิ, อสิติมหาสาวก, หน้า ๒๙๔.

สมัยพุทธกาลมีผู้ที่ได้รับการบวชด้วยวิธีนี้ ๓ รูป คือสามเณรสุมนะ สามเณรโสปากะและสามเณรทัฬหะ พระทัฬหะมีลบลูบตรปฏิบัติหน้าที่อย่างสมบูรณ์ กรณีจัดพระไปฉันในที่ มีผู้นิมนต์ (ภัตตฺเทศก์) ท่านจะคำนึงถึงวัยวุฒิและคุณวุฒิทั้งพิจารณาถึงความรู้จักคุ้นเคยกับทายก อีกทั้ง ให้พระหมูนเวียนผลัดเปลี่ยนกันไปตามวาระและตามความเหมาะสมด้วย^{๖๗}

บิณฑบาต หมายถึง อาหารที่ใส่ลงในบาตรพระ ในภาษาไทยใช้ในความหมายว่า รับของใส่บาตร พระที่ไปบิณฑบาต คือ ไปรับอาหารที่เขาจะใส่ลงในบาตร^{๖๘} ดังที่ ในพระวินัยปิฎก มหาวรรค ทรงอนุญาตให้บอก นิสสัย ๔ พระพุทธเจ้าทรงให้อาพาพระสงฆ์ผู้บวชใหม่ ว่า “บรรพชาอาศัยโภชนะคือ คำข้าวอันหาได้ด้วยปลีแข้ง เธอพึงทำอุตสาหะในสิ่งนั้นตลอดชีวิต”^{๖๙} และผู้ที่มาบวชในบรรพพุทธศาสนาจะต้องถือ นิสสัยอย่างเคร่งครัด ได้แก่ บิณฑยาโลปโภชนะ บิณฑบาตเลียงชีพ ให้พิจารณาคุณค่าแท้ของอาหาร คือ เพื่อหล่อเลี้ยงร่างกาย คุณค่าเทียม คือ ความอร่อย ความหรูหรา ฟุ่มเฟือย ความมัน ความสนุกสนาน^{๗๐}

ปัจจัยสำหรับเลี้ยงชีพของพระภิกษุ คือ อาหาร อาหารสำหรับพระภิกษุเป็นอาหารที่ต้องอาศัยผู้อื่นเขามิศรัทธาแล้วถวายจึงจะฉันได้ จะไปหาหรือทำเองโดยเที่ยวประกอบอาชีพ หรือแม้แต่ไปเก็บผลไม้ตกหล่นกินเองก็ไม่ได้ ต้องให้ปากท้องขึ้นอยู่กับประชาชน และประพฤติดนให้น้ำศรัทธาเลื่อมใส อาหารที่ชาวบ้านถวายเรียกว่า บิณฑบาต จึงต้องใช้ลำแข้งของตัวเองเดินไป เขาศรัทธาก็ใส่บาตรให้ ต่อมาเมื่อผู้ศรัทธานำมาถวายถึงวัด พระพุทธเจ้าก็อนุญาตเพราะเขาถวายด้วยศรัทธา เรียกว่าเป็นอดิเรกโลก^{๗๑}

การบิณฑบาตมีความสำคัญในฐานะที่เป็นพุทธวงศ์ คือ พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ในอดีตได้ประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างสืบต่อกันมา คงจะเห็นได้จากเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับกรุงกบิลพัสดุ์ ได้เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเมือง พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบจึงรีบเสด็จไปยืนเบื้องพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าตรัสว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะเหตุไรพระองค์จึงทำให้หม่อมฉันได้อาย วงศ์ของเราเป็นวงศ์กษัตริย์ ไม่เคยมีกษัตริย์องค์ใดออกไปเที่ยวภิกขาจารเช่นนี้” พระพุทธองค์ตรัสว่า “มหาบพิตร คำว่าวงศ์กษัตริย์นั้นเป็นวงศ์ของพระองค์ ส่วนวงศ์ของอาตมาภาพอันมีพระที่ปึงการพระพุทธเจ้า เป็นต้นนั้น ชื่อว่าพุทธวงศ์ ซึ่งสำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยภิกขาจารเท่านั้น” แล้วตรัสพระคาถาว่า “บุคคลไม่ควรประมาทในบิณฑบาตที่ตนได้รับ”^{๗๒}

^{๖๗} พระครูกลียาณสิทธิวัฒน์ (สมาน พรหมอยู่/กลฺยาณธมฺโม), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๔.

^{๖๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมศาสนา ฉบับประมวลศัพท์*, หน้า ๑๘๒.

^{๖๙} วิ.มหา. (ไทย) ๔/๑๘๒/๑๘๗.

^{๗๐} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, *พุทธศาสนาทรรศนะและวิจารณ์*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๓), หน้า ๖๘.

^{๗๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *สอนนาคสอนจิต ชีวิตพระ ชีวิตชาวพุทธ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๔๒-๔๓.

^{๗๒} วิเชียร มีผลกิจ และสุริย์ มีผลกิจ, *พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทคอมฟอร์ม จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖.

ภิกษุผู้ถือเทียวบิณฑบาตเป็นวัตร ย่อมเชื่อว่าเป็นผู้มีข้อปฏิบัติอันสมควรแก่ปัจจัย (อันควรแก่การเลี้ยงชีพ) ตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเป็นหลักไว้ว่า “การบวชอาศัยโภชนาหารอันจะพึงได้ด้วยการเทียวบิณฑบาตด้วยกำลังปลีแข้ง” และในคัมภีร์บัญญัติบทการศึกษาของการเทียวบิณฑบาตเอาไว้ โดยเริ่มตั้งแต่การนุ่งห่มจีวรเพื่อออกไปบิณฑบาตจนกระทั่งฉันเสร็จแล้วเก็บบาตร ความว่า “ภิกษุผู้เทียวบิณฑบาต เมื่อจะเข้าหมู่บ้าน พึงนุ่งห่มให้เรียบร้อย และปฏิบัติตนขณะเข้าบ้าน ตามเสขียวัตร” คือ พระภิกษุสามเณรจะต้องนุ่งห่มให้เรียบร้อย และบิณฑบาตด้วยอาการสงบ^{๗๓}

๒) ทักษะที่เกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องนุ่งห่ม

บังสุกุลจีวร ผ้านุ่งห่มที่ทำจากของเขาทั้ง รวมทั้งผ้าที่เป็นอติเรกลาภ บังสุกุลจีวร คือ ผ้านุ่งห่มของพระภิกษุซึ่งพระพุทธรเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุเก็บผ้ามาจากผ้าห่อศพแล้วนำมาเย็บต่อกันเป็นผืน นอกจากนี้ในพระไตรปิฎกบางตอน ยังใช้คำเรียกผ้ายดังกล่าวเป็นเครื่องหมายแสดงถึงการเปลี่ยนสถานภาพจากฆราวาสมาเป็นพระภิกษุด้วย เช่น ในมหาปทานสูตร ตอนที่พระวิปัสสิราชกุมารเสด็จประพาสอุทยานได้ทอดพระเนตรเห็นบุรุษศิระโสน์นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสดุ์ จึงตรัสถามนายสารถีว่า “ชายคนนี้ถูกใครทำอะไรให้ทั้งศิระและเครื่องนุ่งห่มของเขาจึงไม่เหมือนของคนอื่น ๆ” นายสารถีทูลตอบว่า “ขอเดชะ ผู้นี้ชื่อว่าบรรพชิต”^{๗๔}

พระพุทธรเจ้าทรงอนุญาตจีวร ๖ ชนิด คือ โขมะ (ผ้าเปลือกไม้) กัปปาสิกะ (ผ้าฝ้าย) โกเสยยะ (ผ้าไหม) กัมพล (ผ้าขนสัตว์) สาณะ (ผ้าป่าน) และกังคะ (ผ้าที่ทำด้วยของผสมกัน)^{๗๕} นอกจากจีวรทั้ง ๖ ชนิดแล้ว ในจีวรชั้นธกะ พระพุทธรเจ้ายังทรงอนุญาตผ้าปาวาร ผ้าปาวารแถมไหม และผ้าโกเชาว์อีกด้วย^{๗๖} นอกจากพระพุทธรเจ้าจะทรงอนุญาตให้ภิกษุเก็บผ้ามาจากผ้าห่อศพแล้วนำมาเย็บต่อกันเป็นผืนเพื่อเย็บเป็นจีวรแล้ว ยังทรงอนุญาต คหบดีจีวร คือ ผ้าจีวรที่พวกคหบดีถวายแก่ภิกษุเพื่อใช้เป็นผ้าบังสุกุลสำหรับนุ่งห่ม กล่าวคือ พระภิกษุไม่ได้ทำขึ้นเองแต่มีผู้ถวายมาให้ อย่างไรก็ตาม พระพุทธรองค์ทรงกล่าวสรรเสริญความสันโดษด้วยการใช้จีวรตามมีตามได้^{๗๗} ในกฐินชั้นธกะกล่าวถึงรูปแบบจีวรที่มีซ้นต์ ๕ คือ จีวรที่ตัดเย็บปรากฏกระทง (ผ้าท่อนหนึ่ง ๆ มีลักษณะเหมือนกระทงนา มีรูปสี่เหลี่ยม) มีกระทงใหญ่ กระทงเล็ก โดยมีจุดคันดุดคั่นนัยระหว่างกระทงจีวร ซึ่งแบ่งเป็น ๕ กระทง^{๗๘}

สำหรับขนาดของจีวรไม่ได้ระบุไว้ในพระวินัยปิฎกโดยตรง แต่มีมูลเหตุเรื่องพระภิกษุนันทะนุ่งห่มจีวรขนาดเท่ากับ “สุตตจีวร” ทำให้ภิกษุอื่นเข้าใจว่าท่านคือพระพุทธรเจ้า เป็นเหตุให้เกิดความเข้าใจผิดในหมู่สงฆ์ ด้วยเหตุนี้จึงทรงมีพระวินัยบัญญัติว่า “ก็ภิกษุทำจีวรมีขนาดเท่ากับสุตตจีวรหรือใหญ่กว่า ต้องอาบัติปาจิตตีย์ที่ชื่อว่าเถทนกะ ขนาดเท่าสุตตจีวรของสุตตในข้อนั้น คือ ยาว ๙ คืบ กว้าง ๖ คืบ โดยคืบสุตต นี่เป็นขนาดเท่าสุตตจีวรของพระสุตต”^{๗๙}

^{๗๓} วัชร ศรีเมือง, **วินัยสงฆ์**, (ลำปาง : ลำปางภัณฑิ์เพ็ญ, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔๐.

^{๗๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๓/๒๙.

^{๗๕} วิ.ม. (ไทย) ๒/๔๖๓/๔.

^{๗๖} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๗/๑๙๙.

^{๗๗} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๔๒/๒๘๖.

^{๗๘} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๘/๑๔๘.

^{๗๙} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๔๘/๖๒๔.

จีวร มี ๓ ผืน ได้แก่ สังฆาฏิ (ผ้าพาดบ่า) อุตตราสงค์ (ผ้าจีวรสำหรับห่ม) และอันตรวาสก (สบงสำหรับนุ่ง) แต่นิยมเรียกรวมกันว่า ไตรจีวร นอกจากนี้ยังมีผ้าบริวาร คือ ผ้าที่เป็นเครื่องใช้สอยของพระภิกษุ ในอัฐบริวาร (บริวาร ๘) มีของที่เป็นผ้า ๔ รายการ คือ ไตรจีวร ๓ และผ้ากรองน้ำ ๑ นอกจากนี้มีคำอธิบายลักษณะของภิกษุผู้สันโดษว่า ภิกษุผู้สันโดษซึ่งจะเดินทางไปไหนก็ได้ตามปรารถนาคือท่านที่มีบริวาร ๘ นอกจากนี้ผู้มีบริวาร ๙ (เพิ่มผ้าปูลาดหรือลูกกัญแจ) มีบริวาร ๑๐ (เพิ่มผ้าในสัทนะหรือแผ่นหนัง) มีบริวาร ๑๑ (เพิ่มไม้เท้าหรือทะนายน้ำมัน) มีบริวาร ๑๒ (เพิ่มร่มหรือรองเท้า) ก็เรียกว่ามักน้อยสันโดษ^{๘๐} นอกจากนี้ ยังมีเรื่องผ้าที่ปรากฏเป็นเครื่องใช้สอยนอกเหนือไปจากที่ได้กล่าวไว้แล้ว เช่น ผ้าปาวาร ผ้าเช็ดเท้า ผ้าปิดฝี ผ้าสาฎก ผ้าปอกฟูก ผ้าปูพื้น ผ้าปูรักษาผิวพื้น ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ผ้าปูเตียง ผ้าลาด ผ้าคลุมอาสนะ ฯลฯ เรียกว่า บริวาราลโจล^{๘๑}

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของนักวิชาการด้านผ้าทอชี้ให้เห็นว่า ในแถบเอเชียอาคเนย์ ผ้ามีบทบาทที่สำคัญมากในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ นอกจากจะใช้ผ้าในการตกแต่งประดับประดาแล้ว ผ้ายังเป็นสื่อกลางระหว่างผู้คนในพิธีกรรมและบรรดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย^{๘๒} ประการสำคัญ คือ การนุ่งห่มผ้าบังสุกุลจีวรของภิกษุนั้น พระพุทธเจ้าทรงมีเจตนารมณ์ชัดเจนว่า ให้พิจารณาโดยแยกกาย แล้วนุ่งห่มจีวร เพียงเพื่อบำบัดความหนาว เพื่อบำบัดความร้อน เพื่อบำบัดสัมผัสอันเกิดจากเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย และเพียงเพื่อปกปิดอวัยวะ อันให้เกิดความละอาย ไม่ให้เป็นไปเพื่อประดับ ไม่ให้เป็นไปเพื่อตกแต่ง แต่ให้เป็นไปเพียงเพื่อความตั้งอยู่ได้แห่งกายนี้ เพื่อความเป็นไปได้ของอัตภาพ เพื่อความสิ้นไปแห่งความลำบากทางกาย เพื่ออนุเคราะห์แก่การประพฤติพรหมจรรย์^{๘๓}

๓) ทศนะที่เกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย

เดิมทีในสมัยพุทธกาลนั้น พระภิกษุสงฆ์อาศัยอยู่ในป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าขี้เกลือ ลอมฟาง และที่แจ้ง เพื่อบำเพ็ญจิตภาวนา ครั้นเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์เห็นจึงเกิดศรัทธาได้สร้างวิหารถวาย ต่อมาประชาชน ได้สร้างที่อยู่ถวายเพิ่ม พระพุทธองค์ทรงอนุญาตที่อยู่ ๕ ชนิด คือวิหาร ปราสาท เรือนเป็นชั้น เรือนโล้น หรือหลังคาตัดและถ้ำ^{๘๔}

เวฬุวันเป็นวัดแห่งแรกที่พระพุทธองค์ทรงรับ และได้ทรงอนุญาตให้ภิกษุรับเสนาสนะและอยู่จำพรรษาได้ ทำให้เกิดมีอาวาสสิก ซึ่งหมายถึง ผู้อยู่ประจำ เป็นผู้ดูแลสมาชิกในองค์กร พระเถระรูปเดียวอาจดำรงตำแหน่งอุปฌาย์อาจารย์และคณาจารย์ในขณะเดียวกันก็ได้ พระเถระที่รับผิดชอบงานพระศาสนาทั้งหมดจะขึ้นตรงต่อพระพุทธเจ้า จึงมีธรรมเนียมว่าหลังจากออกพรรษา พระที่จำพรรษาอยู่ในส่วนต่าง ๆ จะมาเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อกราบทูลรายงานเหตุการณ์ต่าง ๆ^{๘๕}

^{๘๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๗๔.

^{๘๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๕.

^{๘๒} ร็อบบิน แม็คเวล, “ความหวัง ศรัทธาและเนื้อนาบุญ”, ใน ผ้าเอเชีย-มรดกร่วมทางวัฒนธรรม, รวบรวมโดย ทรงศักดิ์ ปรางวัฒนากุล, (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๓) : ๒๐๗.

^{๘๓} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, บททำวัตรสวดมนต์ (แปล), (กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๘๔} วิ.จุ. (ไทย) ๗/๒๕๔/๙.

^{๘๕} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตฺตาโณ), ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๖๙.

การก่อสร้างที่อยู่อาศัยของภิกษุนั้นจะต้องให้สงฆ์กำหนดเขตให้ชัดเจน ซึ่งอาจวิเคราะห์ได้จากกรณีที่ภิกษุชาวเมืองอาฬวีสร้างกุฏิด้วยเครื่องอุปกรณ์ที่ขอมมา ไม่มีเจ้าของสร้างให้ สร้างเป็นของส่วนตัวไม่จำกัดขนาด กุฏิสร้างไม่เสร็จ อีกทั้งยังรบกวนชาวบ้านให้ช่วยบริจาคสิ่งของสำหรับการก่อสร้าง ทำให้ชาวบ้านต้องเดือดร้อน พระพุทธองค์ทราบจึงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ อาศัยเรื่องนี้เป็นต้นเหตุทรงดำหนิ แล้วบัญญัติให้ภิกษุผู้จะสร้างกุฏิจะต้องกำหนดเขต แตนให้ชัดเจนให้ได้ขนาดยาว ๑๒ คืบ กว้าง ๗ คืบโดยคืบพระสุคต และต้องให้ภิกษุสงฆ์ดูพื้นที่ที่ไม่มีอันตราย มีบริเวณโดยรอบ ถ้าไม่ให้ภิกษุสงฆ์ ชีเขตแดน หรือสร้างเกินขนาดทรงปรับอาบัติสังฆาติเสส^{๘๖}

อย่างไรก็ตาม จากการเพิ่มของจำนวนภิกษุจึงเป็นสาเหตุนำไปสู่ความขัดแย้งเรื่องเสนาสนะที่มีไม่พอต่อความต้องการ เห็นได้จากกรณีพวกภิกษุอันเตวาสิกของพวกภิกษุณีพัคคีย์จับจองวิหารที่นอนไว้เฉพาะพวกของตน^{๘๗} พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติอาบัติทุกกฏ ในฐานะพระภิกษุได้พากันแย่งที่พักอาศัยโดย ไม่ได้สนใจพระสารีบุตรผู้มีพรรษามากกว่า ว่าจะมีที่พักอาศัยหรือไม่^{๘๘} พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตการแต่งตั้งผู้ทำการแทนสงฆ์เพื่อจัดการเสนาสนะ คือ เจ้าอธิการแห่งเสนาสนะ มีหน้าที่แจกเสนาสนะให้ภิกษุ เรียกว่า เสนาสนปัญญาปะกะ โดยพระทัฬหฬลบุตรผู้เป็นพระอรหันต์ ประกอบ ด้วยปฏิสัมภิทา ๔ และอภิญญา ๖ ได้รับหน้าที่เป็นผู้จัดเสนาสนะในมหาวิหาร ๑๘ แห่ง ท่านได้รับการยกย่องว่าเป็นยอดในการจัดเสนาสนะ โดยจัดที่อยู่อาศัยให้ผู้ที่มาพักตามความต้องการ ซึ่งทำให้ผู้มาพักเกิดความสบายใจ อบอุ่น เป็นกันเอง ด้วยญาณแห่งความเป็นพระอรหันต์ ท่านจึงรู้ชัดว่าอะไรเป็นธรรมหรือไม่เป็น ท่านอธิบายให้สามารถปฏิบัติตามได้อย่างแจ่มแจ้งว่า นี่เตียง นี่ตั่ง นี่ฟูก นี่หมอน นี่ที่ถ้ายอุจจาระ นี่ที่ปัสสาวะ นี่น้ำดื่ม นี่น้ำใช้ นี่ไม้เท้า นี่ระเบียบกติกาสงฆ์ ควรเข้าเวลานี้ ควรออกเวลานี้^{๘๙}

ปัจจุบัน เสนาสนะ หมายถึง ที่อยู่อาศัย เช่น กุฏิ วิหาร และเครื่องใช้เกี่ยวกับสถานที่ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ แมคโคนไม้ เมื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัย ก็เรียกว่า เสนาสนะ^{๙๐} โดยในการใช้สอย ภิกษุพึงพิจารณาโดยแยกคายแล้วใช้สอยเสนาสนะ เพียงเพื่อบำบัดความหนาว เพื่อบำบัดความร้อน เพียงเพื่อบำบัดสัมผัสอันเกิดจากเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย เพียงเพื่อบรรเทาอันตรายอันจะพึงมีจากดินฟ้าอากาศ และเพื่อความเป็นผู้ยินดีอยู่ได้ในที่หลักเรือนสำหรับภาวนา^{๙๑}

๔) ทักษะที่เกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับยารักษาโรค

พระพุทธเจ้าทรงให้พระอุปัชฌาย์บอกนิสสัย ๔ เพื่อการดำรงชีพของภิกษุ ซึ่งประการสุดท้าย คือ บุติมุตตเภสัช ยาน้ำมูลรณะ^{๙๒} ซึ่งคำว่า มูลร ได้แก่ ปัสสาวะ น้ำเบา เยี่ยว^{๙๓}

^{๘๖}ว.มหา. (ไทย) ๑/๓๔๒-๓๔๘/๓๗๘-๓๘๓.

^{๘๗}วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๑๐/๑๒๑.

^{๘๘}วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๑๐/๑๒๑-๑๒๔.

^{๘๙}วิ.จู. (ไทย) ๖/๑๙๑/๓๐๓.

^{๙๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๖๒.

^{๙๑} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, บททำวัตรสวดมนต์ (แปล), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๙๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๗๐-๑๗๑.

^{๙๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓๒.

จุดประสงค์ของการบอกนิสสัย ก็เพื่อต้องการให้ผู้ที่ยังบวชเข้ามาใหม่ได้รู้สิ่งที่สำคัญ หรือ สิ่ง ที่จำเป็นพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิตของสมณะ หรือการดำรงอยู่ของอัฐภาพ โดยสมควร เท่าที่จำเป็น และพอเพียง เท่านั้น ดังกรณีของ เกสัชบริวาร หรือยารักษาโรคนี้ พระพุทธเจ้าทรงมุ่งหมายให้ภิกษุ พิจารณาโดยแยบคายแล้วบริโภคนิสสัยบริวารอันเกื้อกูลแก่คนไข้ เพียงเพื่อบำบัดทุกข์เวทนาอันบังเกิด ขึ้นแล้ว มีอาพาธต่าง ๆ เป็นมูล และเพื่อความเป็นผู้ไม่มีโรคเบียดเบียนเป็นอย่างยิ่ง เท่านั้น^{๙๔}

พระพุทธศาสนามีทัศนะว่าร่างกายหรือรูปธรรม เป็นสภาพที่มีทุกข์ มีโทษมากมาย เป็นที่ อยู่อันอุดมหรือเป็นแหล่งสะสมของโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ทั้งมีธรรมชาติที่ต้องเจ็บป่วย ตามพุทธพจน์ ที่ว่า “ร่างกายนี้แก่หง่อมแล้ว เป็นรังของโรค มีแต่จะทรุดโทรมลงไป ร่างกายที่เฒ่า เปื่อยนี้ก็จะ แตกดับไป เพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุด”^{๙๕}

ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้มีการกล่าวอ้างถึงโรคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับร่างกายไว้อย่าง หลากหลาย เป็นการแสดงถึงความยอมรับในความอุดมไปด้วยโรคภัยไข้เจ็บของร่างกาย เช่น โรคตา โรคหู โรคจมูก โรคลิ้น โรคกาย โรคศีรษะ โรคที่ใบหู โรคปาก โรคฟัน โรคโอ โรคหืด โรคไข้หวัด โรค ไข้พิษ โรคไข้เชื่อมซึม โรคท้อง โรคลมสลบ โรคลงแดง โรคจุกเสียด โรคลงราก โรคเรื้อน โรคฝี โรค กลาก โรคมอกร้อ โรคลม บ้าหมู โรคหืดเปียย โรคหืดด้าน โรคคุดทะราด โรคหูด โรคละอองบวม โรคอาเจียนเป็นเลือด โรคดี โรคเบาหวาน โรคเริม โรคพุพอง โรค ริดสีดวง อาพาธมีดีเป็นสมุฏฐาน อาพาธมีเสลดเป็นสมุฏฐาน อาพาธมีลมเป็นสมุฏฐาน อาพาธมีไข้สันนิบาตเป็นสมุฏฐาน อาพาธที่เกิด แต่ฤดูแปรปรวน อาพาธที่เกิดแต่การบริหารที่ไม่ สม่าเสมอ อาพาธที่เกิดแต่ความเพียรเกินกำลัง อาพาธที่เกิดแต่วิบากของกรรม ความหนาว ความร้อน ความหิว ความกระหาย ปวดอุจจาระ ปวด ปัสสาวะ เป็นต้น^{๙๖}

พระพุทธศาสนาให้ความใส่ใจและเห็นคุณค่าของการมีร่างกายแข็งแรงมีสุขภาพดี พระ สุตรต่าง ๆ ได้แสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงถึงส่วนดีหรือประโยชน์ หรือคุณค่าแห่งการมี สุขภาพดี มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงไว้ เช่น ในอรรถกถา (ประตูแห่งประโยชน์ ช่องทางแห่งประโยชน์) หรือ วัฒนมุข (ธรรมที่เป็นปากทางแห่งความเจริญ) ไว้ ๖ อย่างนั้นมี ความไม่มีโรคเป็นหนทางสู่ความ เจริญอย่างหนึ่ง เพราะการที่มีร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรค ย่อมสามารถสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ และสามารถ พัฒนาตนเพื่อตอบสนองจุดหมายในทุก ๆ ระดับ คือ ความไม่มีโรค ศีล การคล้อยตามความรู้ของท่าน ผู้ฉลาด การสดับตรับฟัง การประพาสติสมควรแก่ธรรม ความที่จิตไม่หดหู่ คุณธรรม ๖ ประการนี้ เป็น ช่องทางหลักแห่งประโยชน์หรือ “ความไม่มีโรค เป็นลาภอันประเสริฐ นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง บรรดา ทางทั้งหลายอันให้ถึงอมตธรรม ทางมีองค์ ๘ เป็นทางอันเกษม”^{๙๗}

^{๙๔} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, *บทท้าวตรสวตมณต์ (แปล)*, หน้า ๑๓-๑๔.

^{๙๕} พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๔๘/๗๘.

^{๙๖} อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๐/๑๒๙-๑๓๑.

^{๙๗} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๑๕-๒๑๖/๒๕๔-๒๕๕.

สุขภาพ หรือ สุขภาวะ ทั้งสองเป็นคำเดียวกันในภาษาบาลี แต่ภาษาไทยแผลง “ว” เป็น “พ” เป็นคำ ว่า สุขภาพ เมื่อความหมายของสุขภาพ คือ สุขภาพทางกาย จิต สังคม และปัญญา จึงสื่อ ความหมายใกล้ความสุข ภาวะปลอดทุกข์ เป็นสุข เป็นภาวะที่สมบูรณ์ คำสมัยใหม่เรียกว่า องค์รวม สุขภาพแนวพุทธหรือสุขภาพแนวพุทธประกอบด้วยลักษณะที่เป็นวิชา (ความสว่างผ่องใส) วิมุตติ (ความหลุดพ้นเป็นอิสระ) วิสุทธิ (ความหมดจด ไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง) สันติ (ความสงบไม่ร้อนรนกระวนกระวาย) ซึ่งเป็นภาวะที่เป็นความดีงามของชีวิต^{๙๘}

สาเหตุของโรคทางกายนั้น พระพุทธองค์ได้ทรงจำแนกสาเหตุของการเกิดโรคทางกายไว้ อย่างหลากหลาย ดังนี้

- สาเหตุจากดี
- สาเหตุจากเสมหะ (เสลด)
- สาเหตุจากลม
- สาเหตุจากไข้สันนิบาต
- สาเหตุจากการเปลี่ยนฤดูกาล
- สาเหตุจากการผลัดเปลี่ยนอิริยาบถไม่ได้ส่วนกัน
- สาเหตุจากความพากเพียรเกิดกำลังความสามารถ
- สาเหตุเกิดจากผลกรรม
- สาเหตุจากความหนาว ความร้อน (ภูมิอากาศ)
- สาเหตุจากความหิว กระจาย ปวดอุจจาระ ปวดปัสสาวะ (ความต้องการเพื่อการดำรงอยู่)
- สาเหตุจากการถูกสัมผัสหีบลีบ ยุบ ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน^{๙๙}

พระพุทธองค์ทรงมีพุทธานุญาตให้เภสัช ๕ เป็นเภสัช (ปัญจเภสัช) คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เภสัชที่เหมาะสมสำหรับภิกษุผู้อาพาธ เป็นเภสัช (อาหาร) ที่ให้พลังงานสูง ช่วยลดอาการอ่อนเพลีย มีประโยชน์ทางโภชนาการ ทั้งไม่เป็นอาหารหยาบ ทั้งเป็นยา สามารถฉันได้ทั้งเวลาในกาล และเวลาวิกาล ดังพระบัญญัติว่า “เภสัชใดควรลิ้มสำหรับภิกษุผู้เป็นไข้ คือ เนย ใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ภิกษุรับประทานเภสัชนั้นแล้วเก็บไว้ฉันได้ ๗ วันเป็นอย่างมาก ให้เกินกำหนดนั้นไป ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์”^{๑๐๐}

ปัจจุบัน พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทกับแนวคิดตะวันตก มีประเด็นที่เหมือนกัน คือ การไม่ปฏิเสธการแพทย์แผนปัจจุบัน ใช้การรักษาแบบเวชศาสตร์กายจิตสัมพันธ์ประกอบกับใช้หลักจิตวิทยา และมองผู้ป่วยเป็นศูนย์กลาง แต่พระพุทธศาสนามีความแตกต่างเฉพาะประเด็นของการใช้ธรรมะเพื่อตอบสนองประเด็นด้านจิตวิญญาณของผู้ป่วยด้วย^{๑๐๑}

^{๙๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ ภาวะที่ปลอดทุกข์และ เป็นสุขในระบบชีวิตแห่งธรรมชาติ และสังคมยุคไอที, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๔), หน้า ๓.

^{๙๙} ชุ.ม. (ไทย) ๑๑/๒๙/๑๗.

^{๑๐๐} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๒๒/๑๔๓.

^{๑๐๑} พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุโท), “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสุขภาพแบบองค์รวมในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับแนวคิดตะวันตก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ก.

ข. การจัดการวัดอุปการณและสถานที่ของวัดในปัจจุบัน

วัดเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ เป็นที่พำนักอาศัยของพระภิกษุสามเณรและประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา^{๑๐๒} มีฐานะเป็นนิติบุคคล ตามความในมาตรา ๓๑ วรรคสอง และมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ วัดจึงได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายอื่น ๆ วัดทั้งหลายย่อมมีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังเช่นบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ในการต่าง ๆ เองมิได้ จำเป็นต้องมีผู้แทนเพื่อใช้สิทธิและหน้าที่หรือแสดงเจตนาแทน ดังเช่นบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา ๓๑ วรรคสามว่า “เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป” ดังนั้น เจ้าอาวาสเป็นทั้งผู้ปกครองวัดตามความในมาตรา ๓๖ และเป็นผู้แทนวัดตามความในมาตรา ๓๑ วรรคสาม ทั้งเป็นฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ดังความแห่งมาตรา ๔๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ว่า ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งในการดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ และไวยาวัจกรเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา”^{๑๐๓} โดยที่ มาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ อันเป็นกฎหมายสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย ระบุหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ว่า มีหน้าที่ดังนี้

- ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล^{๑๐๔}

ตามความในวงเล็บที่หนึ่ง เมื่อนำมาขยายความ พบว่า มีหน้าที่ที่ต้องถือปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมอย่างหนึ่ง คือ จัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การดูแลและรักษา การใช้จ่าย การจัดหาทรัพย์สินของวัด ตลอดจนการบัญชีทั้งส่วนที่เป็น ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนสมบัติของวัดที่ตนเองเป็นเจ้าอาวาสให้เป็นไปด้วยดี คือ ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง^{๑๐๕}

แม้การดูแลวัดจัดเป็นภาระงานในด้านสาธารณูปการอันเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนาที่พระสงฆ์และวัดต้องดำเนินการเพื่อประโยชน์ของสังคมไทย แต่อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันยังประสบปัญหาต่าง ๆ ซึ่งปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งขององค์กรสงฆ์โดยรวมก็คือความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการที่ยังไม่ได้ปรับระบบบริหารให้สอดคล้องกับยุคสมัย^{๑๐๖}

^{๑๐๒}บุญร่วม เทียมจันทร์, เจ้าอาวาส เจ้าพนักงาน ใครกำหนด, (กรุงเทพมหานคร: สามดีพรีนติ้งอิกวิปเม้นท์, ๒๕๕๖), หน้า ๓๙.

^{๑๐๓}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖.

^{๑๐๔}กนก แสนประเสริฐ, ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

^{๑๐๕}กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์, หน้า ๗๗.

^{๑๐๖}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระพุทธศาสนายุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๑๕.

สรุปได้ว่า เรื่องการบริหารจัดการวัดอุปคุตและสถานที่ของวัดตามหลักพระธรรมวินัย ส่วนใหญ่เป็นการบริหารจัดการทรัพย์สินที่จัดอยู่ในปัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค (จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เกสัช) ซึ่งทายกถวายแก่สงฆ์ โดยผู้รับหน้าที่จัดการจะต้องได้รับแต่งตั้งจากสงฆ์ โดยต้องคัดเลือกภิกษุที่มีความรู้ความสามารถในหน้าที่นั้นๆ ตำแหน่งหน้าที่ทุกหน้าที่ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งต้องมีคุณสมบัติ ๕ ประการ คือ ไม่ลำเอียงเพราะความชอบพอ ไม่ลำเอียงเพราะความเกลียดชัง ไม่ลำเอียงเพราะความเขลา ไม่ลำเอียงเพราะความกลัว และต้องรู้วิธีบริหารจัดการในเรื่องนั้น ๆ โดนคุณสมบัติข้อสุดท้ายนี้เป็นความสามารถและเข้าใจถึงการจัดการ เป็นคุณภาพภายนอกนั่นเอง และในยุคปัจจุบัน การบริหารจัดการวัดอุปคุตและสถานที่ของวัด เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสโดยตรง ตามความในมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ อันเป็นกฎหมายสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งระบุหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ประการแรก คือ บำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

๒.๓.๔ การพัฒนาวัดในด้านการจัดการ (Management)

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “การพัฒนาวัดในด้านการจัดการ” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

การบริหารจัดการ หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting Things Done Through Other People) มีวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งดำรงสืบมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปี ตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC^{๑๐๗} สอดคล้องกับทฤษฎีตะวันตก ในปี ค.ศ. ๑๙๗๒ โดย Harold Koontz^{๑๐๘} ดังนี้

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากร และการใช้คนให้เหมาะกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

หลักการบริหารทั้ง ๕ นี้เป็นหลักสากลซึ่งนำมาใช้กันอยู่ทั่วไป อีกทั้งนำไปศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับองค์ความรู้ในการบริหารอื่น ๆ กันอย่างกว้างขวางนำไปสู่การเกิดองค์ความรู้ใหม่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารการจัดการองค์กรอย่างมาก^{๑๐๙}

^{๑๐๗} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, หน้า ๓.

^{๑๐๘} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, *องค์การและการจัดการ*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑๑.

^{๑๐๙} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, หน้า ๔-๕.

ก. การวางแผน

หลังจากการตรัสรู้ในวันเพ็ญกลางเดือน ๖ ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชา พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ตามลำพังพระองค์เดียว ในขั้นนั้นยังไม่มีการบริหารในพระพุทธศาสนา การบริหารเกิดขึ้นเมื่อมีสมาชิกใหม่เข้ามาในพระพุทธศาสนา เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ ๒ เดือน นั่นคือเมื่อพระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนาแก่พระปัญจวัคคีย์ในวันอาสาฬหบูชา ท่านอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมแล้วขอบวชเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงประทานการอุปสมบทแก่ท่านอัญญาโกณฑัญญะ ด้วยพระพุทธดำรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด”^{๑๑๐}

พระพุทธดำรัสดังกล่าวนี้ มีการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการอุปสมบทไว้ชัดเจนว่า “เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด”^{๑๑๑} นั้นหมายถึง การกำหนดวัตถุประสงค์ส่วนตัวเพื่อให้สมาชิกใหม่ได้ปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้ผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนายึดมั่นเป้าหมายเดียวกัน คือ มุ่งปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสในโอกาสอื่นว่า พรหมจรรย์ (การบวช) นี้ไม่ได้มีไว้สำหรับแสวงหาลาภสักการะและคำสรรเสริญ ไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อศีล สมาธิ และปัญญาเท่านั้น แต่มีไว้เพื่อเจโตวิมุตติหรือความหลุดพ้นแห่งจิต

ในพุทธวิธีเกี่ยวกับการวางแผนนี้ สิ่งที่สำคัญมากคือผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้บริหารต้องมีจักขุมา^{๑๑๒} แปลว่า มีสายตาวัดยาวไกล คือ มองการณ์ไกล^{๑๑๓} วิสัยทัศน์ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวาดภาพจุดหมายปลายทางได้ชัดเจนและใช้สื่อสารให้สมาชิกภายในองค์กรยอมรับและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางนั้น องค์กรทั้งหมดก็จะถูกขับเคลื่อนไปด้วยวิสัยทัศน์นี้ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดจุดหมายปลายทางในพระพุทธศาสนาไว้ว่า การประพฤติปฏิบัติธรรมทุกอย่างมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่จุดเดียวคือวิมุตติ (ความหลุด พ้นทุกข์) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เปรียบเทียบมหาสมุทรมีรสเดียวคือรสเค็ม ฉันท ไต ธรรมวินัยนี้ก็มีรสเดียวคือวิมุตติ ฉันทัน”^{๑๑๔}

การถือเอาความหลุดพ้นทุกข์เป็นวัตถุประสงค์ส่วนตัวสำหรับสมาชิกทุกคนในพระพุทธศาสนานี้ใช้ได้กับผู้ยังไม่บรรลุป็นพระอรหันต์ แต่เมื่อสมาชิคนั้นเป็นพระอรหันต์ได้ เจโตวิมุตติ หลุดพ้นทุกข์แล้ว วัตถุประสงค์ของเขาก็เปลี่ยนไป นั่นคือ แทนที่จะดำเนินชีวิตเพื่อความหลุดพ้นส่วนตัว พระอรหันต์จะดำเนินชีวิตเพื่อคนอื่นให้หลุดพ้นทุกข์ ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อพันพรรษาแรก มีภิกษุผู้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ๖๐ รูป พระพุทธเจ้าทรงวางแผนเพื่อประกาศศาสนาแล้วส่งพระสาวกเหล่านั้นให้แยกย้ายกันไปในทิศทางต่าง ๆ ด้วยพระดำรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทเวตาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าไปทางเดียวกันสองรูป... แม้เราเองก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”^{๑๑๕}

^{๑๑๐}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๘/๒๓.

^{๑๑๑}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๕๒/๓๗๓.

^{๑๑๒}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๖.

^{๑๑๓}อง.ตัก. (ไทย) ๒๐/๔๕๙/๑๕๖.

^{๑๑๔}วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๖๒/๒๙๑.

^{๑๑๕}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๒/๓๙.

เนื่องจากพระสงฆ์มีจำนวนจำกัด พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญชาให้แต่ละรูปไปตามลำพังผู้เดียว ส่วนพระองค์เองทรงเลือกไปประกาศธรรมแก่เจ้าลัทธิในแคว้นมคธ คือ ชฎิลสามพี่น้องที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม พระพุทธเจ้าทรงใช้เวลา ๒ เดือนในการชี้แจงให้เข้าใจหลักปรัชญาในพระพุทธศาสนา แก่ชฎิลสามพี่น้องและบริวาร จนทำให้พวกเขาหันมาบวชเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

จากนั้นได้เสด็จไปเทศน์โปรดพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชแห่งแคว้นมคธ พระเจ้าพิมพิสารและประชาชนชาวมคธเห็นว่าชฎิลสามพี่น้องที่พวกตนนับถือได้ยอมเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ก็คลายทิฐิมานะหันมาตั้งใจฟังธรรม ในที่สุดก็ได้ดวงตามเห็นธรรมและหันมานับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงใช้เวลาไม่นานนับจากวันตรัสรู้ก็สามารถวางรากฐานพระพุทธศาสนา ในแคว้นมคธ ซึ่งเป็นหนึ่งในแคว้นมหาอำนาจสมัยนั้น นี่เป็นผลมาจากการวางแผนประกาศพระศาสนาในเบื้องต้นของพระพุทธเจ้า

ถ้าพระพุทธเจ้าไม่ประสบความสำเร็จในการประกาศศาสนาโดยที่หาผู้บรรลุดรตามอย่างพระพุทธองค์ไม่ได้สักคนเดียว พระพุทธเจ้าก็เป็นเพียงพระปัจเจกพุทธะ คือ ผู้ตรัสรู้เฉพาะตนที่ไม่สามารถสอนคนอื่นให้บรรลุดรตามได้ จึงไม่ใช่กบิรหาร แต่เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงสามารถทรงสามารถสอนให้คนอื่นตรัสรู้ตามได้พระองค์จึงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะผู้สามารถจัดตั้งองค์กรพระพุทธศาสนา และเป็นนักบริหารกิจการพระศาสนา

ในการวางแผนเพื่อประกาศพระศาสนาดังกล่าวมานั้น พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวัตถุประสงค์สำหรับให้สมาชิกในองค์กรทุกคนถือปฏิบัติเป็นแบบเดียวกัน นั่นคือให้สมาชิกยึดความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัวหรือความหลุดพ้นทุกข์ของคนอื่นเป็นเป้าหมายของการดำเนินชีวิต การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัว เรียกว่า อตตहितสมบัติ การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ของคนอื่น เรียกว่า พรหิตสมบัติ^{๑๑๖}

พระพุทธเจ้าทรงมีทั้งอตตहितสมบัติที่เกิดจากพระปัญญาคุณและพรหิตสมบัติที่เกิดจากพระกรุณาคุณ จึงทรงวางรากฐานในการประกาศพระศาสนาด้วยการแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ แก่พระอรหันต์ ๑,๒๕๐ รูป ในวันมาฆบูชา หลังจากตรัสรู้ได้ ๔ เดือน

โอวาทปาฏิโมกข์ หมายถึง คำสอนที่เป็นหลักสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระอรหันต์เพื่อให้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป ในโอวาทปาฏิโมกข์นี้ มีการกำหนดให้หินพพานหรือความหลุดพ้นทุกข์เป็นเป้าหมายสูงสุดในการปฏิบัติธรรม แนวทางปฏิบัติธรรมให้ยึดหลัก ๓ ประการ คือ ไม่ทำชั่วทั้งปวง ทำดีให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้ผ่องใส และนอกจากนี้ยังกำหนดวิธีการประกาศพระพุทธศาสนาว่า ให้เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสันติหรือความอดทน ไม่ให้ใช้การว่าร้ายหรือการเข่นฆ่าประหัตประหาร เพื่อบีบบังคับให้คนหันมานับถือพระพุทธศาสนา^{๑๑๗} ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ และจะเห็นได้ว่าการวางแผนเพื่อบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้านั้น มีการใช้วิสัยทัศน์กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และพันธกิจขององค์กรคณะสงฆ์ไว้อย่างชัดเจน องค์กรพระพุทธศาสนาจึงเจริญเติบโตขึ้นมาได้เพราะผลจากวิสัยทัศน์ของพระพุทธเจ้า^{๑๑๘}

^{๑๑๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๘.

^{๑๑๗} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๓๙.

^{๑๑๘} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๙.

ข. การจัดองค์กร

ในการรับสมาชิกใหม่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาจะมีการกำหนดให้สมาชิกทุกคนเริ่มต้นจากศูนย์ นั่นคือ ไม่มีการอนุญาตให้นำชาติชั้นวรรณะหรือตำแหน่งหน้าที่ในเพศฆราวาสเข้ามาในองค์กรคณะสงฆ์^{๑๑๙} ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่บางสายคือ แม่น้ำคงคา ยมนา อจิรวดี สรภู มหิ ไหลถึงมหาสมุทรแล้วย่อมละนามและโคตรอันเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่ามหาสมุทรเหมือนกันวรรณะ ๔ เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ก็เช่นเดียวกันคือ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละชื่อและตระกูลเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่าสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหมือนกัน”^{๑๒๐} พุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นว่า ทุกคนที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเป็นพระภิกษุเสมอเหมือนกันหมด การอยู่ร่วมกันของคนที่เหมาะสมกันนี้อาจก่อให้เกิดปัญหาในการบังคับบัญชาภายในองค์กร เพราะเหตุที่ว่าเมื่อสมาชิกถือตัวว่า เท่าเทียมกับคนอื่นก็จะมีใครเชื่อฟังใครหรือยอมลงให้ใคร ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “การอยู่ร่วมกันของคนที่เหมาะสมก็นำทุกข์มาให้ ถ้าเป็นเช่นนั้นการบังคับบัญชาภายในองค์กรก็ไม่ได้”^{๑๒๑} พระพุทธเจ้าจึงทรงกำหนดให้พระภิกษุต้องเคารพกันตามลำดับพรรษา ผู้บวชทีหลังต้องแสดงความเคารพต่อผู้บวชก่อน

เมื่อสาวกมีจำนวนมากขึ้น พระพุทธเจ้าทรงจัดองค์กรในพระพุทธศาสนาออกเป็นพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในส่วนของภิกษุบริษัทและภิกษุณีบริษัท พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่คณะสงฆ์ ดังจะเห็นได้จากการที่ทรงกระจายอำนาจให้คณะสงฆ์ดำเนินการอุปสมบท เมื่อมีกิจจาริกรรมหรือกิจการที่จะต้องทำร่วมกัน คณะสงฆ์สามารถบริหารจัดการเอง หรือเมื่อมีกรณีความขัดแย้งเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าก็ทรงมอบอำนาจให้คณะสงฆ์เป็นผู้จัดการแก้ปัญหา^{๑๒๒}

พระพุทธเจ้าทรงดำรงตำแหน่งเป็นธรรมราชา คือผู้บริหารสูงสุดในองค์กรพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เราเป็นพระราชานั้นคือเป็นธรรมราชาผู้ยอดเยี่ยม”^{๑๒๓} พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งสารีบุตรให้เป็นพระธรรมเสนาบดี มีฐานะเป็นรองประธานบริหาร อยู่ในลำดับถัดมาจากพระพุทธเจ้าและเป็นอัครสาวกฝ่ายขวารับผิดชอบ งานด้านวิชาการ พระโมคคัลลานะเป็นพระอัครสาวกฝ่ายซ้ายรับผิดชอบ งานด้านบริหาร พระอานนท์เป็นเลขานุการส่วนพระองค์ และทรงแต่งตั้งสาวกทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นเอตทัคคะ คือ ผู้ชำนาญการที่รับภาระงานด้านต่าง ๆ เช่น พระมหากัสสปะเป็นผู้ชำนาญด้านธุดงค์ พระปุลณณะมันตานีบุตรเป็นผู้ชำนาญด้านการแสดงธรรม ภิกษุณีปฐาจาราเป็นผู้ชำนาญด้านวินัย จิตตคหบดีเป็นผู้ชำนาญด้านการแสดงธรรม^{๑๒๔}

^{๑๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

^{๑๒๐} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๖๐/๒๕๐.

^{๑๒๑} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๑/๕๔.

^{๑๒๒} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, หน้า ๑๑.

^{๑๒๓} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๖๐๘/๕๕๔.

^{๑๒๔} อ.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๔๖/๓๐.

ค. การบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่การรับคนเข้ามาบวช ที่ต้องมีการกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ในการให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรตามแบบบัญญัติจตุตถกรรม พระสงฆ์ผู้เป็นประธานในพิธีอุปสมบทเรียกว่าพระอุปัชฌาย์ การรับคนเข้ามาอุปสมบทต้องได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์ที่ประชุมพร้อมกันในอุโบสถที่ประกอบพิธีอุปสมบท^{๑๒๕}

เมื่อบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้ว พระบวชใหม่จะต้องได้รับการฝึกหัดอบรมและการศึกษาเล่าเรียนจากพระอุปัชฌาย์โดยอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของท่านจนกว่าจะมีพรรษาครบ ๕ จึงเรียกว่านิสัยมุตตกะ คือผู้พ้นจากการพึ่งพาพระอุปัชฌาย์ ดังนั้นกระบวนการฝึกอบรมพระบวชใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง กระบวนการนี้ก่อให้เกิดระบบโรงเรียนในวัด ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาที่สำคัญในอินเดีย เช่น มหาวิทยาลัยนาลันทา

ระบบการศึกษาในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาบุคลากร トラバได้ที่บุคลากรนั้นยังไม่บรรลุนั้นพระอรหันต์เขาผู้นั้นต้องได้รับการศึกษาอบรมตลอดไป เรียกว่าเป็นเสขะ คือ ผู้ยังต้องศึกษา ต่อเมื่อสำเร็จการศึกษาเป็นพระอรหันต์แล้วจึงเรียกว่าเป็นอเสขะ คือ ผู้ไม่ต้องศึกษา

กระบวนการจัดการศึกษาในพระพุทธศาสนายึดหลักไตรสิกขาคือศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกอบรม (Training) ที่เน้นภาคปฏิบัติมากกว่าจะเป็นการเรียนการสอนในทางทฤษฎี (Teaching) เมื่อกล่าวในเชิงบริหารเราต้องยอมรับว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่การจัดการศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งการศึกษา^{๑๒๖}

การศึกษอบรมในพระพุทธศาสนายึดผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การกำหนดจุดหมายสาระกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดประเมินผล ที่มุ่งพัฒนาคนและชีวิตให้เกิดประสบการณ์เรียนรู้เต็มความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน^{๑๒๗} ดังจะเห็นได้จากการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพัฒนาการและวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยที่พระพุทธเจ้าทรงเทียบความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนของบุคคลเข้ากับบัวสี่เหล่า และทรงจำแนกประเภทของบุคคลที่จะเข้ารับการศึกษอบรมไปตามจรีต ๖ และที่สำคัญมากก็คือ พระพุทธเจ้าทรงมุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเองดังพุทธพจน์ที่ว่า “ตุมเหติ กิจจํ อาตบปิ อภยาตาโร ตถาคตา เธอทั้งหลายต้องทำความเพียรเผากิเลสเอง พระตถาคตเจ้าเป็นแต่ผู้บอกทาง”^{๑๒๘}

บุคลากรที่ได้รับการพัฒนาแล้วก็จะได้รับการจัดสรรภาระหน้าที่ให้ปฏิบัติงานภายในองค์กรตามความรู้ความสามารถ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งเป็นเอตทัคคะในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว

^{๑๒๕} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๑๒.

^{๑๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

^{๑๒๗} คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๒๐.

^{๑๒๘} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๐/๕๑.

การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนามีระบบการให้รางวัลและการลงโทษ ซึ่งเทียบได้กับการใช้พระเดชพระคุณในสมัยปัจจุบันนั่นคือ ใครทำดีก็ควรได้รับการยกย่อง ใครทำผิดก็ควรได้รับการลงโทษดังพระบาลีที่ว่า “นิคฺคณฺเห นิคฺคหารหํ ปคฺคณฺเห ปคฺคหารหํ ชมฺมณฺโณทฺถมํ ยกฺโขณฺโณทฺถมํ”^{๑๒๙} เราจะเข้าใจระบบการให้รางวัลและการลงโทษได้ดีจากเรื่องต่อไปนี้ในเกสสูตร ความว่า วันหนึ่ง สารถิผู้ฝึกม้าชื่อนายเกสไปเข้าเฝ้า แล้วทูลถามว่า ทรงมีวิธีฝึกคนอย่างไร พระพุทธเจ้าทรงย้อนถามว่า นายเกสมีวิธีฝึกม้าอย่างไร นายเกสกราบทูลว่า เขาใช้ ๓ วิธี คือ วิธีนุ่มนวล วิธีรุนแรง วิธีผสมผสาน คือ มีทั้งความนุ่มนวลและรุนแรง พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า ถ้าใช้ ๓ วิธีแล้วไม่ได้ผลจะทำอย่างไร นายเกสกราบทูลว่า ถ้าฝึกไม่ได้ผลก็ฆ่าม้าทิ้งเสีย เพราะปล่อยไปก็ทำให้เสียชื่อสถาบันเกสวิทยา พระพุทธเจ้าตรัสว่า พระองค์ทรงใช้ทั้ง ๓ วิธีฝึกคนเหมือนกันคือ ใช้วิธีนุ่มนวลกับคนที่ควรให้กำลังใจ ใช้วิธีรุนแรงกับคนที่ควรตำหนิห้ามปราม และใช้วิธีผสมผสานกับคนที่ควรยกย่องเมื่อถึงคราวต้องยกย่องและตำหนิเมื่อถึงคราวต้องตำหนิ นายเกสทูลถามว่า ถ้าใช้ ๓ วิธีแล้วไม่ได้ผลจะทำอย่างไร พระพุทธเจ้าตรัสว่า ก็มีการฆ่าทิ้งเหมือนกัน นายเกสทูลถามว่า การฆ่าไม่สมควรสำหรับสมณะมิใช่หรือ พระพุทธเจ้าทรงอธิบายว่า ในวินัยของพระอริยเจ้า การฆ่าหมายถึงการเลิกว่ากล่าวสั่งสอน คนที่พระพุทธเจ้าเลิกว่ากล่าวสั่งสอนย่อมหมดโอกาสเจริญเติบโตในทางธรรม^{๑๓๐}

ง. การอำนวยการ

การอำนวยการให้เกิดการดำเนินงานในพระพุทธศาสนาต้องอาศัยภาวะผู้นำเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะไม่มีระบบการใช้กำลังบังคับให้ปฏิบัติตามผู้นำในพระพุทธศาสนา การที่สมาชิกจะทำตามคำสั่งของผู้บริหารหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำในผู้บริหารเป็นสำคัญ^{๑๓๑}

อะไรคือความแตกต่างระหว่างผู้บริหารกับผู้นำ

ผู้บริหาร คือ ผู้ที่ทำให้คนอื่นทำงานตามที่ผู้บริหารต้องการ

ผู้นำ คือ ผู้ที่ทำให้คนอื่นต้องการทำงานตามที่ผู้นำต้องการ

ดังนั้น ผู้บริหารเชิงพุทธต้องมีภาวะผู้นำ คือ มีความสามารถในการจูงใจให้คนเกิดความต้องการอยากปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บริหาร บุคคลที่จะเป็นผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติสำคัญ ๒ ประการดังกล่าวมาแล้ว คือ อัตตหิตสมบัติ หมายถึงความเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ และ พรหิตปฏิบัติ หมายถึงความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์กรของตน

พระพุทธเจ้าทรงเพียบพร้อมด้วยอัตตหิตสมบัติและพรหิตสมบัติจึงสามารถใช้ภาวะผู้นำบริหารกิจการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อัตตหิตสมบัติที่สำคัญในการบริหารของพระพุทธเจ้าก็คือความสามารถในการสื่อสารกับคนทั่วไป ในการสื่อสารเพื่อการบริหารแต่ละครั้ง พระพุทธเจ้าทรงใช้หลัก ๔ ส.^{๑๓๒} ได้แก่ สันทิสสนา สมาทปนา สมุตเตชนา และสัมปหังสนาหรือกล่าวคือ แจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ล้าวกล้า และร่าเริง^{๑๓๓}

^{๑๒๙} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๒๔๔๒/๕๓๑.

^{๑๓๐} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑/๑๕๐.

^{๑๓๑} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๑๕.

^{๑๓๒} ที.ส. (ไทย) ๙/๑๙๘/๑๖๑.

^{๑๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๔๕.

ความสามารถในการจูงใจคนของพระพุทธเจ้า ตรงกับพระสมัญญาว่า ตถาคต หมายถึง คนที่พูดอย่างไรแล้วทำอย่างนั้น^{๑๓๔} พระพุทธเจ้าทรงมีภาวะผู้นำสูงมากเพราะทรงสอนให้รู้ (ยถาวาทิ) ทำให้ดู (ตถาการิ) และอยู่ให้เห็น (ยถาวาทิ ตถาการิ)

ยิ่งไปกว่านั้น การสั่งการแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับได้ง่ายเพราะไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการ แต่ทรงใช้วิธีการแบบธรรมาธิปไตย ดังที่พระพุทธเจ้าทรงจำแนกแรงจูงใจในการทำความคิดซึ่งเรียกว่า อธิปไตย ๓ ประการ คือ อัตตอธิปไตย การทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง, โลกาธิปไตย การทำความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง นั่นคือ ยึดยศฐาหรือคะแนนนิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง และธรรมาธิปไตย การทำความดีเพื่อความคิด ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ นั่นคือยึดธรรมคือหน้าที่เป็นสำคัญ^{๑๓๕}

แม้พระพุทธเจ้าจะประกาศว่า พระองค์เป็นธรรมราชา แต่ก็ไม่ทรงใช้อำนาจเบ็ดเสร็จโดยลำพังพระองค์เองตามแบบราชาธิปไตย ในสมัยนั้นพระพุทธเจ้าทรงกระจายอำนาจในการบริหารให้กับคณะสงฆ์ดังกล่าวมาแล้ว ทั้งนี้เพราะแรงจูงใจในการบริหารของพระพุทธเจ้าผู้หมดกิเลสแล้ว ย่อมไม่ใช่เพื่อความยิ่งใหญ่ส่วนพระองค์ การบริหารของพระพุทธเจ้าจึงไม่ใช่อัตตอธิปไตย นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ทรงบริหารกิจการพระศาสนาไปตามค่านินทา และสรรเสริญของชาวโลก การบริหารของพระองค์จึงไม่ใช่โลกาธิปไตย พุทธวิธีบริหารเป็นธรรมาธิปไตย เพราะพระพุทธเจ้าทรงยึดธรรมคือ หลักการสร้างประโยชน์สุขเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงหลักการบริหารของพระองค์ไว้ว่า “พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรม สักการธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา เป็นธรรมาธิปไตย ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองที่เป็นธรรม”^{๑๓๖} เหตุที่พระพุทธเจ้าทรงยึดหลักธรรมาธิปไตยนี้เอง จึงไม่มีการตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระองค์^{๑๓๗} ทั้งนี้เพราะทรงประสงค์จะให้คณะสงฆ์ปกครองกันเองโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วจะเป็นศาสดาของพวกเธอเมื่อเราล่วงลับไป”^{๑๓๘}

จ. การกำกับดูแล

การกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกภายในองค์กรให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลคณะสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง ดังที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงให้เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้ ๑๐ ประการ^{๑๓๙} เช่น เพื่อความผาสุกแห่งคณะสงฆ์ เพื่อข่มขู่บุคคลผู้ไร้ยางอาย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา^{๑๔๐}

^{๑๓๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๑/๒๕๕.

^{๑๓๕} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๗๙/๑๘๖.

^{๑๓๖} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๕๓/๑๓๙.

^{๑๓๗} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, หน้า ๑๘.

^{๑๓๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๗๗/๑๔๐.

^{๑๓๙} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, หน้า ๑๙.

^{๑๔๐} วิ.มทา. (ไทย) ๑/๒๐/๓๗.

การบัญญัติพระวินัยเป็นเครื่องช่วยให้พระสงฆ์มีวินัยในตนเองและมีเกณฑ์ในการประเมิ
ตนเอง เมื่อเห็นว่าตนทำผิดพลาดไปจากมาตรฐานความประพฤติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ และความ
ผิดพลาดนั้นไม่ร้ายแรงถึงขนาดต้องถูกขับออกจากหมู่คณะ หรือขาดจากความเป็นภิกษุพระสงฆ์แต่ละ
รูปจะสารภาพความผิดพลาดต่อเพื่อนพระสงฆ์ด้วยกัน พิศารภาพเรียกว่า การแสดงอาบัติซึ่งลงท้าย
ด้วยคำมั่นสัญญาว่า จะไม่ทำผิดอย่างนั้นอีกต่อไป

เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว พระพุทธเจ้า
ทรงกำหนดให้พระภิกษุนำศีลสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้เหล่านั้นมาสวดให้กันและกันฟังทุกกึ่งเดือนใน
วันพระ ๑๕ คำ ประเพณีปฏิบัตินี้เรียกว่าการสวดปาฏิโมกข์ ในตอนจบของศีลสิกขาบทแต่ละข้อ ผู้
สวดก็จะถามที่ประชุมสงฆ์ว่า “กัจจิตถ ปริสุทฺธา ทานํทั้งหลายปริสุทฺธิในศีลสิกขาบทนี้แล้วหรือ”^{๑๔๑}

ยิ่งไปกว่านั้น พระพุทธเจ้ายังได้ทรงบัญญัติให้พระภิกษุทำการปวารณาต่อคณะสงฆ์ในวัน
ออกพรรษา การปวารณาหมายถึง การอนุญาตให้ว่ากล่าวตักเตือนซึ่งกันและกันด้วยคำว่า “ท่านผู้
เจริญ ข้าพเจ้าขอปวารณาต่อสงฆ์ เพราะเห็นก็ดี เพราะได้ยินก็ดี เพราะสงสัยก็ดี ขอท่านทั้งหลายจง
อาศัยความกรุณาว่ากล่าวข้าพเจ้า เมื่อข้าพเจ้าเห็นว่าผิดพลาด ก็จักแก้ไขปรับปรุงตัวเอง”^{๑๔๒}

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้แสดงว่า พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวิธีการในการกำกับดูแลเพื่อให้
พระสงฆ์มีวินัยในตนเอง มีการประเมิตนเองและมีการกระจายอำนาจให้คณะสงฆ์กำกับดูแลกันเอง

ในกรณีที่เกิดข้อพิพาทขัดแย้ง ซึ่งเรียกว่าอธิกรณ์ขึ้นในองค์กรสงฆ์ อันเนื่องมาจากพระสงฆ์
บางรูปไม่ยอมรับการกำกับดูแลนั้น พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวิธีระงับอธิกรณ์ซึ่งเรียกว่า อธิกรณ์สมณะ
๗ ประการ ตัวอย่างเช่น สัมมุขวินัย เยภุยยสิกา ติมวัตถารกะ เป็นต้น^{๑๔๓}

สรุปได้ว่า การจัดการในองค์กรพระพุทธศาสนานั้น มีวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการ
บริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งดำรงสืบมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปี ตามคำย่อในภาษาอังกฤษ
ว่า POSDC ได้แก่ P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานใน
ปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการ
กำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำ
และการกระจายอำนาจ S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การ
พัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะกับงาน D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการ
สื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ และ C คือ
Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร
รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร หลักการบริหารทั้ง ๕ นี้ เป็นหลักสากลซึ่งนำมาใช้กันอยู่
ทั่วไป อีกทั้งนำไปศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับองค์ความรู้ในการบริหารอื่น ๆ กันอย่างกว้างขวาง
นำไปสู่การเกิดองค์ความรู้ใหม่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารการจัดการองค์กรอย่างมาก

^{๑๔๑}วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๓๐๐/๒๒๐.

^{๑๔๒}วิ.ม.หา. (ไทย) ๔/๒๒๖/๓๑๔.

^{๑๔๓}วิ.ม.หา. (ไทย) ๒/๔๗๙/๕๗๑.

๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย จึงได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญไว้ตามลำดับ ดังนี้

๒.๔.๑ ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “ความหมายของการท่องเที่ยว” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ในคราวประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยว ณ กรุงโรม เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๖ องค์การสหประชาชาติได้ให้คำนิยามของการท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมที่มีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องอยู่ ๓ ประการ คือ ต้องมีการเดินทาง ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยือน ต้องมีจุดหมายของการเดินทาง^{๑๔๔}

การท่องเที่ยวเป็นนันทนาการรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นระหว่างเวลาว่างที่มีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากที่หนึ่งที่มีจุดหมายไปยังอีกที่หนึ่งที่ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยว^{๑๔๕} การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางเพื่อความเพลิดเพลินและพักผ่อนหย่อนใจ เป็นการเดินทางที่มีเงื่อนไขสำคัญ ๓ ประการ คือ

- ๑) เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
- ๒) เดินทางด้วยความสมัครใจ
- ๓) เดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้^{๑๔๖}

การท่องเที่ยวกับการเดินทางสามารถใช้สลับเปลี่ยนกันได้ จนบางครั้งดูเหมือนว่าเป็นความหมายเดียวกัน แต่ถ้าพิจารณาในเรื่องความหมายและพฤติกรรมแล้ว การเดินทางกับการท่องเที่ยวแตกต่างกัน การเดินทาง หมายถึง การเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปสู่อีกสถานที่หนึ่ง โดยวิธีการและวัตถุประสงค์ในการเดินทางต่างๆ กันหรือบางครั้งการเดินทางแล้วไม่กลับมายังสถานที่เดิม ส่วนการท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการและอำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดความสนุกสนานในการเดินทาง ตลอดจนการจัดกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวกับการสร้างความประทับใจ การบริการ และการสร้างความพึงใจให้กับนักท่องเที่ยว^{๑๔๗}

^{๑๔๔} องค์การสหประชาชาติ อ้างใน ปรีชา แดงโรจน์, *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ ๒๑*, (กรุงเทพมหานคร: ไฟว์ แอนด์ โฟว์ พรินต์, ๒๕๔๔), หน้า ๓๑.

^{๑๔๕} สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, *การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: กองบริการที่ปรึกษาศูนย์บริการวิชาการ สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

^{๑๔๖} ฉลองศรี พิมพ์สมพงษ์, *การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว*, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาศิลปาชีพ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑.

^{๑๔๗} ชูสิทธิ์ ชูชาติ, *การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในมณฑลยูนนาน : ศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในนครคุนหมิง เมืองลุนาน และเมืองกลูซี*, (กรุงเทพมหานคร: สภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓), หน้า ๔๕.

การท่องเที่ยวว่า หมายถึง ผลรวมของปรากฏการณ์ต่าง ๆ และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจและบริการต่าง ๆ รัฐบาลประเทศเจ้าภาพและประชาชนในท้องถิ่นซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องอยู่ในกิจกรรมหรือกระบวนการในการดึงดูด และให้การต้อนรับที่อบอุ่นเปี่ยมไมตรีจิตแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน^{๑๔๘} การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการเดินทางเข้ามาพักในสถานที่หนึ่งของนักท่องเที่ยวเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมหรือพักผ่อนหย่อนใจชั่วคราวโดยไม่ได้มุ่งหวังเพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้^{๑๔๙}

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมของการเดินทางไปยังต่างถิ่น โดยการพักอยู่ระยะหนึ่งโดยร่วมกิจกรรมต่างๆ ทั้งเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ศึกษาหาความรู้ ติดต่อธุรกิจ เพื่อการศึกษา หรือเยี่ยมญาติ โดยไม่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ ภายใต้เงื่อนไข คือ การได้เดินทางจากแหล่งที่อยู่ประจำ การได้ไปเยือนท้องถิ่นอื่นเป็นการชั่วคราว เป็นการไปด้วยความสมัครใจ มิได้รับสิ่งจ้าง และไม่เป็นการไปประกอบอาชีพหรือหารายได้^{๑๕๐}

ส่วนคำว่า “วัฒนธรรม” มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต เพราะคำว่า วัฒนธรรม มาจากคำบาลีว่า “วฒฺน” ซึ่งแปลว่า เจริญงอกงาม ส่วนคำว่า ธรรม มาจากภาษาสันสกฤตว่า “ธฺม” หมายถึง ความดี และคำว่า วัฒนธรรม นี้ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Culture ที่มีรากศัพท์มาจาก Cultura ในภาษาละติน มีความหมายว่า การเพาะปลูกหรือการปลูกฝัง ซึ่งอธิบายได้ว่า มนุษย์เป็นผู้ปลูกฝังอบรมป้อนนิสัยให้เกิดความเจริญงอกงาม^{๑๕๑} วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตมนุษย์โดยแต่ละสังคมมีวัฒนธรรมโดยเฉพาะของตนเอง เพราะเป็นวิถีชีวิตที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มสังคม^{๑๕๒} วัฒนธรรมเป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรมปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้น ๆ วัฒนธรรมเป็นการสั่งสมประสบการณ์ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญาทั้งหมดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ อยู่รอดและเจริญสืบต่อไปและเป็นอยู่อย่างที่เป็นในบัดนี้ วัฒนธรรมเป็นทั้งสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามสืบมา และเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงามที่มีอยู่ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไป^{๑๕๓}

^{๑๔๘} นิคม จารุมณี, การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๔), หน้า ๙๒.

^{๑๔๙} บุปผา พิกุลแก้ว และคณะ, แนวทางการมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างยั่งยืนบนพื้นที่เกาะช้าง กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๐), หน้า ๗.

^{๑๕๐} สายพิณ ยิ้มอ่อน, ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไทย, (ปทุมธานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๘), หน้า ๒.

^{๑๕๑} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด นวสาส์นการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๓.

^{๑๕๒} สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย คำนิยม: ครอบครัว: ศาสนา: ประเพณี, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑), หน้า ๓๔.

^{๑๕๓} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) อ่างใน สามารถ จันทรสุรีย์ และประทีป อินแสง, การศึกษากับศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘.

วัฒนธรรม เป็นวิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งระบบความรู้ ความคิด ความเชื่อ จนมีการยอมรับปฏิบัติกันมา มีการอบรมถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมของมนุษย์^{๑๕๔} เป็นส่วนประกอบที่ซับซ้อนทั้งหมดของลักษณะอันชัดเจนของจิตวิญญาณ สติปัญญา และอารมณ์ ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นสังคมหรือหมู่คณะ วัฒนธรรมมิได้หมายถึงเพียงศิลปะและวรรณกรรมเท่านั้น แต่หมายถึงฐานนิยมต่าง ๆ ของชีวิต สิทธิพื้นฐานต่าง ๆ ของมนุษย์ ระบบค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อ^{๑๕๕}

วัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนการดำเนินชีวิตของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกของสังคมหนึ่งได้ยึดถือเป็นแบบแผนของชีวิตร่วมกัน^{๑๕๖} วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิต เป็นทุนทางสังคม และศักยภาพที่สำคัญยิ่งของชุมชนท้องถิ่นและสังคมไทย ที่ได้แสดงออกในรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบของขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิปัญญา เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน ความเชื่อ แหล่งวัฒนธรรม ศิลปวัตถุ หรือโบราณสถาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรม ซึ่งเป็นศักยภาพและทุนทางวัฒนธรรม ปัจจุบัน วัฒนธรรมมีบทบาทมากขึ้นในระบบเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และการท่องเที่ยวด้วยการแข่งขันในตลาดโลกที่ซับซ้อนมากขึ้น ส่งผลให้ทุกประเทศต่างพยายามหาสิ่งที่แตกต่างและโดดเด่น วัฒนธรรมจึงกลายเป็นเครื่องมือที่ทุกฝ่ายนำมาใช้เพื่อสร้างความแตกต่างในการแข่งขัน^{๑๕๗}

ฉะนั้น คำว่า “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” จึงหมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น และเกี่ยวเนื่องกับความ เป็นอยู่ของสังคม เป็นการท่องเที่ยวในเชิงการให้ความรู้ และความภาคภูมิใจ^{๑๕๘} มีลักษณะเป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่ครอบคลุมทุกแง่มุมของการท่องเที่ยวที่มนุษย์สามารถศึกษาถึงวิถีชีวิต และความนึกคิดซึ่งกันและกัน^{๑๕๙}

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นลักษณะการท่องเที่ยวที่เน้น วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่เรียบง่าย สะท้อนความเป็นไทยที่แท้จริงเพื่อให้ผู้มาเยือนได้สัมผัส สิ่งจูงใจสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็คือความลึกซึ้งในความแตกต่างของวิถีชีวิต และการได้แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดซึ่งกันละกัน^{๑๖๐}

^{๑๕๔} สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, สังคมวิทยาชุมชน : หลักการศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘.

^{๑๕๕} วีระ บำรุงรักษ์, ระบบการบริหารจัดการวัฒนธรรมสำหรับสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒.

^{๑๕๖} จานงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖.

^{๑๕๗} กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการดำเนินงานโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ประเทศของกระทรวงวัฒนธรรม: โครงการรากวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๖), หน้า ๖.

^{๑๕๘} สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, หน้า ๑๖.

^{๑๕๙} อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, แผนปฏิบัติพัฒนาการท่องเที่ยว เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓.

^{๑๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและวิถีชีวิตผู้คนหรือสามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตนเอง อย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่างๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวโยงพึ่งพา ไม่แยกออกจากกันได้^{๑๖๑}

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยว คือ การเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปสู่สถานที่หนึ่งโดยมีจุดมุ่งหมาย และพักค้างคืนในสถานที่ต่างๆ ซึ่งเป็นการพักค้างคืนชั่วคราว มิใช่เพื่อการอยู่ถาวรหรือเพื่อการประกอบอาชีพ หรือการทำงาน แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ หรือเยี่ยมญาติ หรือวัตถุประสงค์อื่นๆ แต่มิใช่การประกอบอาชีพ และตั้งถิ่นฐานเป็นการถาวร และหากเป็นการท่องเที่ยวในประเภทที่เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) นั้น มีลักษณะแตกต่างจากการท่องเที่ยวโดยทั่วไป หรือกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นกลไกที่แยกนักท่องเที่ยวออกจากนักท่องเที่ยวอย่างชัดเจน ตั้งแต่อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ โลกทัศน์ รสนิยม และความสนใจที่ค่อนข้างไปทางการศึกษา ทำให้อยากรู้อยากเห็นความแตกต่าง และความหลากหลายของวัฒนธรรมของสถานที่ที่อยากรู้อยากเห็น เพื่อเปรียบเทียบกับของบ้านเมืองตน สะท้อนถึงความเป็นนักคิดนักจัดการที่แสวงหาประสบการณ์ เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตมากกว่าความสนุกอย่างเดียว แบบนักท่องเที่ยวทั้งหลายที่เอาความพึงพอใจของตนเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบอย่างใดอย่างหนึ่งต่อหมู่บ้านหรือประเทศที่ตนเข้าไปท่องเที่ยว ดังนั้นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงมีบริบทเฉพาะที่เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจในวัฒนธรรมกับมนุษย์ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เพราะเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์

๒.๔.๒ ประเภทของการท่องเที่ยว

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “ประเภทของการท่องเที่ยว” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

การท่องเที่ยว (Tourism) สามารถจำแนกออกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑) การแบ่งตามสภาพภูมิศาสตร์การเดินทาง

๒) การแบ่งตามถิ่นพำนักของนักท่องเที่ยว^{๑๖๒}

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวในปัจจุบัน สามารถแบ่งออกได้อีกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑) การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ เป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ความสนุกสนาน ชื่นชมในแหล่งธรรมชาติเป็นหลัก จัดเป็น “การท่องเที่ยวธรรมชาติ”

๒) การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นเสนอลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นและเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม เป็นการท่องเที่ยวในเชิงการให้ความรู้และความภาคภูมิใจ จัดเป็น “การท่องเที่ยววัฒนธรรม”

^{๑๖๑}ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, *โครงการวิถีทรรศน์ วิถีไทย การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๐), หน้า ๑-๑๐.

^{๑๖๒}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *กลยุทธ์การตลาดในอุตสาหกรรม*, (นนทบุรี: สาขาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๗๗-๗๙.

๓) การท่องเที่ยวที่สนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยวและความพึงพอใจในการพักผ่อน สนุกสนาน ร่าเริงบันเทิงใจ มุ่งเน้นการได้รับการบริการที่เหมาะสม จัดเป็น “การท่องเที่ยวแบบบันเทิงและกีฬา”

๔) การเดินทางที่มีวัตถุประสงค์เพื่อประชุมสัมมนา การติดต่อทางธุรกิจ ซึ่งอาจมีหรือไม่มี การศึกษาดูงานและการทัศนศึกษารวมอยู่ด้วยก็ได้ ถูกจัดให้เป็นการท่องเที่ยวอีกประเภทหนึ่ง ที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงประชุมสัมมนา”^{๑๖๓}

นอกจากนี้ การท่องเที่ยว (Tourism) ในปัจจุบันยังสามารถจำแนกประเภทโดยละเอียดได้ ถึง ๗ ประเภท คือ

๑) การท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่ประสงค์ที่จะสังเกต การแสดงออกทางวัฒนธรรม และแบบแผนการใช้ชีวิตของประชากรต่างเผ่าพันธุ์ ซึ่งจะรวมไปถึงการ ไปเยือนบ้านเกิดเมืองนอน การเข้าร่วมพิธีกรรมรำฟ้อน และการเข้าร่วมพิธีทางศาสนาต่างๆ

๒) การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Tourism) การท่องเที่ยวประเภทนี้ คล้ายคลึงกับการท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ กล่าวคือ เป็นการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวจากแดนไกลให้เข้ามา ท่องเที่ยว แต่ข้อนี้จะเน้นสิ่งดึงดูดใจ (Attractions) ที่เป็นสิ่งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากกว่าที่จะ เน้นชาติพันธุ์มนุษย์ การกลับคืนสู่ธรรมชาติและการชื่นชมต่อความสัมพันธ์ของผู้คนกับพื้นพิภพที่อยู่ใน กลุ่มนี้ ซึ่งจะรวมการถ่ายภาพ การเดินทางไกล การปีนเขา การล่องเรือเล็ก และการตั้งแคมป์

๓) การท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการเดินทางเพื่อสัมผัสและการ เข้าร่วมในวิถีชีวิตเก่าๆ ที่กำลังจะสูญหายไปบางท้องถิ่น เพื่อให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงประวัติความเป็นมา การดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของตน เช่น การแสดงศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และงานเทศกาล เป็นต้น

๔) การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเที่ยวชม พิพิธภัณฑสถานและโบราณวัตถุต่างๆ ที่เน้นความรุ่งเรืองในอดีต อาจเป็นการไปชมอนุสาวรีย์ โบสถ์ วิหาร วังต่างๆ และการแสดงแสง เสียงเหตุการณ์เด่นๆ ในอดีตกาล

๕) การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business tourism) มีลักษณะเด่นคือ การประชุมหารือ พบปะกันหรือการสัมมนา ซึ่งมักรวมเอาการท่องเที่ยวประเภทอื่นเข้ามาไว้ด้วยเมื่อมีการท่องเที่ยวเพื่อ ธุรกิจเกิดขึ้น แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะมีการท่องเที่ยวได้หลายประเภทบางแห่งเป็นทั้งแหล่ง ท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม แล้วแต่นักท่องเที่ยวต้องการอย่างไร

๖) การท่องเที่ยวเพื่อการนันทนาการ (Recreational tourism) เป็นการเข้าร่วมการแข่งขันกีฬา น้ำพุแร่รักษาโรค การอาบแดด และการสมาคมกันในสิ่งแวดล้อมที่ผ่อนคลายจิตใจ สถานที่ดังกล่าวข้างต้นนี้ ได้แก่ หาดทราย ชายทะเล การแข่งขันกอล์ฟในสนามชั้นเยี่ยม และการ แข่งขันเทนนิส เป็นต้น การส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มนี้จะดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อน หย่อนใจโดยเฉพาะ

^{๑๖๓} สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, หน้า ๒-๑๓.

๗) การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล (Incentive tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นเพื่อเป็นรางวัลแก่พนักงาน เพื่อเป็นสวัสดิการแก่หน่วยงาน และบริษัทห้างร้านต่างๆ เพื่อการดูงานประชุม ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และเพื่อนันทนาการ โดยหน่วยงานและบริษัทห้างร้านจะเป็นผู้รับผิดชอบในค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ทั้งหมด^{๑๖๔}

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวสามารถจำแนกประเภทได้ทั้งโดยหยาบและโดยละเอียด อาทิ จำแนกตามสภาพภูมิศาสตร์การเดินทาง และตามถิ่นพำนักของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังสามารถจำแนกประเภทโดยละเอียดได้ อาทิ การท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ การท่องเที่ยวเพื่อการนันทนาการ และการท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล

๒.๔.๓ องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “องค์ประกอบของการท่องเที่ยว” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยวประกอบด้วย สิ่งดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว การขนส่ง และการต้อนรับนักท่องเที่ยว^{๑๖๕} ดังนั้น สามารถจำแนกองค์ประกอบของการท่องเที่ยวได้ ๔ ประการ ดังนี้

๑) นักท่องเที่ยว หมายถึง บุคคลที่เดินทางท่องเที่ยวอันเป็นถิ่นที่อยู่โดยปกติของตนไปยังท้องที่อื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ และด้วยวัตถุประสงค์อันมิใช่เพื่อไปประกอบอาชีพหรือหารายได้ นักท่องเที่ยวต้องออกค่าใช้จ่ายในการเดินทางอย่างน้อยที่สุดเป็นค่าอาหาร ถ้าพักค้างคืนก็จะจ่ายเป็นค่าที่พัก ค่าของที่ระลึก และบริการอื่น ๆ ด้วย ค่าใช้จ่ายเหล่านี้จะหมุนเวียนกระจายไปในธุรกิจบริการต่าง ๆ ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการสร้างงาน และการกระจายรายได้สู่ระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่น องค์การท่องเที่ยวโลกของสหประชาชาติ (WTO) ได้แบ่งนักท่องเที่ยวออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑.๑) นักท่องเที่ยวค้างคืน (Tourist) ได้แก่ ผู้มาเยือนชั่วคราว โดยพำนักอยู่ในประเทศที่มาเยือนเป็นเวลาอย่างน้อย ๒๔ ชั่วโมง และการเดินทางนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อการใช้เวลาว่างไปในการพักผ่อน การบันเทิง สุขภาพ ศาสนา การศึกษา และการกีฬา และเพื่อกิจกรรมทางธุรกิจ การเยี่ยมญาติ การปฏิบัติการกิจต่าง ๆ และการประชุมสัมมนา

๑.๒) นักท่องเที่ยวที่ไม่ค้างคืน (Excursionist) หรือโดยทั่วไปใช้คำว่า “นักทัศนาจร” ได้แก่ ผู้มาเยือนเป็นชั่วคราว โดยใช้เวลาอยู่ในประเทศที่มาเยือนน้อยกว่า ๒๔ ชั่วโมง ทั้งนี้ รวมถึงผู้โดยสารที่มากับเรือเดินสมุทร

^{๑๖๔} บุปผา พิกุลแก้ว และคณะ, แนวทางการมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างยั่งยืนบนพื้นที่เกาะช้าง กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด, หน้า ๒๔.

^{๑๖๕} วรณา วงษ์วานิช, ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๔๒.

๒) ธุรกิจซึ่งทำหน้าที่จัดหาสินค้า และบริการต่าง ๆ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ การคมนาคมขนส่ง ที่พักแรม ร้านอาหารและภัตตาคาร บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ ร้านขายของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง ฯลฯ ธุรกิจนี้ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจัดได้ว่าเป็นแหล่งจ้างงานที่ใหญ่ที่สุด เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับหลายสาขาอาชีพ

๒.๑) ธุรกิจนำเที่ยว หมายถึง การประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการจัดการหรือการให้บริการหรือการอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการเดินทาง สถานที่พัก อาหาร ที่พัก และหรือมัคคุเทศก์ให้แก่นักท่องเที่ยว

๒.๒) ผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยว หมายถึง ผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยว

๒.๓) มัคคุเทศก์ หมายถึง ผู้ที่นำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสถานที่หรือบุคคลโดยได้รับค่าตอบแทน ที่มีใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยว หรือใบอนุญาตมัคคุเทศก์แล้วแต่กรณี

๓) รัฐบาลของประเทศ หรือท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของบ้าน ซึ่งทำหน้าที่จัดให้มีโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) เช่น ถนน ท่าเรือ ท่าอากาศยาน ระบบไฟฟ้า น้ำประปา ระบบการสื่อสารที่ทันสมัย เป็นการลงทุนเพื่อการท่องเที่ยวของประเทศ และเพื่ออำนวยความสะดวกสบายของคนในท้องถิ่น

๔) ตัวเจ้าของบ้าน หรือประชาชนในประเทศนั้น ๆ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการต้อนรับและดึงดูดใจนักท่องเที่ยวหรือแขกผู้มาเยือนท้องถิ่นนั้นซ้ำอีก หรืออาจชักชวนผู้ที่ไม่เคยมาเยือนให้ตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว ทั้งความมีน้ำใจแสดงความช่วยเหลือและเรื่องของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนให้ยั่งยืนต่อไป^{๑๖๖}

ขณะเดียวกัน หากจำแนกองค์ประกอบของการท่องเที่ยว โดยจำแนกตามผู้มาท่องเที่ยว ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ได้ ดังนี้

๑) แบ่งตามระยะเวลาการมาท่องเที่ยวของผู้มาท่องเที่ยว คือ นักท่องเที่ยวที่พักค้างคืน และนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้พักค้างคืน

๒) แบ่งตามเชื้อชาติของผู้มาท่องเที่ยว คือ ผู้มาท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างชาติ

๓) แบ่งตามพฤติกรรมการมาท่องเที่ยวของผู้มาท่องเที่ยว คือ ผู้มาท่องเที่ยวที่มาโดยลำพัง และผู้มาท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่ม^{๑๖๗}

นอกจากนี้ หากจำแนกองค์ประกอบของการท่องเที่ยว โดยจำแนกตามเจ้าบ้าน ซึ่งแบ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวตามความสนิทสนมออกได้เป็น ๓ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

๑) นักท่องเที่ยว ที่คนท้องถิ่นมองว่าเป็น “คนนอก” ที่ไม่มีตัวตน และเดินทางเข้ามาในพื้นที่เพียงเพื่อชมการแสดงหรือเหตุการณ์ที่เตรียมเอาไว้

๒) ลูกค้า ผู้มาเยือน และนักเดินทาง เป็นกลุ่มคนที่มีตัวตนที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ตามหน้าที่ระหว่างเจ้าบ้านของผู้มาเยือน เช่น บริกรโรงแรม แต่ยังคงได้รับการมองว่าเป็น “คนนอก” ที่เข้ามาในพื้นที่เพื่อดูสังคมและการใช้ชีวิตของคนท้องถิ่น

^{๑๖๖} Mc Intosh, G. and Ritchie, **Tourism Principle, Practices Philosophies**, 5th ed, (New York: John and Sons, 1995), pp. 9-10.

^{๑๖๗} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, **สถานการณ์การท่องเที่ยว**, (กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔.

๓) นักเดินทางและเพื่อนที่มีตัวตน ซึ่งเกิดจากปฏิสัมพันธ์ที่สร้างขึ้นจากความ คุ่นเคยที่อาจเกิดขึ้นจากระยะเวลาที่นักท่องเที่ยวใช้หรือความถี่ที่เดินทางเข้าไปในพื้นที่นั้น ๆ^{๑๖๘}

อย่างไรก็ตาม หากจำแนกองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยใช้หลักจิตวิทยาเป็นฐานในการจำแนก พบว่า การท่องเที่ยวย่อมมีองค์ประกอบเป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

๑) นักท่องเที่ยวประเภทเน้นตัวเองเป็นศูนย์กลาง (Psychometrics) หมายถึง นักท่องเที่ยวที่คิดหรือสนใจแต่ปัญหาเล็กๆ ในชีวิตของตนเอง ชอบสถานที่ท่องเที่ยวอันเป็นที่รู้จักกันดี ไม่ต้องการทดลองสิ่งแปลกใหม่ ทั้งที่พัก อาหาร และสิ่งบันเทิง และบุคคลใหม่ ๆ

๒) นักท่องเที่ยวประเภทเน้นตัวเองปานกลาง (Near Psychometrics) หมายถึง นักท่องเที่ยวประเภทที่อยู่กึ่งกลางระหว่างการเน้นตัวเองและการเดินทางสายกลาง

๓) นักท่องเที่ยวประเภทเดินทางสายกลาง (Mid-Centrics) หมายถึง นักท่องเที่ยว ที่ไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง ไม่ชอบผจญภัย แต่ก็ไม่รังเกียจการทดลองสิ่งใหม่ๆ トラバเท่าที่ไม่ได้เสี่ยงอันตรายเกินไปหรือไม่ผิดปกติเกินไป ซึ่งนักท่องเที่ยวนั้นจะอยู่ในกลุ่มนี้

๔) นักท่องเที่ยวประเภทชอบความหลากหลายพอสมควร (Near Allocentrics) หมายถึง นักท่องเที่ยวประเภทที่เป็นกลุ่มอยู่ระหว่างกลุ่มเดินทางสายกลาง และกลุ่มที่มีความสนใจหลากหลาย

๕) นักท่องเที่ยวประเภทมีความสนใจหลากหลาย (Allocentrics) หมายถึง นักท่องเที่ยวที่สนใจในกิจกรรมหลากหลาย เป็นพวกที่มีความเปิดเผยและมีความมั่นใจในตัวเองชอบผจญภัยอย่างมาก และเต็มใจออกไปเผชิญโลก เผชิญชีวิต การเดินทางกลายเป็นช่องทางให้เขาได้แสดงออกมา ซึ่งความอยากรู้อยากเห็น และได้สนองความอยากรู้อยากเห็นของพวกเขาด้วยเป็นกลุ่มที่ชอบทดลองของใหม่ ๆ ทั้งที่พัก อาหาร การบันเทิง และผู้คนที่แตกต่างกันไปจากของตนเองซึ่งนักท่องเที่ยวยุคนี้เน้นตัวเองเป็นศูนย์กลางไม่อาจจะยอมรับได้

หากพิจารณาจากพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๒๒ มาตรา ๔ มีนิยามคำว่า นักท่องเที่ยว ได้แก่ บุคคลที่เดินทางจากท้องถิ่นเป็นถิ่นที่อยู่โดยปกติของตนไปยังท้องที่อื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ และด้วยวัตถุประสงค์อันมิใช่เพื่อไปประกอบอาชีพหรือหารายได้^{๑๖๙}

สรุปได้ว่า องค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวย่อม ได้แก่ นักท่องเที่ยว หมายถึง บุคคลที่เดินทางมาที่ใดที่หนึ่งเพื่อดำเนินกิจกรรมในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งด้วยความสมัครใจ ดังนั้น นักท่องเที่ยวจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวยุคนี้มีความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เพราะผลตอบแทนโดยรวม นอกจากจะตีค่าออกมาเป็นเงินตราแล้ว ยังสร้างความพึงพอใจที่ดีต่อกันได้เป็นอย่างดี

^{๑๖๘} Mac Cannell, Dean., *The Tourist : A New Theory of the Leisure Class*, (New York: Schocken Books, 1996), p. 52.

^{๑๖๙} สงวน สุทธิเลิศอรุณ อ่างใน ชมพูนุท โมราชาติ, *พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว*, (อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซต, ๒๕๔๘), หน้า ๔.

๒.๔.๔ องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

การท่องเที่ยวจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้นั้น แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ หรือ 3As ได้แก่

๑) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งดึงดูดใจเกิดจากสถานที่ (Sites) และเหตุการณ์ (Events) สถานที่อาจเกิดจากธรรมชาติสร้างหรือมนุษย์สร้างขึ้น แต่เหตุการณ์ที่น่าประทับใจเกิดจากมนุษย์สร้างเพียงอย่างเดียว

๒) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ความสะดวกสบายที่ทำให้นักท่องเที่ยวหรือคนที่เดินทางเข้ามาถึงสถานที่ได้รวดเร็ว ปลอดภัยและสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การสร้างปัจจัยพื้นฐานในการผลิต (Infrastrure) เช่น ระบบขนส่ง ระบบการสื่อสาร ระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการท่องเที่ยว นอกจากนี้สิ่งก่อสร้างอื่นๆ เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก โรงพยาบาล ฯลฯ ตลอดจนการกำจัดระบบของเสียก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องพัฒนาควบคู่กันไปกับแหล่งท่องเที่ยว

๓) การเข้าถึง (Accessibility) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวต้องมีระบบขนส่ง (Transportation) ซึ่งประกอบด้วย เส้นทาง (The way) พาหนะ (The vehicle) สถานี (The terminal) และผู้ประกอบการ (The carrier) การขนส่งมีวัตถุประสงค์ในการลำเลียงคนหรือสิ่งของไปยังจุดหมายปลายทางโดยเส้นทางหรือท่าลำเลียง^{๑๗๐}

โดยนัยนี้ การท่องเที่ยวจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้นั้นย่อมขึ้นอยู่กับทรัพยากรสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว รวม ๓ ประการ คือ

๑) ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งดึงดูดใจ เพราะสิ่งดึงดูดใจเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวต้องมีสิ่งที่ดึงดูดใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ในการให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมชมเยือนสถานที่นั้น ๆ

๒) ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อการบริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวได้ความประทับใจ ทำให้นักท่องเที่ยวอยากจะทำท่องเที่ยววันขึ้น

๓) ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีเส้นทางคมนาคมเข้าถึง เพราะเส้นทางหรือโครงข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งเที่ยวนั้นสามารถติดต่อเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับบริเวณใกล้เคียง^{๑๗๑}

สรุปได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจประเภทกิจกรรมการท่องเที่ยวเฉพาะอย่าง เช่น กลุ่มนักอนุรักษ์ นักผจญภัย กลุ่มวิชาการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ หรือปัจจัยพื้นฐานในการผลิตบางอย่างอาจมีความจำเป็นน้อย เพราะกลุ่มดังกล่าวต้องการให้แหล่งท่องเที่ยวมีสภาพใกล้เคียงธรรมชาติและวัฒนธรรมเดิม ไม่ต้องการให้มีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น

^{๑๗๐} Collier, A. & Harraway, S, *The New Zealand Tourism Industry*, 2nd ed, (New York: Longman, 1997), p. 18.

^{๑๗๑} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, *การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*, (เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๔๕.

๒.๔.๕ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมในประเทศไทย

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมในประเทศไทย” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการเคลื่อนไหวของผู้คนที่เกิดขึ้นจากปัจจัยกระตุ้นทางวัฒนธรรม เช่น การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เทศกาล การเข้าเยี่ยมชมอนุสรณ์สถาน การเดินทางเพื่อศึกษาขนบธรรมเนียมความเชื่อที่สืบทอดกันมาของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนความเชื่อทางศาสนา^{๑๗๒} ส่วนองค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่

- ๑) โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่างๆ
- ๒) สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง รวมถึงซากผิงเมืองในอดีต
- ๓) ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ประเพณี และเทศกาลต่างๆ
- ๔) ความน่าสนใจทางดนตรี
- ๕) การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่างๆ
- ๖) ภาษาและวรรณกรรม
- ๗) ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา
- ๘) วัฒนธรรมเก่าแก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมย่อย^{๑๗๓}

ปี พ.ศ.๒๕๓๐ ททท.ได้ประกาศให้เป็นปีท่องเที่ยวไทยโดยใช้คำโฆษณาว่า “Visit Thailand Year 1987” ช่วงนั้นธุรกิจท่องเที่ยวทั้งหลายมีการปรับปรุงขยายตัวกันมาก นับแต่ธุรกิจบริการขนส่งรถโดยสารประจำทาง มีรถปรับอากาศบริการจากสถานีขนส่งกรุงเทพออกไปทั่วประเทศ มีบริการเครื่องบินบรรดวะรับประทานอาหารกลางทางโดยบริการของบริษัท ส่วนธุรกิจโรงแรมมีโรงแรมที่มีห้องประชุม ห้องจัดเลี้ยง ในระดับจังหวัดเพิ่มขึ้น มีที่พักเรียกว่า รีสอร์ท เพิ่มขึ้น นับเป็นช่วงที่ธุรกิจท่องเที่ยวใหม่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติกันมาก ต่อมาเริ่มมีปัญหาด้านการทำลายสิ่งแวดล้อม เกิดเป็นเงาตามตัว ฝ่ายพัฒนาการท่องเที่ยวได้รับรู้ ศัพท์เทคนิคจากนักวิชาการ Green Tourism และ Ecotourism ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่รักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติจะอย่างไรจะทำให้ชาวไทยทุกระดับมีความเข้าใจว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวในทุกกิจกรรมต้องไม่ทำลายทรัพยากรทั้งที่เป็นธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น^{๑๗๔} ดังกล่าวนี้นี้ จึงเกิดแนวทางในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ ๔ ประการ ดังนี้

- ๑) ส่งเสริมให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจในสังคม
- ๒) การพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องขึ้นอยู่กับจุดประสงค์และความต้องการของชุมชนว่า จะต้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนมากน้อยเพียงใด

^{๑๗๒} วาฬิกา แสนคำ, วัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๓๔.

^{๑๗๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖.

^{๑๗๔} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, สถานการณ์การท่องเที่ยว, หน้า ๙๔.

๓) วิธีการและความถี่ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวควรได้รับความเห็นชอบจากประชาชนในท้องถิ่น เพราะจะเป็นเครื่องวัดว่าท้องถิ่นนั้นๆ ต้องการนักท่องเที่ยวประเภทใด และจำนวนเท่าไร

๔) ควรมีความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน ในการพยายามที่จะทำให้ท้องถิ่นเป็นสถานที่พักผ่อนที่มีความสมบูรณ์และมีคุณภาพ

๕) ในการวางแผนการท่องเที่ยว ไม่ควรให้มีผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการวางแผนจึงต้องมีความระมัดระวัง และต้องวางแผนรองรับในเรื่องนี้เอาไว้ด้วยเพื่อที่จะรักษาวัฒนธรรมและค่านิยมของท้องถิ่นให้คงอยู่

๖) เงินลงทุน แรงงาน รวมทั้งนักบริหารทางการท่องเที่ยว ควรมาจากชุมชนเจ้าของถิ่น เพื่อท้องถิ่นจะสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว ให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการได้

๗) ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรืองานเทศกาลที่จัดขึ้น เพื่อนักท่องเที่ยว

๘) เรื่องราวและงานเทศกาลที่จัดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพทางภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น

๙) ก่อนที่จะลงมือพัฒนาการท่องเที่ยว ควรพยายามขจัดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เรียบร้อย^{๑๗๕}

ปัจจุบัน มีแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนซึ่งเป็นการพัฒนาที่ควบคู่ไปกับการรักษา ระบบนิเวศวิทยาที่มีอยู่แต่เดิม ให้คงอยู่หรือดีขึ้นโดยเป็นการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการให้ชุมชนเจ้าของพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมและผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อย่างเหมาะสมเสมอภาคเท่าเทียมกันทุกส่วน กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อย่างเหมาะสมเสมอภาคเท่าเทียมกันทุกส่วน กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ประกอบด้วย ๕ ฝ่าย คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวกลุ่มเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว กลุ่มชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว^{๑๗๖} อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ควรมี ๓ มิติ ดังนี้

มิติที่ ๑ มิติด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ซึ่งในการพัฒนาต้องมีแนวคิดที่จะให้ความรู้ ความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่ายในการปกป้องรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมเป็นอันดับแรก เพื่อให้คงไว้ซึ่งความสวยงามและคุณค่าทรัพยากรท่องเที่ยว ซึ่งวิธีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบ อาทิ การเน้นวิธีการจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติหรือวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว การจัดให้มีนิทรรศการ แผ่นป้ายบรรยายตามบริเวณจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ การจัดเส้นทางเดินเท้าที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ธรรมชาติหรือวัฒนธรรมแก่ผู้มาเยือน รวมถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวพบเห็น

^{๑๗๕} อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, แผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยว เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน, หน้า ๔๖.

^{๑๗๖} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, หน้า ๑-๓.

มิติที่ ๒ มิติด้านการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดให้นักท่องเที่ยวที่มีความปรารถนาหรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรม เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยการจัดให้มีสื่อความหมายธรรมชาติเพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจกลับไป

มิติที่ ๓ มิติด้านการสร้างควมมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดในการมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่น ด้วยการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและช่วยให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การลงทุนด้านสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็ก การเป็นมัคคุเทศก์ การนำสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านมาขาย การจ้างงานในธุรกิจท่องเที่ยวอื่นนอกจากนี้^{๑๙๗}

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทยเป็นการท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามทางวัฒนธรรมของชนต่างสังคมไม่ว่าจะเป็นในด้านของ ศิลปะ สถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย และปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการดำเนินการเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวก็คือ ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อแสดงความคิดเห็น และแจ้งถึงระดับความต้องการในการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากคนในท้องถิ่น และเอกชน ในฐานะที่เป็นชำนาญการ เพื่อการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชนต่อไป อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนากิจการของการท่องเที่ยวควรเป็นการพัฒนาในรูปแบบที่เรียกว่าเป็น การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ การนำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่อย่างจำกัด มาปรับปรุง เปลี่ยนแปลง สร้างปัจจัยเสริมต่าง ๆ เพื่อให้มีขีดความสามารถในการใช้ประโยชน์เพิ่มมากขึ้น โดยที่การพัฒนานั้น จะต้องเป็นการพัฒนาที่ไม่ทำลายระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

๒.๔.๖ ประโยชน์และผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “ประโยชน์และผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

การท่องเที่ยวมีความสำคัญและมีประโยชน์โดยตรงต่อประชาชนและประเทศในด้านต่าง ๆ มากมาย ดังนี้

๑) ความสำคัญการท่องเที่ยวต่อระบบเศรษฐกิจซึ่งประกอบด้วย การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศให้แก่ประเทศชาติ ช่วยแก้ไขปัญหาการขาดดุลการค้าและดุลชำระเงินของประเทศได้ ช่วยเพิ่มรายได้จากการจัดเก็บภาษีของรัฐบาล การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการกระจายรายได้ และการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการจ้างงาน

^{๑๙๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙-๒๐.

๒) ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อสังคมและจิตวิทยา สามารถช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจอันดีระหว่างคนในท้องถิ่นหนึ่งกับอีกท้องถิ่นหนึ่ง ช่วยพัฒนาระดับความเจริญของสังคมท้องถิ่น และความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นให้สูงขึ้น ช่วยก่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยในสังคม ช่วยลดช่องว่างของสังคม แล้วเสริมมาตรฐานสวัสดิการสังคมโดยตรง ช่วยเสริมสร้างสุขภาพกายและจิตใจที่ดี ด้วยประสบการณ์ที่ได้เดินทางไปพักผ่อนในที่ต่าง ๆ ได้พบเห็นสิ่งแปลกใหม่ได้รับทั้งความรู้และความเพลิดเพลิน ช่วยก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมประเพณีระหว่างท้องถิ่นเพื่อเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น ช่วยส่งเสริม อนุรักษ์วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น ช่วยดึงดูดการท่องเที่ยวในท้องถิ่นช่วยสร้างความรู้สึกรักและภาคภูมิใจ ช่วยบำรุงรักษา อนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ เป็นความพยายามที่จะรักษาและพัฒนาอย่างเหมาะสม ช่วยให้เกิดการพัฒนา กล่าวคือการท่องเที่ยวจะช่วยให้มีการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมที่ดีและสวยงาม เป็นการช่วยป้องกันปัญหาการเสื่อมโทรมของสภาพเมืองและสถานที่ท่องเที่ยวอย่างได้ผล

๓) ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อการเมือง การท่องเที่ยวเป็นสื่อที่มีความเกี่ยวข้องอย่างมากต่อความเข้าใจอันดีต่อกันในทางการเมืองทั้งภายในและระหว่างประเทศ โดยการท่องเที่ยวจะเป็นดัชนีที่บอกสถานภาพซึ่งกันและกัน แปรผันโดยตรงต่อกัน เช่น ในสถานภาพทางการเมืองของประเทศมีความมั่นคง ก็จะเป็นปัจจัยสำคัญบางประการที่จะเป็นตัวกำหนดและบอกถึงความเจริญของสังคมวิทยาการท่องเที่ยว หรือทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก็เป็นเรื่องสำคัญที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ข้อตกลงหรือสัญญาระหว่างประเทศในด้านของการท่องเที่ยวมักจะแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือและความเข้าใจซึ่งกันและกัน^{๑๗๘}

ดังกล่าว่าข้างต้นนี้ การท่องเที่ยวจึงเอื้อประโยชน์ที่ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนี้

๑) ประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวทางตรง ได้แก่

๑.๑) งานหรืออาชีพเกี่ยวกับธุรกิจโรงแรมในย่านเมืองอันเป็นแหล่งการท่องเที่ยวสำคัญทุกแห่ง จะต้องจัดสถานที่พักอาศัยขึ้นมาเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่ผ่านมาพักอาศัยชั่วคราว ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในกิจการท่องเที่ยว โดยมีหน้าที่ให้บริการแขกที่เข้ามาพักโดยเริ่มตั้งแต่ผู้จัดการ พนักงานต้อนรับ พนักงานบริการด้านภัตตาคาร และพนักงานฝ่ายแม่บ้าน เป็นต้น เมื่อกิจกรรมท่องเที่ยวเหล่านี้ได้รับการส่งเสริมและมีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจเดินทางเข้าไปใช้บริการมากเท่าใด ก็จะมีผลทำให้ประชากรในบริเวณนั้นมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

๑.๒) งานหรืออาชีพเกี่ยวกับภัตตาคาร การบริการทางด้านอาหาร เป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่นักท่องเที่ยวทุกคนต้องใช้บริการ นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปสู่แหล่งท่องเที่ยวแห่งใดจึงต้องใช้เงินเป็นจำนวนไม่น้อยเพื่อซื้ออาหารรับประทาน ด้วยเหตุนี้ตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ จึงมีการจัดสถานที่เพื่อบริการทางด้านอาหารอย่างเพียงพอ ไม่ว่าจะเป็นพวกเนื้อผัด ผลไม้ ซึ่งประเทศไทยมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ที่สามารถจัดหาได้จากท้องถิ่นที่อยู่ใกล้เคียงและราคาไม่สูงมากนักประชาชนจึงมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการประกอบอาชีพการจำหน่ายอาหารให้กับนักท่องเที่ยวโดยตรงที่ปรากฏตามแหล่งท่องเที่ยวนั้น

^{๑๗๘} ศิริ ฮามสุโพธิ์, สังคมวิทยาการท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๓), หน้า

๑.๓) งานหรืออาชีพเกี่ยวกับมัคคุเทศก์ นับว่าเป็นอาชีพสำคัญเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นผู้ให้ข้อมูลข่าวสารทุกรูปแบบแก่นักท่องเที่ยวที่ต้องการ เช่น ข้อมูลสถานที่พักร้านอาหาร สถานที่ และจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และสามารถให้ข่าวสารที่ถูกต้อง และคนในท้องถิ่นนั้นก็ควรจะเป็นมัคคุเทศก์ได้ เมื่อนักท่องเที่ยวจำต้องอาศัยมัคคุเทศก์ก็ต้องจ่ายเงินให้เป็นค่าตอบแทนตามที่ตกลงกันไว้

๑.๔) งานหรืออาชีพเกี่ยวกับการขนส่ง สามารถทำรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นกิจการขนส่งทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ซึ่งการขนส่งนี้รวมถึงรถแท็กซี่ จักรยาน สามล้อ รถยนต์โดยสารขนาดเล็ก เรือยนต์และลูกหาบ ซึ่งรายได้จากการขนส่งที่ให้บริการนักท่องเที่ยวสู่แหล่งท่องเที่ยวมีมากขึ้นและประชากรในแหล่งนั้นก็มีการทำเพิ่มขึ้น

๑.๕) งานเกี่ยวกับการจำหน่ายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง ซึ่งนักท่องเที่ยวมักซื้อกลับไปฝากญาติหรือเพื่อนที่ไม่ได้เดินทางมาท่องเที่ยว ประกอบด้วยวัสดุที่ทำจากท้องถิ่น เช่น เปลือกหอย เครื่องจักรสาน เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ประชากรมีรายได้ต่อครัวเรือนมาก

๒) ประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวทางอ้อม ได้แก่

๒.๑) การผลิตสินค้าพื้นเมืองหรือผลิตสินค้าที่ระลึกจะเป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยว ถ้าหากสินค้าขายได้ปริมาณมากขึ้น ผู้ประกอบกิจการจะมีการจ้างแรงงานเพิ่มขึ้นทำให้รายได้กระจายสู่ชนบทมากขึ้น

๒.๒) การเลี้ยงสัตว์ เพื่อนำมาใช้ประกอบเป็นอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวทำให้ภาคเกษตรกรรมสามารถขายเนื้อสัตว์มากขึ้นเป็นการเพิ่มรายได้แก่เกษตรกรมากขึ้น

๒.๓) การผลิตพืชผักผลไม้ หากมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงจะทำให้สามารถจำหน่ายพืช ผัก ผลไม้ได้มากขึ้น และราคาสูงขึ้น

๒.๔) อาชีพการก่อสร้างและบริการอื่น ๆ เมื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวขยายตัวออกไปในท้องถิ่นใดปัจจัยที่สนับสนุนกิจการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ภัตตาคาร สถานที่บริการด้านบันเทิงต่าง ๆ สาธารณูปโภค ไม่ว่าจะเป็นถนน หนทาง สนามบิน หรือท่าเรือ จะได้จัดให้มีการก่อสร้างมากขึ้น ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีงานทำและมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งสิ่งดังกล่าวจะมีผลกระทบอันเกิดจากการท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน^{๑๗๙}

สำหรับ ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวในภูมิภาคต่างๆ ซึ่งความรุนแรงจะมีมากหรือน้อยย่อมแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม และการบริหารจัดการในแต่ละท้องถิ่นเป็นประการสำคัญ ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ ๓ ประการ คือ

๑) นโยบายของรัฐบาล กล่าวคือ รัฐบาลต้องจัดทำแผนแม่บท หรือแผนระยะยาว แผนระยะสั้น เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน สามารถนำสู่การปฏิบัติและเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรทุกระดับได้เป็นอย่างดี

๒) สถาบันหรือองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่น กล่าวคือ ความล้มเหลวของกิจกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยที่ผ่านมาเกิดจากความล้มเหลวของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของสถาบัน หรือองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่นขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการในเชิงพัฒนาที่ผสมกลมกลืนระหว่างศาสตร์ที่เป็นสากลกับศาสตร์ท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้คงคุณค่าและเอกลักษณ์ที่มีความสำคัญในเชิงการศึกษาการกระตุ้นให้ตระหนักถึงคุณลักษณะเฉพาะ (Unique) ที่สะท้อนให้เห็นถึงควมมีอารยธรรมเป็นของตนเองเอาไว้มากกว่าเชิงพาณิชย์ และมีการปรุงแต่งมากจนเกินความเป็นจริง ยิ่งกว่านั้นผู้บริหารในระดับของท้องถิ่นที่มีใช่เป็นคนท้องถิ่นทำให้ไม่เข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นดีพอจึงใช้อำนาจและยึดแนวความคิดของตนเองเป็นตัวตั้งจนทำให้เกิดผลกระทบต่อเอกลักษณ์เฉพาะจนคุณค่าลดลง

๓) คุณภาพของประชากรในท้องถิ่น กล่าวคือ ประชากรที่อาศัยอยู่ใกล้บริเวณสถานที่ท่องเที่ยวบางแห่งยังขาดความรู้ ความเข้าใจและมองไม่เห็นคุณค่าในวัฒนธรรมของตนเอง ไม่มีการห้ามปรามหรือต่อต้าน เมื่อเห็นนักท่องเที่ยวแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม มีการเอารัดเอาเปรียบ แสดงอาการดูถูกเหยียดหยาม ฯลฯ ซึ่งล้วนก่อให้เกิดผลกระทบในทางเสียต่อตนเองท้องถิ่นและประเทศชาติโดยรวมได้ทั้งสิ้น^{๑๘๐}

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจในการช่วยสร้างรายได้ให้กับประเทศชาติ ภาคธุรกิจ และภาคประชาชนในท้องถิ่น นอกจากนั้นในด้านสังคมและจิตวิทยาการท่องเที่ยวยังช่วยพัฒนาจิตใจ คลายความเครียด ซึ่งถือเป็นการพักผ่อนหย่อนใจของนักท่องเที่ยวและยังเป็นการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้มีความยั่งยืน ตลอดจนในด้านการเมืองของประเทศการท่องเที่ยวยังช่วยประสานสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างประเทศและบ่งบอกถึงความเจริญของคนในสังคมระดับประเทศและทั่วโลก ในส่วนของประเทศไทยนับเป็นประเทศหนึ่งที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว นับเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อประโยชน์ต่อประเทศชาติเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านที่มาของเงินตราต่างประเทศ การจ้างงาน การกระจายรายได้ การกระตุ้นการผลิต และความสามารถในการปรับดุลชำระเงินของประเทศ อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวยังคงเกิดขึ้นจากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนโยบายจนนำไปสู่การปฏิบัติเป็นสิ่งที่สำคัญที่ทุกหน่วยงาน องค์กรของภาครัฐภาคเอกชน สถานประกอบการ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ตลอดจนประชาชนในพื้นที่ ดังนั้น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวควรนำทรัพยากรทางการท่องเที่ยวไปใช้ให้อย่างคุ้มค่าโดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งควรเน้นการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์และพัฒนาทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติ และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวควบคู่กันไปให้มีความยั่งยืนเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

^{๑๘๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘.

๒.๕ ข้อมูลพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีรายละเอียดข้อมูลพื้นที่วิจัย ดังนี้

อำเภออัมพวา เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดสมุทรสงคราม^{๑๘๑} อำเภออัมพวา มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงมากมาย อาทิ

๑) อุทยานพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย หรือ อุทยาน ร.๒ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลอง ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีเนื้อที่ ๑๑ ไร่ บริเวณที่ก่อสร้างอุทยานพระบรมราชานุสรณ์นี้ พระราชสมุทธเมธี เจ้าอาวาสวัดอัมพวันเจติยาราม เป็นผู้ริเริ่มก่อสร้าง ถวาย ซึ่งที่บริเวณนี้มี ความสำคัญเพราะเป็นที่พระราชสมภพของรัชกาลที่ ๒ ภายในอุทยานพระบรมราชานุสรณ์มีสิ่งที่น่าสนใจ มีเรือนไทยหมู่ ๕ หลัง ใช้เป็นพิพิธภัณฑ์พระพุทธรูปพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ๔ หลัง จัดแสดงศิลปวัตถุในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เครื่องใช้ส่วนพระองค์ของร.๒ เช่น พระแท่นบรรทม ศิลปะจีน นอกจากนี้ยังแสดงความเป็นอยู่ของชาวไทยในสมัย ร.๒ จัดแสดงอาวุธสงครามโบราณและข้าวของเครื่องใช้ของสตรีมีฐานะในอดีต เรือนไทยอีกหลังใช้เป็นสถานที่ซ้อมโขนละคร วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ของทุกปีจะมีการจัดแสดงโขนถวายหน้าพระที่นั่งในสวนของอุทยานฯ เนื่องในวันคล้ายวันพระราชสมภพของรัชกาลที่ ๒ มีสิ่งที่น่าสนใจดังนี้ หอกลาง ประดิษฐานพระบรมรูป ร.๒ และโบราณวัตถุ หอนอนชาย แสดงให้เห็นลักษณะความเป็นอยู่ของชาวไทย หอนอนหญิงแสดงให้เห็นลักษณะความเป็นอยู่ของหญิงโบราณชานเรือน จัดแสดงตามแบบบ้านไทยโบราณห้องครัว และห้องน้ำ แสดงลักษณะครัวไทย และห้องน้ำของชนชั้นกลาง นอกจากนี้ยังมีโรงละครกลางแจ้ง สวนพฤกษชาติ เป็นสวนพันธุ์ไม้ในวรรณคดี นานาชนิดกว่า ๑๔๐ ชนิด เช่น ยี่สุ่น ช้างโน้ม ทับทิมหนู สารภี และมีมะพร้าวพญาขอซึ่งเป็นพันธุ์หายากที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดเกล้าฯ ให้นำมาปลูกภายในอุทยานฯ

แผนภาพที่ ๒.๑ อุทยานพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยหรืออุทยาน ร.๒

^{๑๘๑}วิกิพีเดีย พจนานุกรมเสรี, “อำเภออัมพวา”, [ออนไลน์], < https://th.wikipedia.org/wiki/อำเภอ_อัมพวา >, [๙ กันยายน ๒๕๕๙].

๒) วัดเขายี่สาร อำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางไสยาสน์มีนิ้วพระบาท ๙ นิ้ว ซึ่งเล่ากันว่านิ้วที่ ๑๐ อยู่ที่ วัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี นอกจากนี้พระพุทธรูปปางไสยาสน์องค์นี้ยังประดิษฐานอยู่บนยอดเขาเพียงลูกเดียวของจังหวัดอีกด้วย

แผนภาพที่ ๒.๒ พระพุทธรูปปางไสยาสน์มีนิ้วพระบาท ๙ นิ้ว ณ วัดเขายี่สาร

๓) วัดบางแค่น้อย ตำบลแควอ้อม อำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีโบสถ์ไม้แกะสลัก พื้นโบสถ์สร้างด้วยไม้ตะเคียนเพียง ๗ แผ่น มีคุณค่าทางด้านศิลปะเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะช่างแกะสลัก เป็นช่างฝีมือจากเพชรบุรี ซึ่งมีชื่อเสียงทางด้านแกะสลักไม้เป็นอย่างมาก

แผนภาพที่ ๒.๓ พื้นโบสถ์สร้างด้วยไม้ตะเคียนเพียง ๗ แผ่น ณ วัดบางแค่น้อย

๔) วัดอัมพวันเจติยารามวรวิหาร เชื่อว่าสร้างมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ สร้างกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เพราะเคยเป็นนิวาสถานเก่าของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และเป็นสถานที่พระราชสมภพของรัชกาลที่ ๒ เป็นต้น

แผนภาพที่ ๒.๔ วัดอัมพวันเจติยารามวรวิหาร

๕) วัดกุฎิรินทร์กุฎิทอง สวยเด่นเป็นสง่าริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง ไฮไลต์อยู่ที่กุฏิเป็นเรือนไม้สักทองขนาดใหญ่ ลวดลายรดน้ำปิดทองสวยงาม ซึ่งสมเด็จพระชนกของพระมหาสีในรัชกาลที่ ๑ สร้างถวายไว้ พร้อมทั้งเครื่องใช้ส่วนพระองค์จำนวนมาก ภายในวัดยังมีพิพิธภัณฑ์และอุทยานการศึกษาเป็นสถานที่เก็บรวบรวมโบราณวัตถุล้ำค่าควรอนุรักษ์ เป็นต้น^{๑๘๒}

แผนภาพที่ ๒.๕ กุฏิทอง ณ วัดกุฎิรินทร์กุฎิทอง

สรุปได้ว่า อำเภออัมพวา เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดสมุทรสงคราม มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงมากมาย เช่น อุทยานพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย หรือ อุทยาน ร.๒, พระพุทธรูปปางไสยาสน์มีน้าวพระบาท ๙ นิ้ว ณ วัดเขายี่สาร, ฟันโบสถ์ สร้างด้วยไม้ตะเคียนเพียง ๗ แผ่น ณ วัดบางแคน้อย, วัดอัมพวันเจติยารามวรวิหาร ที่สร้างมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ และ กุฏิทอง ณ วัดกุฎิรินทร์กุฎิทอง เป็นต้น

^{๑๘๒} ชิลไปไหน, “๒๐ ที่เที่ยวสมุทรสงคราม : เที่ยวง่าย ๆ ที่สมุทรสงคราม”, [ออนไลน์], < <http://www.chillpainai.com/scoop/5300> >, [๙ กันยายน ๒๕๕๙].

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอ อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” โดยมีรายละเอียด ตามลำดับ ดังนี้

๒.๖.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้แก่

Samanera Souliyanh Southammavong ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการบริหารขยะมูลฝอยของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการบริหารขยะมูลฝอยของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๔๓ เมื่อพิจารณาในรายด้านพบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการบริหารขยะมูลฝอยของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านเก็บรวบรวมขยะมูลฝอย อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนในด้านอัตราการเกิดขยะมูลฝอย และในด้านการกักเก็บขยะมูลฝอย อยู่ในระดับน้อย และผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีอายุ และอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารขยะมูลฝอยของวัดหนองแวง(พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักท่องเที่ยวที่เพศ และระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารขยะมูลฝอยของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๘๓}

พระมหาธีร สิริมงคล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๒ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านสถานที่ ด้านการสร้างแรงจูงใจและ ด้านการให้บริการ อยู่ในระดับมากทุกด้าน และแนวทางในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น คือ ควรช่วยกันรักษาและร่วมกันพัฒนา โดยเฉพาะเรื่องของความสะอาด เพราะความสะอาดถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ควรเพิ่มสถานที่จอดรถ ห้องน้ำและปรับปรุงบริการร้านค้าร้านอาหาร เพิ่มถังขยะ เพื่อสร้างความสะอาดแก่ผู้มาเที่ยว ส่วนด้านการสร้างแรงจูงใจ ควรเพิ่มกิจกรรมส่งเสริมความรู้ กิจกรรมพัฒนาด้านจิตใจและปัญญา^{๑๘๔}

^{๑๘๓} Samanera Souliyanh Southammavong, “ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการบริหารขยะมูลฝอยของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๑๘๔} พระมหาธีร สิริมงคล, “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสโกโก ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร” ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับได้ดังนี้ ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด และด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ตามลำดับ^{๑๘๕}

ด.ต.หญิง ณัฐวีรภัทร์ ถิ่นมีผล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อประสิทธิภาพการบริหารงาน บริการของตำรวจท่องเที่ยว ตามหลักสังคหวัตถุ ๔” จากผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการให้บริการของตำรวจท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้วิถีทางหรือช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสม เช่น โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต วิทียูทูบ ประเด็นที่เจ้าหน้าที่ตำรวจให้ความสนใจและตั้งใจฟังนักท่องเที่ยว (๒) การเปรียบเทียบทัศนคติของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อประสิทธิภาพการบริหารงานบริการของตำรวจท่องเที่ยว ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ปัจจัยที่ทำให้มีทัศนคติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และจุดประสงค์ในการมาติดต่อ ส่วนปัจจัยที่ทำให้มีทัศนคติไม่แตกต่างกัน คือ เพศและอายุ^{๑๘๖}

พระนฤนาท ญาณวิริโย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำนโยบายไปปฏิบัติด้านการส่งเสริมฟื้นฟูและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ของเทศบาลตำบลสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติด้านการส่งเสริมฟื้นฟูและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของเทศบาลตำบลสามชุก ในการทำแผนเพื่อพัฒนาได้จัดให้มีการประชุมร่วมสามฝ่าย ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน และประชาชนในชุมชนเพื่อเสนอโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน หลังจากนั้นจัดลำดับความสำคัญของโครงการแล้วจึงจัดทำเป็นแผนพัฒนาสามปีเพื่อนำนโยบายไปปฏิบัติ ในการนำนโยบายการท่องเที่ยวไปปฏิบัติทางเทศบาลได้จัดคณะกรรมการชุมชนขึ้นมาประสานงานกับคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์เพื่อทำงานด้านการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวร่วมกัน^{๑๘๗}

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก ปัจจุบันแนวทางของการท่องเที่ยวเน้นไปในเชิงอนุรักษ์มากขึ้น คือ เป็นการท่องเที่ยวที่รักษาทรัพยากร ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งปัจจัยที่เอื้ออำนวยในพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้มีหลายประการ อาทิ ความดึงดูดในของแหล่งท่องเที่ยว ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

^{๑๘๕} พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสโกโก, “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๑๘๖} ด.ต.หญิง ณัฐวีรภัทร์ ถิ่นมีผล, “ทัศนคติของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อประสิทธิภาพการบริหารงานบริการของตำรวจท่องเที่ยว ตามหลักสังคหวัตถุ ๔”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๘๗} พระนฤนาท ญาณวิริโย, “การนำนโยบายไปปฏิบัติด้านการส่งเสริมฟื้นฟูและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ของเทศบาลตำบลสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

๒.๖.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรม

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้แก่

พระมหาสุขสันต์ สุขขพัฒโน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “อิทธิของพระพุทธศาสนาเถรวาทต่อศิลปวัฒนธรรมในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า อิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาทได้มีอิทธิพลต่อศิลปวัฒนธรรม ในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เกิดจากพระราชศรัทธาของพระองค์ที่มีต่อพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท โดยพระองค์ได้รังสรรค์ออกมาทางสถาปัตยกรรม เช่น ปรากฏประธานวัดจุฬามณีและปรากฏประธานวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมีเอกลักษณ์คือทำเป็นประตูหลอกที่เรือนธาตุ มีลวดบัวเชิงและลวดบัวรัดเกล้าที่ประดับเรือนธาตุ เป็นต้น ทางด้านปฏิมากรรม เช่น พระพุทธรูปยืน ปั้นด้วยปูน ซึ่งประดิษฐานในซุ้มจระนำของปรากฏวัดพระราม ที่มีลักษณะพระพักตร์ค่อนข้างกว้างมน อันเกิดจากรูปทรงลักษณะเหลี่ยมผสมรูปไข่ เป็นต้น ทางด้านจิตรกรรม เช่น ภาพอดีตพระพุทธเจ้าที่ฝาผนังมุขปรากฏประธานวัดพระราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น ส่วนทางด้านวรรณคดี เช่น ทรงร่วมกับนักปราชญ์ได้ทรงนิพนธ์มหาชาติคำหลวงซึ่งมีเนื้อหากล่าวถึงพระเวสสันดรชาดก เป็นต้น^{๑๘๘}

พระมหาจรัญ จิตตสวโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวคิดความเชื่อเชิงวัฒนธรรมในการสร้างปราสาทศพของชาวพุทธล้านนา” ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อเชิงวัฒนธรรมในการสร้างปราสาทศพของชาวพุทธล้านนา โดยเฉพาะด้านมรดกทางภูมิปัญญาของท้องถิ่น ซึ่งความเชื่อเช่นนี้กลายเป็นวัฒนธรรมของคนล้านนาตั้งแต่อดีตสืบมาจนถึงปัจจุบัน ด้านความกตัญญูกตเวที ชาวพุทธล้านนามีคติความเชื่อเชิงวัฒนธรรมที่ว่า การสร้างปราสาทศพให้แก่ผู้วายชนม์นั้น เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทีตาธรรม ตามหลักการแห่งพระพุทธ ศาสนา ด้านการยกย่องเชิดชูเกียรติ เมื่อยังมีชีวิตอยู่ก็แสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพชน ครั้นล่วงลับดับสังขารก็ยกย่องเชิดชูเกียรติซึ่งวัฒนธรรมของคนล้านนาเกี่ยวกับพิธีศพนั้น เป็นความเชื่อที่ฝังรากลึกในวิถีชีวิตของคนเมืองมานานนับร้อยปี เมื่อมีคนตายจะต้องจัดงานศพขึ้นเพื่อเป็นการไว้อาลัยแก่คนตายอย่างสมเกียรติ พิธีศพของคนล้านนาจะมีความแตกต่างจากพิธีศพของคนในภาคอื่น คือการจัดแต่งปราสาทใส่ศพประดับประดาด้วยดอกไม้สดหรือดอกไม้แห้งให้เลดูสวยงาม นับว่าเพื่อเป็นการยกย่องผู้ตายให้ได้ขึ้นไปสู่สรวงสวรรค์ (๖) จากเดิมที่งานศพเป็นของญาติมิตร หมู่บ้านและชุมชนทั้งหมด กลายเป็นงานศพของธุรกิจขายโลง ขยายปราสาทศพ ขยายพวงหรีด ธุรกิจของกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ และกิจกรรมซื้อขายการจัดการพิธีกรรม พัฒนางานงานศพของชาวล้านนาในสังคมสมัยใหม่^{๑๘๙}

^{๑๘๘} พระมหาสุขสันต์ สุขขพัฒโน, “อิทธิของพระพุทธศาสนาเถรวาทต่อศิลปวัฒนธรรมในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๑๘๙} พระมหาจรัญ จิตตสวโร, “การศึกษาแนวคิดความเชื่อเชิงวัฒนธรรมในการสร้างปราสาทศพของชาวพุทธล้านนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

พระมหาอำพล กตทิโป ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการสืบสานวัฒนธรรมไทยรามัญในจังหวัดสมุทรสาคร” ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นของชาวไทยรามัญที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการสืบสานวัฒนธรรมไทยรามัญในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการสืบสานวัฒนธรรมไทยรามัญ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และส่วนการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของชาวไทยรามัญที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการสืบสานวัฒนธรรมไทยรามัญในจังหวัดสมุทรสาคร โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล โดยภาพรวม ประชาชนชาวไทยรามัญที่มี เพศ สถานภาพ วุฒิการศึกษา อาชีพที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการสืบสานวัฒนธรรมไทยรามัญในจังหวัดสมุทรสาคร ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนชาวไทยรามัญที่มี อายุ รายได้ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการสืบสานวัฒนธรรมไทยรามัญในจังหวัดสมุทรสาคร ที่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๑๙๐}

พระพรพร โชติวโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษากระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น : กรณีศึกษาวัดร่องเมิง จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์วัดร่องเมิงเกิดผลกระทบต่องานทั้งด้านบวกและด้านลบ ผลกระทบด้านบวกนั้นก่อให้เกิดความภาคภูมิใจของคนในชุมชนที่มีสถานที่เก็บวัตถุโบราณที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นสถานที่ให้ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ชุมชน และก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน ส่วนด้านลบได้แก่ การนำโบราณวัตถุมารวมกันเป็นจำนวนมากทำให้ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ให้การดูแลทำไม่ได้ทั่วถึง อาจทำให้โบราณวัตถุเสื่อมสลายได้ เกิดความยากลำบากในการสัญจรในท้องถิ่นเพราะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนเป็นจำนวนมาก การทำลายสภาพแวดล้อมโดยไม่เจตนาของนักท่องเที่ยวในการทิ้งขยะและการที่คนในชุมชนที่มุ่งหวังสร้างรายได้จากนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ด้วยการปลูกสร้างอาคารร้านค้า ทำให้ทัศนียภาพที่เคยสวยงามต้องเสียไป^{๑๙๑}

พระครูพิสัยปริยัติกิจ (แก่น อคฺควณโณ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์วัฒนธรรมการให้เชิงพุทธในสังคมไทย” ผลการวิจัยพบว่า การให้จัดเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะรองรับการทำความดีอื่น ๆ ที่จะตามมา เช่น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในครั้งยังทรงสร้างบารมีนั้น พระองค์ได้ทรงอาศัยการบำเพ็ญทานบารมีเป็นจุดเริ่มต้นของการบำเพ็ญบารมีขั้นสูง และในที่สุดพระองค์ก็ทรงบรรลุความสำเร็จขั้นสูงสุดในชีวิต รูปแบบของการให้มีหลักอยู่ ๓ ประการ ๑) เขตสมบัติ บุญเขตถึงพร้อม ๒) ไทยธรรมสมบัติ ไทยธรรมถึงพร้อม ๓) จิตตสมบัติ เจตนาถึงพร้อม ลักษณะของการให้ ก็จัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในหลักของการให้มีเจตนาบริสุทธิ์หรือไม่ เพราะบุคคลแม้จะให้ทานด้วยวัตถุมากมาย และมีราคาแพงแค่ไหนก็ตาม ทานนั้นไม่จัดว่าให้ผลมากกว่าทานที่ผู้ให้มีจิตประกอบด้วยเมตตา^{๑๙๒}

^{๑๙๐} พระมหาอำพล กตทิโป, “บทบาทพระสงฆ์ในการสืบสานวัฒนธรรมไทยรามัญในจังหวัดสมุทรสาคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๙๑} พระพรพร โชติวโร, “ศึกษากระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น : กรณีศึกษาวัดร่องเมิง จังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๙๒} พระครูพิสัยปริยัติกิจ (แก่น อคฺควณโณ), “ศึกษาวิเคราะห์วัฒนธรรมการให้เชิงพุทธในสังคมไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมถือเป็นวิถีชีวิตของสังคมที่สืบทอดกันมาจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง ดังนั้น การอนุรักษ์วัฒนธรรมจึงเป็นการรักษามรดกทางสังคม เป็นการรักษาแบบแผนทางความประพฤติที่แสดงออกถึงสถานการณ์ที่สมาชิกในสังคมเข้าใจและยอมรับร่วมกัน และในการที่จะนำประเทศไปสู่การพัฒนาอย่างทัดเทียมกับนานาประเทศ ไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ต้องพัฒนาความเข้มแข็งด้านสังคม วัฒนธรรม จากรากฐานมรดกที่เป็นภูมิปัญญาของตนเสียก่อน ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนต้องร่วมใจอนุรักษ์ ฟื้นฟู เผยแพร่สืบสานวัฒนธรรมที่ดีงามนี้ สืบไป

๒.๖.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับวัด

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัด พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้แก่

นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารการอนุรักษ์ศาสนสถานและการท่องเที่ยว มีความสำคัญอย่างน้อย ๒ ประการ การให้ศาสนสถานดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ จากการศึกษาผู้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส ซึ่งการบริหารจัดการของผู้รับผิดชอบจะแตกต่างกันตามลักษณะความสำคัญของวัด และจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าไปทัศนศึกษาจำนวนมากที่สุดคือ วัดพระศรีรัตนศาสดารามและวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม จะมีการบริหารการจัดการสมัยใหม่ กล่าวคือ มีจำนวนผู้ดูแลที่เป็นฆราวาสจำนวนมากโดยแบ่งหน้าที่กันทำ ในด้านการรักษาความสะอาด ความปลอดภัยในทรัพย์สิน และวัดยังเกี่ยวข้องกับหน่วยงานรัฐเข้ามาดูแลบูรณะร่วมกัน^{๑๙๓}

จิตติมา เสนาไชย ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน: กรณีศึกษา วัดพระธาตุดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” จากผลการวิจัยพบว่า จากผลการศึกษาบทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน โดยรวมทั้ง ๔ ด้านอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๔ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพสังคม มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมทำให้ชุมชนเกิดความสามัคคี ค่าเฉลี่ย ๔.๑๐ แต่กิจกรรมในการส่งเสริมสุขภาพชุมชนทำให้ผู้คนในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่ำที่สุด คือ ค่าเฉลี่ย ๓.๘๒ บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพจิต มีการปลูกฝังคุณธรรมศีลธรรม จริยธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน ค่าเฉลี่ย ๔.๑๔ แต่มีกิจกรรมให้คำปรึกษาในด้านสุขภาพจิตทั้งรายบุคคลและครอบครัวต่ำที่สุด คือ ค่าเฉลี่ย ๓.๖๕ บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพจิตวิญญาณ มีการส่งเสริมการศึกษาด้านพระไตรปิฎก สอนธรรมะ บวชสามเณรภาคฤดูร้อน บวชชีพราหมณ์ ค่าเฉลี่ย ๔.๑๕ แต่มีตัวอย่างในการดำเนินงานอนุรักษ์ป่าชุมชน ปลูกผักปลอดสารพิษ ทำปุ๋ยชีวภาพต่ำที่สุด คือ ค่าเฉลี่ย ๓.๕๖ บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพกาย มีระบบส่งต่อเมื่อมีการเจ็บป่วยต้องรักษาในสถานพยาบาลค่าเฉลี่ย ๓.๗๘ แต่มีการสนับสนุนให้มีลานกีฬาและกิจกรรมการออกกำลังกายต่ำที่สุด คือ อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ๓.๘๘^{๑๙๔}

^{๑๙๓} นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์ และคณะ, “ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร”, *รายงานการวิจัย*, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๑๙๔} จิตติมา เสนาไชย, “บทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน: กรณีศึกษา วัดพระธาตุดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

นริวัลค์ ธรรมนิมิตโชค ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทฤษฎีในการจัดวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้สมัยพุทธกาล และวัดดีเด่นในปัจจุบัน คือ พุทธวิธีการบริหารดูแลสังคมสงฆ์ในอารามให้มีความสัปปายะทั้ง ๔ ด้าน คือ เสนาสัปปายะ บุคคลสัปปายะ อาหารสัปปายะ และธัมมสัปปายะ ส่วนวัดดีเด่นในปัจจุบัน ยังคงใช้หลักธรรมวินัยเป็นเครื่องกำกับดูแลการพัฒนาตนของพระภิกษุสามเณร ร่วมกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาญา โดยเจ้าอาวาสวัดเป็นผู้นำในการกำหนดนโยบาย สร้างจิตสำนึกให้เกิดความร่วมมือในการจัดสถานที่และกิจกรรม^{๑๙๕}

พระปลัดมนต์ดก สุวโจ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของพระสงฆ์ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” จากผลการวิจัย ด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (๓.๔๔) เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดอยู่ในระดับมาก ได้แก่ มีการจัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจร, มีการสงเคราะห์เครื่องอุปโภคบริโภคให้แก่ผู้ทุกข์ยากเดือดร้อน, มีการรณรงค์ ป้องกัน ปัญหายาเสพติดในโรงเรียน, มีการช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากธรรมชาติ และมีการให้ความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญกุศล สำหรับข้ออื่น ๆ ที่เหลือ อยู่ในระดับปานกลาง^{๑๙๖}

จิตติพร สะสม ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาระบบการบริหารและการจัดการวัดในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษา: วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน” จากผลการวิจัยพบว่า วัดเป็นองค์กรสำคัญขององค์กรหนึ่งที่อยู่คู่สังคมไทยมาเป็นระยะเวลานาน มีพระสังฆาธิการเช่น เจ้าอาวาสเป็นผู้บริหารดูแล ความเจริญก้าวหน้าต่างๆ ของวัดจึงขึ้นอยู่กับผู้บริหารเป็นหลัก หากวัดใดมีเจ้าอาวาสที่มีความรู้ความสามารถทางบริหารจัดการก็สามารถทำให้การดำเนินงานของวัดมีระบบ และประสิทธิภาพมีผลให้วัดเจริญรุ่งเรือง เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของผู้มาพบเห็น และสามารถทำประโยชน์ให้แก่พุทธศาสนาและสังคมไทยมากขึ้น^{๑๙๗}

ภัสรบล ฤทธิ์เต็ม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด” ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ๑) การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดทำผังการใช้สอยพื้นที่ของวัด การจัดทำแผนพัฒนาวัดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และการจัดทำแผนพัฒนาฟื้นฟูโบราณสถานหรือวัดร้าง ๒) การจัดการระบบสื่อความหมาย ได้แก่ การจัดทำข้อมูลและฐานข้อมูลของวัดในระบบสารสนเทศ และการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดในวันสำคัญหรือเทศกาลสำคัญ และ ๓) การจัดการบุคลากรการท่องเที่ยว ได้แก่ การพัฒนาบุคลากรของวัดในด้านการท่องเที่ยว และการพัฒนาจริยธรรมการท่องเที่ยวในวัด^{๑๙๘}

^{๑๙๕} นริวัลค์ ธรรมนิมิตโชค, “การศึกษารูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๑๙๖} พระปลัดมนต์ดก สุวโจ, “การบริหารจัดการวัดของพระสงฆ์ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๙๗} จิตติพร สะสม, “ศึกษาระบบการบริหารและการจัดการวัดในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษา: วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๙๘} ภัสรบล ฤทธิ์เต็ม, “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด”, *รายงานการวิจัย*, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

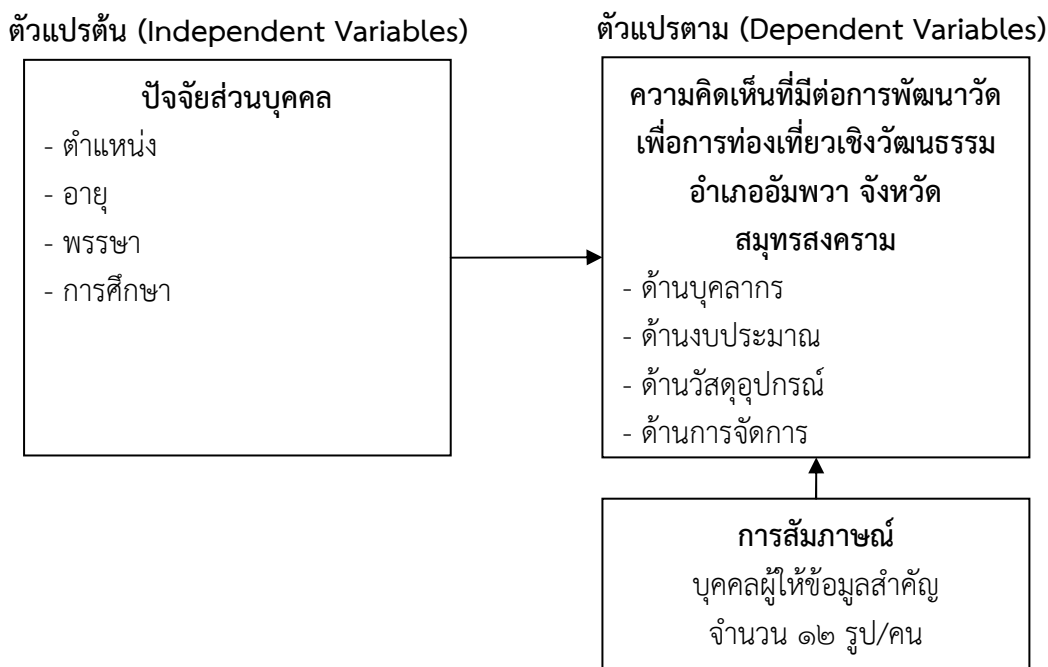
สรุปได้ว่า วัดในพระพุทธศาสนามีบทบาทเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน และยังมีบทบาทอื่น ๆ ด้วย เป็นแหล่งรวมศิลปวิทยาการในด้านต่างๆ ที่เป็นความรู้เพื่อการดำรงรักษาสังคม เป็นต้น โดยจากการที่วัดกลายเป็นศูนย์กลางของสังคมจึงทำให้พระสงฆ์กลายเป็นผู้นำทางจิตใจของคนในชุมชนด้วย นั่นเอง อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการวัดในปัจจุบัน แม้จะมีการบูรณาการให้เข้ากับความปลอดภัยของสังคม แต่ก็ยังคงต้องให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย อิงอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นสำคัญด้วย

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” โดยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ พรรษา การศึกษาสามัญ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยผู้วิจัยสังเคราะห์จากแนวคิด/ทฤษฎีของ **ดริคเกอร์ (Drucker)**^{๑๙๙} ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านบุคลากร ๒) ด้านงบประมาณ ๓) ด้านวัสดุอุปกรณ์ และ ๔) ด้านการจัดการ ดังแสดงในแผนภาพที่ ๒.๖

แผนภาพที่ ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

^{๑๙๙}ดริคเกอร์ (Drucker) อ้างใน สุธี สุทธิสมบุรณ์ และสมาน รังสียกฤษฎ์, หลักการบริหารเบื้องต้น, อ่างแก้ว, หน้า ๑๒.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” ครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากร (Population) ได้แก่ พระสงฆ์ในสังกัดคณะสงฆ์อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน ๕๕๖ รูป^๑

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มมาจากประชากร โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ในกรณีที่ทราบจำนวนประชากร^๒ ที่ระดับความคลาดเคลื่อน ๐.๐๕ หรือ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ ดังนี้

^๑สำนักงานเจ้าคณะอำเภออัมพวา, บัญชีสำรวจพระภิกษุ, สามเณร, ซี, ศิษย์วัด, อารามิกชน ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๐ คณะสงฆ์อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, (สมุทรสงคราม: สำนักงานเจ้าคณะอำเภออัมพวา, ๒๕๖๐), หน้า ๑. (ถ่ายเอกสารเย็บเล่ม).

^๒คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย : Basic Statistics and Research, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒๘.

สูตร	n	$=$	$\frac{N}{1 + N(e)^2}$
เมื่อ	n	คือ	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
	N	คือ	ขนาดของประชากรที่ใช้ในการวิจัย
	e	คือ	เปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่าง (0.05)
แทนค่า	n	$=$	$\frac{556}{1 + 556(0.05)^2}$
		$=$	232.63 หรือ 233 รูป

จากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) โดยมีประชากรเป็นพระสงฆ์ในสังกัดคณะสงฆ์อำเภออำพา จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน ๕๕๖ คน จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๓๓ รูป จากนั้นจึงทำการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยแบ่งประชากรออกเป็น ๘ กลุ่ม ตามสังกัดตำบล แล้วจึงแบ่งจำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ ๒๓๓ รูป ออกเป็น ๘ กลุ่ม ตามสัดส่วน โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม ดังนี้^๓

สูตร	n_i	$=$	$\frac{N_i}{N} \times n$
เมื่อ	n_i	คือ	จำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละหน่วย
	N_i	คือ	จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
	N	คือ	จำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัย
	n	คือ	จำนวนประชากรในแต่ละหน่วย

ตัวอย่าง การขนาดกลุ่มตัวอย่างจากพระสงฆ์ในตำบลอัมพวา เขต ๑ จำนวน ๘๕ รูป ได้แก่

$$n_i = \frac{233}{556} \times 85$$

$$= 35.62 \text{ หรือ } 36 \text{ รูป}$$

ดังนั้น ขนาดของกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ในตำบลอัมพวา เขต ๑ คือ ๓๖ รูป

รายละเอียดจำนวนประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยที่ได้จากการคำนวณ แสดงในตารางที่ ๓.๑

^๓กัลยา วานิชย์บัญชา, สถิติสำหรับงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙.

ตารางที่ ๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ในสังกัดคณะสงฆ์อำเภออำพา จังหวัดสมุทรสงคราม จำแนกตามสังกัดตำบล (คณะสงฆ์)

ที่	ตำบล (คณะสงฆ์)	ประชากร (รูป)	กลุ่มตัวอย่าง (รูป)
๑	อัมพวา เขต ๑	๘๕	๓๖
๒	อัมพวา เขต ๒	๗๔	๓๑
๓	วัดประดู่	๕๒	๒๒
๔	เหมืองใหม่ เขต ๑	๖๗	๒๘
๕	เหมืองใหม่ เขต ๒	๗๖	๓๒
๖	ปลายโพรงพง เขต ๑	๖๕	๒๗
๗	ปลายโพรงพง เขต ๒	๗๓	๓๐
๘	สวนหลวง	๖๔	๒๗
	รวม	๕๕๖	๒๓๓

๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๒ รูป/คน ประกอบด้วย

กลุ่มที่ ๑ บรรพชิต จำนวน ๖ รูป ได้แก่

๑) พระภวนาวินัยโสภณ

เจ้าคณะอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

๒) พระครูสมุทรคณานนท์ ปริสุทฺธ

เจ้าคณะตำบลวัดประดู่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

๓) พระครูวิกรมปัญญาภรณ์

เจ้าคณะตำบลสวนหลวง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

๔) พระครูวิจิตรสมุทรคุณ

เจ้าคณะอำเภออัมพวา เขต ๑ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

๕) พระครูโฆสิตสุตคุณ

เจ้าคณะตำบลเหมืองใหม่ เขต ๒ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

๖) พระครูปลัดเกรียงไกร สุทธิธำมโน

เจ้าคณะตำบลปลายโพรงพง เขต ๑ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

กลุ่มที่ ๒ คฤหัสถ์ จำนวน ๖ คน ได้แก่

๑) นางสาวนิลุบล รังษีธรรมานุกูล

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดสมุทรสงคราม

๒) นายสุคนธ์ สุวรรณศักดิ์สิน

นายอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

- ๓) นายจำนง จันทร
ไวยาวัจกรวัดเขายี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๔) นายหิรัญ เกิดปัญญา
ไวยาวัจกรวัดวัดบางแค่น้อย อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๕) นายวิรัตน์ นิสศรี
ไวยาวัจกรวัดอัมพวันเจติยาราม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๖) นายเนตร พุทสวัสดิ์
ไวยาวัจกรวัดภุมรินทร์กุฎีทอง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

- ๑) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๒) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย
- ๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์
- ๔) สร้างเครื่องมือ
- ๕) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข
- ๖) นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ
- ๗) ปรับปรุงแก้ไข
- ๘) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๓.๒ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

- ๑) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์
- ๒) หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบ และนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน ประกอบด้วย

- ๒.๑) พระสมุทรชิโรโสภณ, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
- ๒.๒) พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
- ๒.๓) พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ขยทตฺโต, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
- ๒.๔) ผศ.ดร.ธิดาภูมิ หมั่นมี อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
คณะสังคมศาสตร์
- ๒.๕) ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
คณะสังคมศาสตร์

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง เท่ากับ ๑.๐๐ ทุกข้อคำถาม

๓) หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-Out) กับพระสงฆ์ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (การวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์ที่สังกัดวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอ บางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม) จำนวน ๓๐ รูป เพื่อหาความเชื่อมั่นโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๙๔๑๑

๔) นำแบบสอบถามที่ผ่านการหาหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา สารนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

๓.๓.๓ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(๑) แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ตำแหน่ง อายุ พรรษา การศึกษา ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม รวม ๔ ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น ดังนี้

๑) ด้านบุคลากร มีคำถามจำนวน ๘ ข้อ

๒) ด้านงบประมาณ มีคำถามจำนวน ๘ ข้อ

๓) ด้านวัสดุอุปกรณ์ มีคำถามจำนวน ๘ ข้อ

๔) ด้านการจัดการ มีคำถามจำนวน ๘ ข้อ

มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

สำหรับในตอนที่ ๒ นี้มี การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๕ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น มากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น มาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น ปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น น้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

^๕ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

(๒) แบบสัมภาษณ์ (Interview)

แบบสัมภาษณ์ (Interview) สำหรับเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

๑) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๒) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

๓) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๔) สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อนำมาวิเคราะห์

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีขั้นตอน ดังนี้

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire)

๑) ขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการแจกแบบสอบถาม ในพื้นที่เป้าหมาย

๒) นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด และเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดร้อยละ ๑๐๐ ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

๓) นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ต่อไป

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ (Interview)

๑) ขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

๒) ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

๓) ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดนัดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

๔) นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมีขั้นตอน ดังนี้

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติ ดังนี้

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และพรรณนาปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐาน เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้คือ การทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-Test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open ended Question) วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท นำเสนอเป็นความเรียงประกอบตาราง โดยการแจกแจงความถี่ของผู้ตอบแบบสอบถามแบบปลายเปิด

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยวิธีการดังนี้

- ๑) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ
- ๒) นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
- ๓) วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)
- ๔) สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” นี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อความเข้าใจที่ตรงกันในการแปลความหมายข้อมูล ดังนี้

$\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย

S.D. แทน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

n แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

F แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาความมีนัยสำคัญจากการแจกแจงแบบ F (F- distribution)

SS แทน ผลโดยรวมกำลังสอง (Sum of Square)

df แทน ชั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)

MS แทน ค่าเฉลี่ยผลรวมกำลังสอง (Mean Square)

Sig. แทน ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Significances)

* แทน นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

** แทน นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของพระสงฆ์ในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งมีจำนวน จำนวน ๒๓๓ รูป และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน ๑๒ รูป/คน มีผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของพระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถาม โดยจำแนกตามตำแหน่ง อายุ พรรษา และการศึกษา รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

(n = ๒๓๓)		
ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
๑. ตำแหน่ง		
พระสังฆาธิการ	๗๗	๓๓.๐๕
พระภิกษุทั่วไป	๑๕๖	๖๖.๙๕
รวม	๒๓๓	๑๐๐.๐๐
๒. อายุ		
๒๐-๓๐ ปี	๕๓	๒๒.๗๕
๓๑-๔๐ ปี	๕๔	๒๓.๑๘
๔๑-๕๐ ปี	๕๗	๒๔.๔๖
๕๑-๖๐ ปี	๔๙	๒๑.๐๓
มากกว่า ๖๐ ปี	๒๐	๘.๕๘
รวม	๒๓๓	๑๐๐.๐๐
๓. พรรษา		
ต่ำกว่า ๕ พรรษา	๖๐	๒๕.๗๕
๕-๑๐ พรรษา	๕๗	๒๔.๔๖
๑๑-๑๕ พรรษา	๔๖	๑๙.๗๔
๑๖-๒๐ พรรษา	๔๐	๑๗.๑๗
มากกว่า ๒๐ พรรษา	๓๐	๑๒.๘๘
รวม	๒๓๓	๑๐๐.๐๐
๔. การศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๖๖	๗๑.๒๔
ปริญญาตรี	๕๗	๒๔.๔๖
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๐	๔.๒๙
รวม	๒๓๓	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของพระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า เป็นพระภิกษุทั่วไป จำนวน ๑๕๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๙๕, มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๕๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๔๖, มีพรรษาต่ำกว่า ๕ พรรษา จำนวน ๖๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๗๕, มีการศึกษต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๖๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๒๔

๔.๒ การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ผลการวิเคราะห์การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวมและรายด้าน มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม

(n = ๒๓๓)

ที่	การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	บุคลากร	๓.๘๘	๐.๕๒๕	มาก
๒	งบประมาณ	๓.๘๕	๐.๕๔๖	มาก
๓	วัสดุอุปกรณ์	๓.๙๔	๐.๕๑๒	มาก
๔	การจัดการ	๓.๙๙	๐.๔๖๔	มาก
ภาพรวม		๓.๙๒	๐.๔๕๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการจัดการ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านงบประมาณ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร

(n = ๒๓๓)

ข้อ	ด้านบุคลากร	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	วัดมีการจัดเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรลงไปทำหน้าที่รับผิดชอบการจอดรถและจัดระเบียบร้านค้าที่วางขายสินค้า	๓.๙๕	๐.๗๔๗	มาก
๒	วัดมีการจัดเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรลงไปทำหน้าที่รับผิดชอบการทำความสะอาดและคัดแยกขยะ	๓.๙๔	๐.๗๒๙	มาก
๓	วัดมีการจัดเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรลงไปทำหน้าที่รับผิดชอบด้านการรักษาความปลอดภัย	๓.๘๔	๐.๗๐๔	มาก
๔	วัดมีการจัดเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรลงไปทำหน้าที่รับผิดชอบศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	๓.๘๕	๐.๗๕๙	มาก
๕	วัดมีการจัดวิทยากรหรือมัคคุเทศก์ให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในวัด	๓.๘๘	๐.๗๑๙	มาก
๖	วัดมีการอบรมเยาวชนให้เป็นยุวอาสาสมัครนำเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในวัด	๓.๗๕	๐.๘๐๘	มาก
๗	วัดมีการพัฒนาบุคลากรที่รับผิดชอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในวัดเป็นประจำทุกปี	๓.๘๘	๐.๘๐๖	มาก
๘	วัดมีการจัดการด้านบุคลากรโดยให้ความสำคัญกับบุคลากรในฐานะทรัพยากรที่ทรงคุณค่า	๓.๙๓	๐.๗๔๒	มาก
รวม		๓.๘๘	๐.๕๒๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑ วัดมีการจัดเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรลงไปทำหน้าที่รับผิดชอบการจอดรถและจัดระเบียบร้านค้าที่วางขายสินค้า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๕ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๖ วัดมีการอบรมเยาวชนให้เป็นยุวอาสาสมัครนำเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในวัด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ

(n = ๒๓๓)

ข้อ	ด้านงบประมาณ	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	วัดมีการจัดทำแผนงบประมาณสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	๓.๘๘	๐.๗๘๗	มาก
๒	วัดมีการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารงบประมาณการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัด	๓.๘๐	๐.๗๒๒	มาก
๓	วัดมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	๓.๗๗	๐.๖๙๘	มาก
๔	วัดมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกับชุมชน	๓.๙๔	๐.๗๔๖	มาก
๕	วัดมีการประสานแผนและดำเนินการตรวจสอบติดตาม และนิเทศให้เป็นไปตามแผนงบประมาณ	๓.๘๑	๐.๗๖๑	มาก
๖	วัดมีการสรรหางบประมาณสนับสนุนจากภายนอก เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เป็นต้น	๓.๗๔	๐.๘๗๗	มาก
๗	วัดมีการติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้งบประมาณ	๓.๙๑	๐.๗๗๔	มาก
๘	วัดมีการจัดการด้านงบประมาณโดยให้ความสำคัญกับหลักความโปร่งใสตรวจสอบได้	๓.๙๗	๐.๗๒๕	มาก
รวม		๓.๘๕	๐.๕๔๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๘ วัดมีการจัดการด้านงบประมาณโดยให้ความสำคัญกับหลักความโปร่งใสตรวจสอบได้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๓ วัดมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์

(n = ๒๓๓)

ข้อ	ด้านวัสดุอุปกรณ์	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	วัดมีการจัดทำบัญชีแยกประเภทวัสดุอุปกรณ์	๓.๙๖	๐.๗๐๙	มาก
๒	วัดมีการจัดเจ้าหน้าที่ประจำในการดูแลวัสดุอุปกรณ์	๔.๐๐	๐.๗๐๔	มาก
๓	วัดมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ถูกวิธี	๓.๙๖	๐.๗๕๐	มาก
๔	วัดมีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่เพื่อตรวจสอบสภาพและซ่อมบำรุงวัสดุอุปกรณ์	๓.๙๘	๐.๗๕๑	มาก
๕	วัดมีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ดูแลการเบิก-จ่าย วัสดุอุปกรณ์	๓.๙๐	๐.๗๕๑	มาก
๖	วัดมีการจัดทำอาคารสถานที่สำหรับเก็บวัสดุอุปกรณ์อย่างเป็นสัดส่วน	๓.๙๖	๐.๗๐๓	มาก
๗	วัดมีการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ถูกต้องตามมาตรฐานด้านการท่องเที่ยว	๓.๘๗	๐.๗๗๙	มาก
๘	วัดมีการจัดการด้านวัสดุอุปกรณ์โดยให้ความสำคัญกับหลักคุณค่า	๓.๙๑	๐.๗๑๓	มาก
รวม		๓.๙๔	๐.๕๑๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๒ วัดมีการจัดเจ้าหน้าที่ประจำในการดูแลวัสดุอุปกรณ์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๗ วัดมีการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ถูกต้องตามมาตรฐานด้านการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ

(n = ๒๓๓)

ข้อ	ด้านการจัดการ	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	วัดมีการจัดการตั้งอยู่บนฐานคิดที่เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการผสมผสานจุดมุ่งหมายของการฟื้นฟูและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม	๔.๐๖	๐.๖๘๙	มาก
๒	วัดมีการจัดการโดยรับผิดชอบที่จะช่วย กันลดผลกระทบต่องสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม	๔.๐๓	๐.๖๔๙	มาก
๓	วัดมีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	๓.๙๕	๐.๗๑๕	มาก
๔	วัดมีการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนโดยมุ่งเน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชน	๓.๙๖	๐.๖๖๕	มาก
๕	วัดมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ฯลฯ ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	๓.๗๙	๐.๗๘๔	มาก
๖	วัดมีการรณรงค์ให้ประชาชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	๔.๐๒	๐.๖๘๒	มาก
๗	วัดมีการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นกลไกอย่างหนึ่งในการพัฒนาชุมชน	๔.๑๑	๐.๖๕๘	มาก
๘	วัดมีการบริหารจัดการโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	๔.๐๒	๐.๖๒๖	มาก
รวม		๓.๙๙	๐.๕๖๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๗ วัดมีการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นกลไกอย่างหนึ่งในการพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๕ วัดมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ฯลฯ ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๙

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล คือ ตำแหน่ง อายุ พรรษา และ การศึกษาของพระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถาม ตามสมมติฐานการวิจัย ทั้ง ๔ ข้อ ได้แก่

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ ๔ พระสงฆ์ที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-Test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่าง จึงทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการหาผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยผลการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามตำแหน่ง

ตำแหน่ง	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
พระสังฆาธิการ	๗๗	๔.๐๑	๐.๓๕๘	มาก
พระภิกษุทั่วไป	๑๕๖	๓.๘๗	๐.๔๙๓	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๒	๐.๔๕๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามตำแหน่ง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒

ตารางที่ ๔.๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามตำแหน่ง

ตำแหน่ง	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
พระสังฆาธิการ	๗๗	๔.๐๑	๐.๓๕๘	๒.๕๑๗*	๐.๐๑๓
พระภิกษุทั่วไป	๑๕๖	๓.๘๗	๐.๔๙๓		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๘ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร จำแนกตามตำแหน่ง

ตำแหน่ง	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
พระสังฆาธิการ	๗๗	๔.๐๑	๐.๓๙๘	มาก
พระภิกษุทั่วไป	๑๕๖	๓.๘๑	๐.๕๖๗	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๘๘	๐.๕๒๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร จำแนกตามตำแหน่ง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘

ตารางที่ ๔.๑๐ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร จำแนกตามตำแหน่ง

ตำแหน่ง	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
พระสังฆาธิการ	๗๗	๔.๐๑	๐.๓๙๘	๓.๑๑๐**	๐.๐๐๒
พระภิกษุทั่วไป	๑๕๖	๓.๘๑	๐.๕๖๗		

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๐ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ จำแนกตามตำแหน่ง

ตำแหน่ง	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
พระสังฆาธิการ	๗๗	๓.๙๗	๐.๔๐๘	มาก
พระภิกษุทั่วไป	๑๕๖	๓.๘๐	๐.๕๙๖	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๘๕	๐.๕๕๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ จำแนกตามตำแหน่งอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕

ตารางที่ ๔.๑๒ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ จำแนกตามตำแหน่ง

ตำแหน่ง	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
พระสังฆาธิการ	๗๗	๓.๙๗	๐.๔๐๘	๒.๕๐๗*	๐.๐๑๓
พระภิกษุทั่วไป	๑๕๖	๓.๘๐	๐.๕๙๖		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ จำแนกตามตำแหน่ง

ตำแหน่ง	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
พระสังฆาธิการ	๗๗	๔.๐๕	๐.๔๔๐	มาก
พระภิกษุทั่วไป	๑๕๖	๓.๘๙	๐.๕๓๘	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๔	๐.๕๑๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๓ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ จำแนกตามตำแหน่งอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔

ตารางที่ ๔.๑๔ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ จำแนกตามตำแหน่ง

ตำแหน่ง	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
พระสังฆาธิการ	๗๗	๔.๐๕	๐.๔๔๐	๒.๓๒๔*	๐.๐๒๑
พระภิกษุทั่วไป	๑๕๖	๓.๘๙	๐.๕๓๘		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ จำแนกตามตำแหน่ง

ตำแหน่ง	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
พระสังฆาธิการ	๗๗	๔.๐๓	๐.๓๗๔	มาก
พระภิกษุทั่วไป	๑๕๖	๓.๙๘	๐.๕๐๓	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๙	๐.๔๖๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๕ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ จำแนกตามตำแหน่ง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙

ตารางที่ ๔.๑๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ จำแนกตามตำแหน่ง

ตำแหน่ง	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
พระสังฆาธิการ	๗๗	๔.๐๓	๐.๓๗๔	๐.๘๖๗	๐.๓๘๗
พระภิกษุทั่วไป	๑๕๖	๓.๙๘	๐.๕๐๓		

จากตารางที่ ๔.๑๖ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๒๐-๓๐ ปี	๕๓	๓.๙๔	๐.๓๑๑	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๕๔	๓.๙๐	๐.๔๗๑	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๕๗	๔.๐๒	๐.๕๐๖	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๔๙	๓.๘๐	๐.๔๖๙	มาก
มากกว่า ๖๐ ปี	๒๐	๓.๙๑	๐.๕๓๗	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๒	๐.๔๕๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๗ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒

ตารางที่ ๔.๑๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๒๒๑	๔	๐.๓๐๕	๑.๔๗๖	๐.๒๑๐
ภายในกลุ่ม	๔๗.๑๖๒	๒๒๘	๐.๒๐๗		
รวม	๔๘.๓๘๓	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๑๘ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๒๐-๓๐ ปี	๕๓	๓.๙๕	๐.๓๕๕	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๕๔	๓.๘๑	๐.๖๒๖	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๕๗	๓.๙๗	๐.๕๕๖	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๔๙	๓.๗๓	๐.๕๓๑	มาก
มากกว่า ๖๐ ปี	๒๐	๓.๙๖	๐.๔๓๗	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๘๘	๐.๕๒๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๙ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘

ตารางที่ ๔.๒๐ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๒.๒๐๓	๔	๐.๕๕๑	๒.๐๓๔	๐.๐๙๑
ภายในกลุ่ม	๖๑.๗๔๘	๒๒๘	๐.๒๗๑		
รวม	๖๓.๙๕๑	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๒๐ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๒๐-๓๐ ปี	๕๓	๓.๘๘	๐.๓๘๑	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๕๔	๓.๘๕	๐.๕๑๘	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๕๗	๓.๙๔	๐.๖๑๖	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๔๙	๓.๗๕	๐.๕๔๐	มาก
มากกว่า ๖๐ ปี	๒๐	๓.๘๒	๐.๗๖๗	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๘๕	๐.๕๔๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๑ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒

ตารางที่ ๔.๒๒ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๙๕๔	๔	๐.๒๓๘	๐.๗๙๗	๐.๕๒๘
ภายในกลุ่ม	๖๘.๒๑๐	๒๒๘	๐.๒๙๙		
รวม	๖๙.๑๖๔	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๒๒ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๒๐-๓๐ ปี	๕๓	๓.๙๖	๐.๓๕๖	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๕๔	๓.๙๔	๐.๕๐๒	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๕๗	๔.๐๖	๐.๕๘๐	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๔๙	๓.๘๑	๐.๕๑๗	มาก
มากกว่า ๖๐ ปี	๒๐	๓.๘๙	๐.๖๒๗	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๔	๐.๕๑๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๓ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔

ตารางที่ ๔.๒๔ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๗๑๐	๔	๐.๔๒๘	๑.๖๔๙	๐.๑๖๓
ภายในกลุ่ม	๕๙.๑๐๐	๒๒๘	๐.๒๕๙		
รวม	๖๐.๘๑๐	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๒๔ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๒๐-๓๐ ปี	๕๓	๓.๙๖	๐.๔๐๒	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๕๔	๔.๐๐	๐.๔๖๐	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๕๗	๔.๑๐	๐.๔๕๗	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๔๙	๓.๙๒	๐.๔๘๙	มาก
มากกว่า ๖๐ ปี	๒๐	๓.๙๕	๐.๕๗๑	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๙	๐.๔๖๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๕ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙

ตารางที่ ๔.๒๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๙๗๓	๔	๐.๒๔๓	๑.๑๓๓	๐.๓๔๒
ภายในกลุ่ม	๔๘.๙๘๖	๒๒๘	๐.๒๑๕		
รวม	๔๙.๙๕๙	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๒๖ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามพรรษา

พรรษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๕ พรรษา	๖๐	๓.๙๒	๐.๓๗๔	มาก
๕-๑๐ พรรษา	๕๗	๓.๙๖	๐.๔๔๙	มาก
๑๑-๑๕ พรรษา	๔๖	๓.๘๕	๐.๕๐๖	มาก
๑๖-๒๐ พรรษา	๔๐	๓.๙๗	๐.๔๘๓	มาก
มากกว่า ๒๐ พรรษา	๓๐	๓.๘๖	๐.๕๑๕	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๒	๐.๔๕๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๗ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามพรรษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒

ตารางที่ ๔.๒๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามพรรษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๔๘๘	๔	๐.๑๒๒	๐.๕๘๑	๐.๖๗๗
ภายในกลุ่ม	๔๗.๘๙๕	๒๒๘	๐.๒๑๐		
รวม	๔๘.๓๘๓	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๒๘ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร จำแนกตามพรรษา

พรรษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๕ พรรษา	๖๐	๓.๙๑	๐.๔๓๖	มาก
๕-๑๐ พรรษา	๕๗	๓.๘๙	๐.๕๓๙	มาก
๑๑-๑๕ พรรษา	๔๖	๓.๘๒	๐.๕๖๘	มาก
๑๖-๒๐ พรรษา	๔๐	๓.๙๓	๐.๕๑๔	มาก
มากกว่า ๒๐ พรรษา	๓๐	๓.๘๐	๐.๖๑๙	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๘๘	๐.๕๒๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๙ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร จำแนกตามพรรษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘

ตารางที่ ๔.๓๐ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร จำแนกตามพรรษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๕๒๔	๔	๐.๑๓๑	๐.๔๗๑	๐.๗๕๗
ภายในกลุ่ม	๖๓.๔๒๘	๒๒๘	๐.๒๗๘		
รวม	๖๓.๙๕๑	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๓๐ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ จำแนกตามพรรษา

พรรษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๕ พรรษา	๖๐	๓.๘๖	๐.๔๓๐	มาก
๕-๑๐ พรรษา	๕๗	๓.๘๓	๐.๕๓๓	มาก
๑๑-๑๕ พรรษา	๔๖	๓.๗๗	๐.๖๑๒	มาก
๑๖-๒๐ พรรษา	๔๐	๓.๘๑	๐.๕๕๒	มาก
มากกว่า ๒๐ พรรษา	๓๐	๓.๗๕	๐.๖๕๘	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๘๕	๐.๕๕๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๑ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ จำแนกตามพรรษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕

ตารางที่ ๔.๓๒ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ จำแนกตามพรรษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๐๓๘	๔	๐.๒๖๐	๐.๘๖๙	๐.๕๘๔
ภายในกลุ่ม	๖๘.๑๒๖	๒๒๘	๐.๒๙๙		
รวม	๖๙.๑๖๔	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๓๒ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ จำแนกตามพรรษา

พรรษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๕ พรรษา	๖๐	๓.๙๔	๐.๔๒๒	มาก
๕-๑๐ พรรษา	๕๗	๔.๐๑	๐.๔๘๙	มาก
๑๑-๑๕ พรรษา	๔๖	๓.๘๗	๐.๕๗๖	มาก
๑๖-๒๐ พรรษา	๔๐	๓.๙๗	๐.๕๔๙	มาก
มากกว่า ๒๐ พรรษา	๓๐	๓.๙๐	๐.๕๗๗	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๔	๐.๕๑๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๓ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ จำแนกตามพรรษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔

ตารางที่ ๔.๓๔ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ จำแนกตามพรรษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๖๑๒	๔	๐.๑๕๓	๐.๕๘๐	๐.๖๗๘
ภายในกลุ่ม	๖๐.๑๙๘	๒๒๘	๐.๒๖๔		
รวม	๖๐.๘๑๐	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๓๔ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ จำแนกตามพรรษา

พรรษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๕ พรรษา	๖๐	๓.๙๕	๐.๔๓๑	มาก
๕-๑๐ พรรษา	๕๗	๔.๐๒	๐.๔๓๐	มาก
๑๑-๑๕ พรรษา	๔๖	๓.๙๖	๐.๕๕๗	มาก
๑๖-๒๐ พรรษา	๔๐	๔.๐๖	๐.๔๖๔	มาก
มากกว่า ๒๐ พรรษา	๓๐	๓.๙๙	๐.๕๕๔	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๙	๐.๔๖๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๕ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ จำแนกตามพรรษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙

ตารางที่ ๔.๓๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ จำแนกตามพรรษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๓๔๔	๔	๐.๐๘๖	๐.๓๙๕	๐.๘๑๒
ภายในกลุ่ม	๔๙.๖๑๕	๒๒๘	๐.๒๑๘		
รวม	๕๐.๙๕๙	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๓๖ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา

พรรษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๖๖	๓.๘๙	๐.๔๔๗	มาก
ปริญญาตรี	๕๗	๔.๐๒	๐.๔๖๔	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๐	๓.๘๒	๐.๕๓๒	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๒	๐.๔๕๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๗ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒

ตารางที่ ๔.๓๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๙๐๕	๒	๐.๔๕๒	๒.๑๙๑	๐.๑๑๔
ภายในกลุ่ม	๔๗.๔๗๙	๒๓๐	๐.๒๐๖		
รวม	๔๘.๓๘๓	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๓๘ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร จำแนกตามการศึกษา

พรรษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๖๖	๓.๘๔	๐.๕๑๗	มาก
ปริญญาตรี	๕๗	๔.๐๒	๐.๕๐๒	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๐	๓.๗๑	๐.๖๗๗	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๘๘	๐.๕๒๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๙ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร จำแนกตามการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒

ตารางที่ ๔.๔๐ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร จำแนกตามการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๕๘๔	๒	๐.๗๙๒	๒.๙๒๑	๐.๐๕๖
ภายในกลุ่ม	๖๒.๓๖๗	๒๓๐	๐.๒๗๑		
รวม	๖๓.๙๕๑	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๔๐ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ จำแนกตามการศึกษา

พรรษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๖๖	๓.๘๔	๐.๕๔๒	มาก
ปริญญาตรี	๕๗	๓.๘๕	๐.๕๓๓	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๐	๓.๖๐	๐.๖๓๑	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๘๕	๐.๕๔๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๑ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ จำแนกตามการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๖

ตารางที่ ๔.๔๒ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ จำแนกตามการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๒๔๕	๒	๐.๖๒๒	๒.๑๐๗	๐.๑๒๔
ภายในกลุ่ม	๖๗.๙๑๙	๒๓๐	๐.๒๙๕		
รวม	๖๙.๑๖๔	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๔๒ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ จำแนกตามการศึกษา

พรรษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๖๖	๓.๙๑	๐.๕๐๗	มาก
ปริญญาตรี	๕๗	๔.๐๔	๐.๕๐๗	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๐	๓.๙๐	๐.๖๐๖	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๔	๐.๕๑๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๓ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ จำแนกตามการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒

ตารางที่ ๔.๔๔ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ จำแนกตามการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๖๔๗	๒	๐.๓๒๔	๑.๒๓๗	๐.๒๙๒
ภายในกลุ่ม	๖๐.๑๖๓	๒๓๐	๐.๒๖๒		
รวม	๖๐.๘๑๐	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๔๔ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ จำแนกตามการศึกษา

พรรษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๖๖	๓.๙๖	๐.๔๕๙	มาก
ปริญญาตรี	๕๗	๔.๐๙	๐.๔๕๘	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๐	๔.๐๕	๐.๕๓๗	มาก
รวม	๒๓๓	๓.๙๙	๐.๔๖๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๕ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ จำแนกตามการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖

ตารางที่ ๔.๔๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ จำแนกตามการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๘๑๖	๒	๐.๔๐๘	๑.๙๐๘	๐.๑๕๑
ภายในกลุ่ม	๔๙.๑๔๔	๒๓๐	๐.๒๑๔		
รวม	๔๙.๙๕๙	๒๓๒			

จากตารางที่ ๔.๔๖ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๗ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ตามสมมติฐานที่ ๑-๔

สมมติฐาน	t	F	Sig.	ผลการทดสอบ	
				ยอมรับ	ปฏิเสธ
สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน	๒.๕๑๓*	-	๐.๐๑๓	✓	-
สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน	-	๑.๔๗๖	๐.๒๑๐	-	✓
สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน	-	๐.๕๘๑	๐.๖๗๗	-	✓
สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกัน	-	๒.๑๙๑	๐.๑๑๔	-	✓

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๗ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ตำแหน่ง มีผลให้มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลอื่น ๆ ที่เหลือ ได้แก่ อายุ พรรษา และการศึกษา ไม่พบความแตกต่าง

๔.๔ ศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีดังนี้

๔.๔.๑ ด้านบุคลากร

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร รายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๔๘ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. พระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่ ยังขาดความรู้ และไม่เข้าใจจุดมุ่งหมาย และประโยชน์ของการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อย่างแท้จริง	๑. ควรพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแก่พระภิกษุและสามเณรยิ่งขึ้น
๒. พระสงฆ์ไม่ควรทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์	๒. ในส่วนของการห้ามพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ ควรปรับเปลี่ยนรูปแบบของการดำเนินกิจกรรม โดยอบรมให้ความรู้แก่เยาวชน เพื่อพัฒนาให้เยาวชนสามารถทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ประจำวัดหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่อยู่ในพื้นที่วัด

๔.๔.๒ ด้านงบประมาณ

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ รายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๔๙ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. งบประมาณมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ และขาดการวางแผนด้านงบประมาณ	๑. ควรจัดทำแผนงบประมาณ ทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว

๔.๔.๓ ด้านวัสดุอุปกรณ์

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอ อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ รายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๕๐ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเครื่องใช้ไม้สอยของวัด (บางวัด) ขาดการดูแลเอาใจใส่ ไม่สามารถใช้งานได้ ให้คุ้มค่า	๑. ควรส่งเสริมการใช้วัสดุอุปกรณ์ด้วยความคุ้มค่าตามหลักการของธรรมาภิบาล คือ ให้มีประโยชน์สูงสุด โดยประหยัดที่สุด

๔.๔.๔ ด้านการจัดการ

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอ อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ รายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๕๑ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ขาดการวางแผนร่วมกันระหว่างฝ่ายศาสนา กับฝ่ายราชการหรือหน่วยงานของรัฐ	๑. จัดส่งพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัด เข้าร่วมประชุมร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐหรือองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อวางแผนดำเนินงานในโครงการต่าง ๆ
๒. ขาดการจัดทำแผนพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม	๒. ควรจัดทำแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมระยะยาว อาทิ แผน ๓ ปี หรือ แผน ๕ ปี

๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑๒ รูป/คน ดังนี้

- ๑) พระภิกษุวิสุทธวิโสภณ
เจ้าคณะอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๒) พระครูสมุทรคณานนท์ ปริสุทฺธ
เจ้าคณะตำบลวัดประดู่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๓) พระครูวิกรมปัญญาภรณ์
เจ้าคณะตำบลสวนหลวง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๔) พระครูวิจิตรสมุทรคุณ
เจ้าคณะอำเภอมะปวย เขต ๑ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๕) พระครูโฆสิตสุตคุณ
เจ้าคณะตำบลเหมืองใหม่ เขต ๒ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๖) พระครูปลัดเกรียงไกร สุทธิธนา
เจ้าคณะตำบลปลายโพธิ์ เขต ๑ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๗) นางสาวนิลบล รังษีธรรมานุกูล
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๘) นายสุคนธ์ สุวรรณศักดิ์สิน
นายอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๙) นายจันทน์ จันท
ไวยาวัจกรวัดเขาไผ่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๑๐) นายหิรัญ เกิดปัญญา
ไวยาวัจกรวัดวัดบางแค่น้อย อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๑๑) นายวิรัตน์ นิสศรี
ไวยาวัจกรวัดอัมพวันเจติยาราม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๑๒) นายเนตร พุทธสวัสดิ์
ไวยาวัจกรวัดภุมรินทร์กุฎีทอง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑๒ รูป/คน เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีรายละเอียด ดังนี้

๔.๕.๑ ด้านบุคลากร

แนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร พบว่า

อันดับแรก ควรให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาโดยให้วัดเป็นศูนย์กลาง^๑ ให้การอบรมถวายความรู้พระสงฆ์ในวัดที่ท้องถื่นจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม^๒ ให้มีการอบรมให้ความรู้ ทั้งภิกษุสามเณรและประชาชนในพื้นที่เพื่อให้วัดและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา^๓ ต้องสร้างบุคลากรให้ทันกับสถานการณ์ปัจจุบัน^๔ ควรมีการอบรมประชุมกันระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง^๕ ควรให้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาบุคลากรและให้มีส่วนร่วมในการจัดการด้วย^๖

ด้านบุคลากรควรให้มีการอบรมบุคลากรโดยให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัด โดยต้องขอรับการสนับสนุนจากรัฐบาลและหลังสวนงานที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกัน เช่น ด้านพระพุทธศาสนา ด้านวัฒนธรรม ด้านการตลาด เป็นต้น โดยบูรณาการควบคู่กันไป^๗ วัดและชุมชนต้องร่วมกันพิจารณาคัดเลือกบุคลากรเพื่อแต่งตั้งให้เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในวัด และควรส่งเสริมหรือสนับสนุนให้บุคลากรและพัฒนาความรู้ความสามารถ รวมถึงความเข้าใจในการพัฒนา เช่น จัดให้มีการฝึกอบรมบุคลากร ฯลฯ^๘ ควรกระตุ้นให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม และต้องทำงานให้สอดคล้องประสานกันทุกตำแหน่ง^๙

ด้านบุคลากร ต้องพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้โดยสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง^{๑๐} จำเป็นต้องสรรหาบุคลากรที่มีความเสียสละมีความรักเป็นพื้นฐาน ทั้งนี้ ต้องมีคุณภาพในทุก ๆ ด้านด้วย เช่น การประชาสัมพันธ์ การบริหาร การช่วยเหลือ การแนะนำ เป็นต้น^{๑๑}

^๑สัมภาษณ์ พระภาวนาวิสุทธิโสภณ, เจ้าคณะอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๕ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๒สัมภาษณ์ พระครูสมุห์คำณวน ปริสุทฺธ, เจ้าคณะตำบลวัดประดู่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๓สัมภาษณ์ พระครูวิกรมปัญญาภรณ์, เจ้าคณะตำบลสวนหลวง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๔สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรสมุทรคุณ, เจ้าคณะอำเภอมะปวา เขต ๑ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๕สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตสุตคุณ, เจ้าคณะตำบลเหมืองใหม่ เขต ๒ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๖สัมภาษณ์ พระครูปลัดเกรียงไกร สุทธิภาณ, เจ้าคณะตำบลปลายโพรง เขต ๑ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๕ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๗สัมภาษณ์ นางสาวนิลบล รัชชธรรมานุกุล, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๘สัมภาษณ์ นายสุคนธ์ สุวรรณศักดิ์สิน, นายอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๙สัมภาษณ์ นายจำนง จันท, ไวยาวัจกรวัดเขายี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๐}สัมภาษณ์ นายหิรัญ เกิดปัญญา, ไวยาวัจกรวัดวัดบางแค่น้อย อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๑}สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ นิสศรี, ไวยาวัจกรวัดอัมพวันเจติยาราม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

การพัฒนาในด้านบุคลากรนั้น วัดและประชาชนต้องร่วมมือกันคัดเลือกและพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัด^{๑๒}

สรุปได้ว่า แนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอมัปพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร ได้แก่ การพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแก่พระภิกษุและสามเณรยิ่งขึ้น และในส่วนของ การห้ามพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ ควรปรับเปลี่ยนรูปแบบของการดำเนินกิจกรรม โดยอบรมให้ความรู้แก่เยาวชนเพื่อพัฒนาให้เยาวชนสามารถทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ประจำวัดหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่อยู่ในพื้นที่วัด

๔.๕.๒ ด้านงบประมาณ

แนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอมัปพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ พบว่า

ด้านงบประมาณ ควรจัดสรรให้ทั่วถึงโดยเฉพาะวัดที่มีจุดเด่นในการพัฒนาด้านนี้^{๑๓} การสรรหางบประมาณจากภายนอกคงเป็นเรื่องยาก ดังนั้น การพึ่งตนเองจึงเป็นแนวทางที่ดีที่สุด^{๑๔} ควรมีการกำหนดเป้าหมายในการใช้จ่ายงบประมาณ โดยต้องเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม^{๑๕} ต้องเชิญคนจากราชการให้มีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องในฐานะที่ปรึกษา^{๑๖} คนให้ภาครัฐองค์กรเอกชนช่วยกันสนับสนุนงบประมาณ^{๑๗} โดยส่วนใหญ่แล้วงบประมาณจะตกมาเฉพาะวัดใหญ่ ๆ ที่มีความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์ ไปวัดที่เล็ก ๆ จำเป็นต้องดิ้นรนหางบประมาณเอง^{๑๘}

ด้านงบประมาณ ควรบริหารจัดการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง^{๑๙} ควรมีการกำหนดเป้าหมายและแผนการในการใช้จ่ายงบประมาณ โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมสภาพแวดล้อม ประเพณี และวัฒนธรรมของวัด ชุมชน และหมู่บ้าน^{๒๐}

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายเนตร พุทธสวัสดิ์, ไวยาวัจกรวัดกุฎีทอง อำเภอมัปพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระภาวนาวิสุทธิโสภณ, เจ้าคณะอำเภอมัปพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๕ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์คำณวน ปริสุทฺโธ, เจ้าคณะตำบลวัดประดู่ อำเภอมัปพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูวิกรมปัญญาภรณ์, เจ้าคณะตำบลสวนหลวง อำเภอมัปพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรสมุทรคุณ, เจ้าคณะอำเภอมัปพวา เขต ๑ อำเภอมัปพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตสุตคุณ, เจ้าคณะตำบลเหมืองใหม่ เขต ๒ อำเภอมัปพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูปลัดเกรียงไกร สุทธิวาโณ, เจ้าคณะตำบลปลายโพรง เขต ๑ อำเภอมัปพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๕ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นางสาวนิลุบล รังสีธรรมานุกูล, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายสุคนธ์ สุวรรณศักดิ์สิน, นายอำเภอมัปพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

ด้านงบประมาณ ควรจัดการให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และวัด^{๒๑} สำนักงานพระพุทธศาสนา ฯ ควรสนับสนุนงบประมาณให้กับวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ^{๒๒} โดยความเป็นจริงไม่ควรรองงบประมาณจากทางราชการ ทางวัดควรจัดกิจกรรมเพื่อหารายได้มาบริหารจัดการเอง ตามอัตรา^{๒๓} ควรมีการกำหนดเป้าหมายและแผนงานในการใช้จ่ายงบประมาณ โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน^{๒๔}

สรุปได้ว่า แนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ ได้แก่ การจัดทำแผนงบประมาณ ทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว ทั้งนี้ อาจอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อครอบคลุมทุกรายละเอียด

๔.๕.๓ ด้านวัสดุอุปกรณ์

แนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า

ด้านวัสดุอุปกรณ์เพิ่มเติมและสนับสนุนและจัดการในส่วนที่มีอยู่แล้วให้ใช้งานได้ดีมีคุณภาพมากที่สุด^{๒๕} ในส่วนนี้สามารถของงบประมาณส่วนกลางได้^{๒๖} ต้องวิเคราะห์ถึงความจำเป็นและประโยชน์ ความคุ้มค่าให้มากที่สุด^{๒๗} ต้องให้ราชการเข้ามามีส่วนช่วยแนะนำตามความเหมาะสมของวัด^{๒๘} ต้องช่วยกันบูรณะปรับปรุงและพัฒนา^{๒๙} รัฐควรสนับสนุนในส่วนนี้โดยการช่วยประชาสัมพันธ์ให้คนส่วนใหญ่ได้ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น เว็บไซต์ เป็นต้น^{๓๐} ควรบริหารจัดการเท่าที่มี ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง^{๓๑}

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายจำนง จันทร, ไวยาวัจกรวัดเขายี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายหิรัญ เกิดปัญญา, ไวยาวัจกรวัดวัดบางแค่น้อย อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ นิสศรี, ไวยาวัจกรวัดอัมพวันเจติยาราม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายเนตร พุทธสวัสดิ์, ไวยาวัจกรวัดภุมรินทร์กุฎีทอง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระภิกษุวิสุทธวิโสภณ, เจ้าคณะอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๕ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรคณานน ปรีสุทโธ, เจ้าคณะตำบลวัดประดู่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระครูวิกรมปัญญาภรณ์, เจ้าคณะตำบลสวนหลวง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรสมุทรคุณ, เจ้าคณะตำบลอัมพวา เขต ๑ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตสุตคุณ, เจ้าคณะตำบลเหมืองใหม่ เขต ๒ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระครูปลัดเกรียงไกร สุทธิยาโณ, เจ้าคณะตำบลปลายโพรง เขต ๑ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๕ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๑} สัมภาษณ์ นางสาวนิลบล รังษีธรรมานุกุล, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

ด้านวัสดุอุปกรณ์ ควรวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการความจำเป็นและประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์นั้น^{๓๒} ควรใช้วัสดุอุปกรณ์โดยคำนึงถึงความคุ้มค่า^{๓๓} โดยแท้จริง หลาย ๆ วัดยังขาดปัจจัย (เงิน) ในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ให้เหมาะสม^{๓๔}

แนวทางการพัฒนาในด้านวัสดุอุปกรณ์ คือ ควรเลือกใช้อุปกรณ์ที่มีคุณภาพเหมาะสมกับราคา และใช้ให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติงานให้คุ้มค่ามากที่สุด^{๓๕} จะต้องวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการเพื่อเป็นข้อมูลสำคัญในการพิจารณาวัสดุอุปกรณ์^{๓๖}

สรุปได้ว่า แนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ การส่งเสริมการใช้วัสดุอุปกรณ์ด้วยความคุ้มค่าตามหลักการของธรรมาภิบาล ทั้งนี้ จำเป็นต้องวิเคราะห์ถึงความจำเป็นและประโยชน์ตามหลักความคุ้มค่า คือ ใช้งบประมาณให้น้อยที่สุด แต่ต้องให้ได้ประโยชน์สูงสุด

๔.๕.๔ ด้านการจัดการ

แนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ พบว่า

ด้านการจัดการ ต้องบริหารให้เป็นระบบ ทัวถึง รับรู้ในข้อมูลและพัฒนาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน^{๓๗} ควรจัดการบนพื้นฐานหลักการและทฤษฎี^{๓๘} ต้องจัดการให้เป็นระบบมีความคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ^{๓๙} ต้องจัดการให้ทันกับสภาพเหตุการณ์ปัจจุบัน^{๔๐} รัฐและภาคประชาสังคมต้องช่วยเข้ามาดูแลบริหารจัดการ และประชาสัมพันธ์ ร่วมกันพัฒนาวัดในท้องถิ่นและชุมชนของตน^{๔๑}

^{๓๒} สัมภาษณ์ นายสุคนธ์ สุวรรณศักดิ์สิน, นายอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นายจันทน์ จันท, ไวยาวัจกรวัดเขายี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายหิรัญ เกิดปัญญา, ไวยาวัจกรวัดบางแคน้อย อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๕} สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ นิสศรี, ไวยาวัจกรวัดอัมพวันเจติยาราม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายเนตร พุทธสวัสดิ์, ไวยาวัจกรวัดภุมรินทร์กุฎีทอง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระภิกษุวิสุทธวิโสภณ, เจ้าคณะอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๕ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรคานวน ปรีสุทโธ, เจ้าคณะตำบลวัดประดู่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระครูวิกรมปัญญาภรณ์, เจ้าคณะตำบลสวนหลวง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรสมุทรคุณ, เจ้าคณะอำเภอมพวา เขต ๑ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตสุตคุณ, เจ้าคณะตำบลเหมืองใหม่ เขต ๒ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

ด้านการจัดการ ควรมีการบริหารจัดการให้เป็นระบบตามหลักธรรมาภิบาล อาทิ หลักความโปร่งใสตรวจสอบได้ เป็นต้น^{๔๒} ด้านการบริหารจัดการควรบูรณาการร่วมกับหลายฝ่ายเพื่อการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม^{๔๓} พระสงฆ์และบุคลากรรวมถึงประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอย่างแท้จริง โดยเริ่มตั้งแต่ การสำรวจข้อมูล การวางแผน การดำเนินงานพัฒนาไปจนถึงการวัดและประเมินผล^{๔๔} การพัฒนาด้านการจัดการ ต้องย้อนกลับไปพัฒนาด้านบุคลากรเป็นอันดับแรก เมื่อบุคลากรมีศักยภาพแล้ว จึงสามารถบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพต่อไปได้^{๔๕}

ด้านการจัดการ ควรใช้หลักการบริหารจัดการตามสถานการณ์^{๔๖} ควรมีการวางแผน มีการบันทึกข้อมูล มีการประเมินและติดตามผลงานทุก ๆ รอบ ๑ ปี เพื่อนำไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาในปีต่อไป^{๔๗} ควรบริหารจัดการโดยพื้นฐานของหลักการการมีส่วนร่วม^{๔๘}

สรุปได้ว่า แนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ ได้แก่ การจัดส่งพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัด เข้าร่วมประชุมร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐหรือองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อวางแผนดำเนินงานในโครงการต่าง ๆ และจัดทำแผนพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมระยะยาว

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระครูปลัดเกรียงไกร สุทธิธนาโณ, เจ้าคณะตำบลปลายโพงพาง เขต ๑ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๕ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๔๓} สัมภาษณ์ นางสาวนิลุบล รังษีธรรมานุกูล, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๔๔} สัมภาษณ์ นายสุคนธ์ สุวรรณศักดิ์สิน, นายอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๔๕} สัมภาษณ์ นายจำนง จันทร, ไวยาวัจกรวัดเขายี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

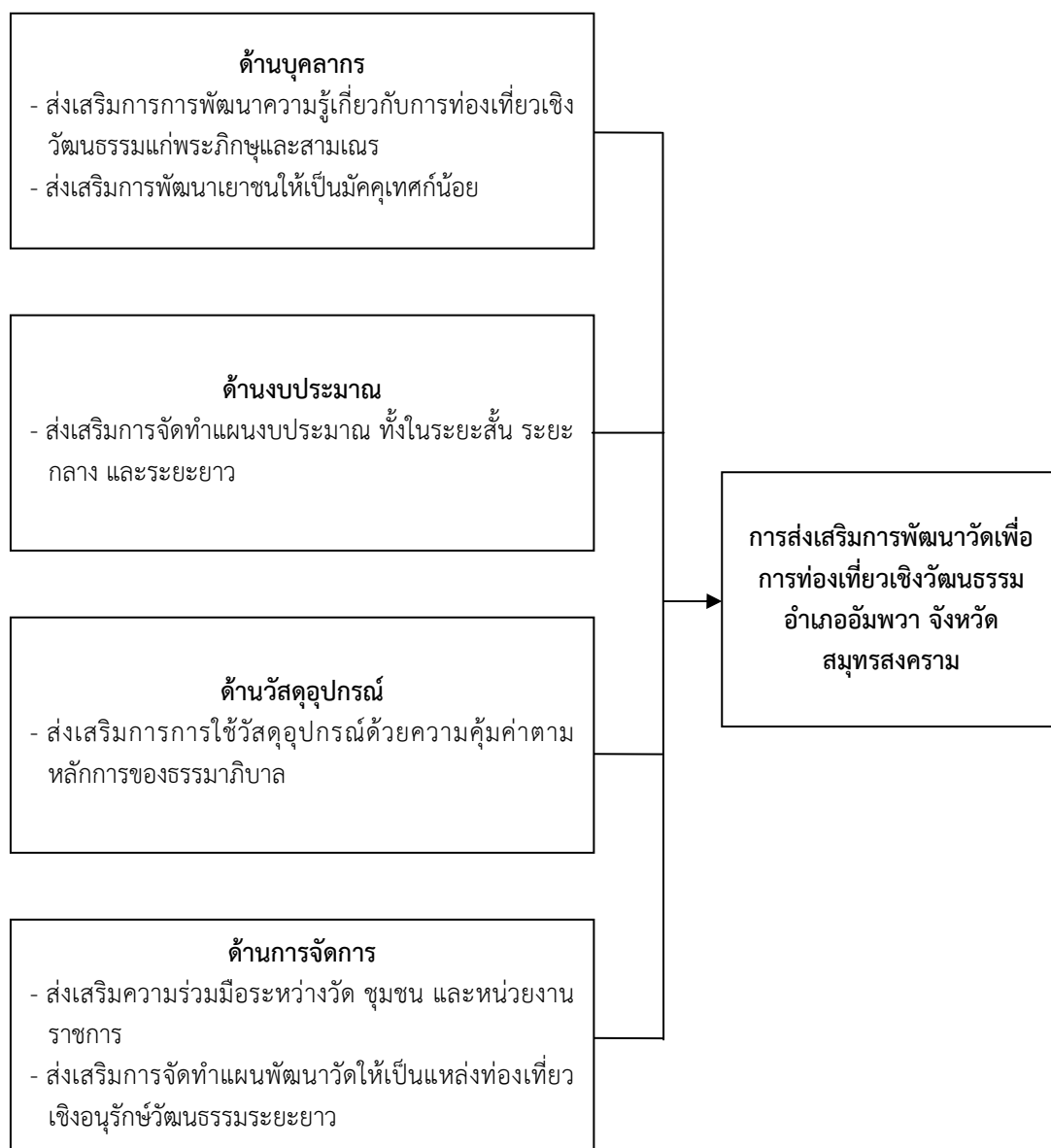
^{๔๖} สัมภาษณ์ นายหิรัญ เกิดปัญญา, ไวยาวัจกรวัดวัดบางแค่น้อย อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๔๗} สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ นิสศรี, ไวยาวัจกรวัดอัมพวันเจติยาราม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๔๘} สัมภาษณ์ นายเนตร พุทธสวัสดิ์, ไวยาวัจกรวัดภุมรินทร์กุฎีทอง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย (Body of Knowledge) ดังแสดงในแผนภาพที่ ๔.๑

แผนภาพที่ ๔.๑ แนวทางส่งเสริมการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม^{๔๙}

^{๔๙} จากการวิเคราะห์ของผู้วิจัย.

จากแผนภาพที่ ๔.๑ แสดงให้เห็นแนวทางส่งเสริมการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ตามรายด้านของการวิจัย ดังนี้

๑) ด้านบุคลากร

แนวทางส่งเสริมการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร คือ การพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแก่พระภิกษุและสามเณรยิ่งขึ้น และในส่วนของการทำงานพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ ควรปรับเปลี่ยนรูปแบบของการดำเนินกิจกรรม โดยอบรมให้ความรู้แก่เยาวชนเพื่อพัฒนาให้เยาวชนสามารถทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ประจำวัดหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่อยู่ในพื้นที่วัด

๒) ด้านงบประมาณ

แนวทางส่งเสริมการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ คือ การจัดทำแผนงบประมาณ ทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว

๓) ด้านวัสดุอุปกรณ์

แนวทางส่งเสริมการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ คือ การส่งเสริมการใช้วัสดุอุปกรณ์ด้วยความคุ้มค่าตามหลักการของธรรมาภิบาล

๔) ด้านการจัดการ

แนวทางส่งเสริมการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ คือ การจัดส่งพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัด เข้าร่วมประชุมร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐหรือองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อวางแผนดำเนินงานในโครงการต่าง ๆ และจัดทำแผนพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมระยะยาว อาทิ แผน ๓ ปี หรือ แผน ๕ ปี

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม (๒) เปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยการศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากพระสงฆ์อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน ๒๓๓ รูป โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะของแบบสอบถามเป็นทั้งปลายปิดและปลายเปิด ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดลองตามค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) ในกรณีตัวแปรตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และในส่วนของกรวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๒ รูป/คน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ สรุป

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุป

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” สรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ปัจจัยส่วนบุคคลของพระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า เป็นพระภิกษุทั่วไป จำนวน ๑๕๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๙๕, มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๕๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๔๖, มีพรรษาต่ำกว่า ๕ พรรษา จำนวน ๖๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๗๕, มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๖๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๒๔

๕.๑.๒ การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

(๑) ด้านบุคลากร

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑ วัดมีการจัดเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรลงไปทำหน้าที่รับผิดชอบการจอดรถและจัดระเบียบร้านค้าที่วางขายสินค้า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๕ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๖ วัดมีการอบรมเยาวชนให้เป็นยุวอาสาสมัครนำเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในวัด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕

(๒) ด้านงบประมาณ

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๘ วัดมีการจัดการด้านงบประมาณโดยให้ความสำคัญกับหลักความโปร่งใสตรวจสอบได้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๓ วัดมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗

(๓) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๒ วัดมีการจัดเจ้าหน้าที่ประจำในการดูแลวัสดุอุปกรณ์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๗ วัดมีการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ถูกต้องตามมาตรฐานด้านการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗

(๔) ด้านการจัดการ

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๗ วัดมีการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นกลไกอย่างหนึ่งในการพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๕ วัดมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ฯลฯ ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๙

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล คือ ตำแหน่ง อายุ พรรษา และการศึกษาของพระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถาม ตามสมมติฐานการวิจัย ทั้ง ๔ ข้อ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ตำแหน่ง มีผลให้ความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลอื่น ๆ ที่เหลือ ได้แก่ อายุ พรรษา และการศึกษา ไม่พบความแตกต่าง

๕.๑.๔ ศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีดังนี้

(๑) ด้านบุคลากร

ปัญหา อุปสรรค

๑) พระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่ ยังขาดความรู้ และไม่เข้าใจจุดมุ่งหมาย และประโยชน์ของการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

๒) พระสงฆ์ไม่ควรทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์

ข้อเสนอแนะ

๑) ควรพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแก่พระภิกษุและสามเณรยิ่งขึ้น

๒) ในส่วนของการห้ามพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ ควรปรับเปลี่ยนรูปแบบของการดำเนินกิจกรรม โดยอบรมให้ความรู้แก่เยาวชนเพื่อพัฒนาให้เยาวชนสามารถทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ประจำวัดหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่อยู่ในพื้นที่วัด

(๒) ด้านงบประมาณ

ปัญหา อุปสรรค

๑) งบประมาณมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ และขาดการวางแผนด้านงบประมาณ

ข้อเสนอแนะ

๑) ควรจัดทำแผนงบประมาณ ทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว

(๓) ด้านวัสดุอุปกรณ์

ปัญหา อุปสรรค

๑) วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเครื่องมือสอยของวัด (บางวัด) ขาดการดูแลเอาใจใส่ ไม่สามารถใช้งานให้คุ้มค่า

ข้อเสนอแนะ

๑) ควรส่งเสริมการใช้วัสดุอุปกรณ์ด้วยความคุ้มค่าตามหลักการของธรรมาภิบาล คือให้มีประโยชน์สูงสุด โดยประหยัดที่สุด

(๔) ด้านการจัดการ

ปัญหา อุปสรรค

๑) ขาดการวางแผนร่วมกันระหว่างฝ่ายศาสนากับฝ่ายราชการหรือหน่วยงานของรัฐ

๒) ขาดการจัดทำแผนพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

๑) จัดส่งพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัด เข้าประชุมร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐหรือองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อวางแผนดำเนินงานในโครงการต่าง ๆ

๒) ควรจัดทำแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมระยะยาว อาทิ แผน ๓ ปี หรือ แผน ๕ ปี

๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” มีประเด็นสำคัญซึ่งอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน แสดงให้เห็นว่า วัดในพื้นที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเชิงวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ ในขณะที่ปัจจุบัน มีวัดจำนวนมากเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวในลักษณะของการท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ซึ่งมุ่งหมายการเดินทางเพื่อสัมผัสและการเข้าร่วมในวิถีชีวิตเก่า ๆ ที่กำลังจะสูญหายไปบางส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงประวัติความเป็นมาการดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของตน เช่น การแสดงศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และงานเทศกาล เป็นต้น ดังกล่าวนี้อาจสอดคล้องกับที่ พระมหาธรรมาธิ์ สิริมงคล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขว (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขว (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นโดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๒ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน^๑

^๑พระมหาธรรมาธิ์ สิริมงคล, “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขว (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

๑) ด้านบุคลากร

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ วัดมีการอบรมเยาวชนให้เป็นยุวอาสาสมัครนำเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในวัด ดังกล่าวนี แสดงให้เห็นว่า วัดในพื้นที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำเป็นต้องส่งเสริมบทบาทของเด็กและเยาวชนให้สามารถเป็นมัคคุเทศก์น้อย หรือเป็นอาสาสมัครนำเที่ยว อย่างเร่งด่วน เนื่องจาก ปัจจุบันมีระเบียบที่ห้ามมิให้พระภิกษุสามเณรทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ ดังนั้น เด็กและเยาวชนในพื้นที่จึงเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดอีกช่องทางหนึ่ง อีกทั้ง ปัจจุบันชุมชนในท้องถิ่นสามารถกำหนดหลักสูตรสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น เพื่อเป็นแหล่งสร้างองค์ความรู้ให้กับเยาวชนหรือผู้เรียนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ซึ่งนอกจากจะได้รับความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว ยังเกิดความรู้สึกซาบซึ้งในวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดความรู้สึกรักและหวงแหนในวัฒนธรรมของตนเองด้วย ดังกล่าวนี สอดคล้องกับที่ พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกโก ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร” ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน^๒

๒) ด้านงบประมาณ

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ วัดมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แสดงให้เห็นว่า วัดในพื้นที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ส่วนใหญ่ยังคงเป็นวัดที่มีขนาดเล็ก ไม่มีงบประมาณเพื่อจัดสรรสำหรับการดำเนินการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือหากต้องการพัฒนาอย่างจริงจังแล้ว จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการด้านงบประมาณอย่างเป็นระบบ โดยให้ความสำคัญกับการสรรหาและการวางแผนงบประมาณระยะยาวด้วย อย่างไรก็ตาม ยังคงมีวัดที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ ด้วยเหตุที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ชาติไทยมาเป็นเวลาช้านาน ดังกล่าวนี สอดคล้องกับที่ พระมหาอำพล กตธิโป ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการสืบสานวัฒนธรรมไทยรามัญในจังหวัดสมุทรสาคร” ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นของชาวไทยรามัญที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการสืบสานวัฒนธรรมไทยรามัญในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน^๓

^๒ พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกโก, “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^๓ พระมหาอำพล กตธิโป, “บทบาทพระสงฆ์ในการสืบสานวัฒนธรรมไทยรามัญในจังหวัดสมุทรสาคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

๓) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ วัดมีการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ถูกต้องตามมาตรฐานด้านการท่องเที่ยว แสดงให้เห็นว่า วัดในพื้นที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำเป็นต้องมีการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการดำเนินงานด้านวัสดุอุปกรณ์ เพื่อให้เกิดความมั่นใจแก่ผู้ใช้บริการ ซึ่งได้แก่ นักท่องเที่ยว นั่นเอง โดยจำเป็นต้องจัดวัสดุอุปกรณ์ให้มีคุณภาพ ได้มีมาตรฐาน และอยู่ในสภาพดี ไม่ชำรุดเสียหาย สามารถใช้งานได้ตลอดเวลา โดยนัยนี้ วัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีความสำคัญในฐานะเป็นเครื่องมือที่สนับสนุนให้การจัดการบรรลุสำเร็จตามจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของการทำงาน ดังกล่าวนี้นี้ สอดคล้องกับที่ ด.ต.หญิง ญัฐวีร์ภัทร์ ถิ่นมีผล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนะของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อประสิทธิภาพการบริหารงาน บริการของตำรวจท่องเที่ยว ตามหลักสังคหวัตถุ ๔” จากผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการให้บริการของตำรวจท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาประเด็นพบว่า ทุกประเด็นมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก^๔

๔) ด้านการจัดการ

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๕ วัดมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ฯลฯ ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แสดงให้เห็นว่า วัดในพื้นที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำเป็นต้องปรับปรุงแบบของการจัดการ โดยให้ความสำคัญกับการจัดการแบบมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ทุกฝ่ายถือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การท่องเที่ยวที่รักษาทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ถือเป็นการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมชื่อเสียงให้กับชุมชน ท้องถิ่น ทั้งในระดับประเทศ หรือระดับนานาชาติ ได้ดีเป็นอย่างดี ดังกล่าวนี้นี้ สอดคล้องกับที่ พระนฤนาท ญาณวิริโย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำนโยบายไปปฏิบัติด้านการส่งเสริมฟื้นฟู และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ของเทศบาลตำบลสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวซึ่งบางพื้นที่ได้ประสบปัญหาจนเข้าขั้นวิกฤติ และการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม สามารถอาศัยมาตรการเกี่ยวกับการส่งเสริมฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเข้ามาแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อไม่ให้ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ต้องอาศัยท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวในฐานะเจ้าของทรัพยากรทางการท่องเที่ยว^๕

^๔ด.ต.หญิง ญัฐวีร์ภัทร์ ถิ่นมีผล, “ทัศนะของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อประสิทธิภาพการบริหารงาน บริการของตำรวจท่องเที่ยว ตามหลักสังคหวัตถุ ๔”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^๕พระนฤนาท ญาณวิริโย, “การนำนโยบายไปปฏิบัติด้านการส่งเสริมฟื้นฟู และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ของเทศบาลตำบลสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

- ๑) พัฒนาความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแก่พระภิกษุและสามเณรยิ่งขึ้น
- ๒) ควรอบรมให้ความรู้แก่เยาวชนเพื่อพัฒนาให้เยาวชนสามารถทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์

ประจำวัด

- ๓) ควรส่งเสริมการใช้วัสดุอุปกรณ์ด้วยความคุ้มค่าตามหลักการของธรรมาภิบาล
- ๔) ควรจัดทำแผนพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมระยะยาว

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบในเชิงสังคมต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา

ค่านิยมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ผลต่อพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน

๒) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมในพื้นที่ภาคตะวันตก

๓) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์การพัฒนามัคคุเทศก์น้อย ๔ ภาษา

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กนก แสนประเสริฐ. ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙.

กรมการศาสนา. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์.
กรุงเทพมหานคร: กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๔๓.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. ชุดฝึกอบรมวิทยากรที่มำการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา
ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ชุดที่ ๗. กรุงเทพมหานคร:
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๔.

กระทรวงวัฒนธรรม. คู่มือการดำเนินงานโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ประเทศของกระทรวงวัฒนธรรม:
โครงการรากวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๖.

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. บททำวัตรสวดมนต์ (แปล). กรุงเทพมหานคร:
ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,
๒๕๕๓.

_____. คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนา
แห่งชาติ, ๒๕๕๔.

กัลยา วาณิชยปัญญา. สถิติสำหรับงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และ
การบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. สถานการณ์การท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่ง
ประเทศไทย, ๒๕๕๕.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด.
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๕๓.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด
นวสาส์นการพิมพ์, ๒๕๕๑.

_____. สถิติเบื้องต้นและการวิจัย: Basic Statistics and Research. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- คณาจารย์เลี้ยงเชียงจางเจริญ. นวโกวาท ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียงจางเจริญ, ๒๕๔๒.
- โครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย. รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๗.
- จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.
- จุฑามาศ คงสวัสดิ์. การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม. นครปฐม: ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐.
- ฉลองศรี พิมพ์สมพงษ์. การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาศิลปชีพ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๖.
- ชมพูท พุทธิชาติ. พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว. อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซต, ๒๕๔๘.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. โครงการวิถีธรรม วิถีไทย การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๐.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในมณฑลยูนนาน : ศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในนครคุนหมิง เมืองยูนนาน และเมืองกลุซี. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๗.
- นิคม จารุมณี. การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินต์ติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๔.
- บรรจบ บรรณรุจิ. อีสติมหาสารก. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- บุญร่วม เทียมจันทร์. เจ้าอาวาส เจ้าพนักงาน ใครกำหนด. กรุงเทพมหานคร: สามดีพรินต์ติ้งอิกิปปแมนท์, ๒๕๔๖.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.
- บุปผา พิกุลแก้ว และคณะ. แนวทางการมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างยั่งยืนบนพื้นที่เกาะช้าง กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๐.
- ประกอบ กรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- ปรีชา แดงโรจน์. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ ๒๑. กรุงเทพมหานคร: ไฟว์ แอนด์ ไฟว์ พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๔.
- ปิยะวดี หิริมกล. พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการท่องเที่ยวในจังหวัดสุโขทัย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๕.
- พระครูกลุ่ณยาสถิวิวัฒน์ (สมาน พรหมอยู่/กลุณยธมโม). เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ). การคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). คำวัด. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๑.
- _____. พระสงฆ์กับการศึกษาไทยในบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๖.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- _____. พระพุทธศาสนายุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.
- พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญฺโญ). การพัฒนาพระสังฆาธิการ ภาค ๒ ภาคปฏิบัติการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). การศึกษา: เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.
- _____. ทศวรรษธรรมทัศน์พระปิฎก หมวดศึกษาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓.
- _____. พุทธวิธีการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๔.
- _____. สอนนาสอนทิต ชีวิตพระ ชีวิตชาวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๒.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). นิติศาสตร์แนวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐.
- _____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. นนทบุรี: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์ การพิมพ์, ๒๕๕๓.
- _____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนัชการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓.
- _____. พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. พิมพ์ครั้งที่ ๓๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- _____. สุขภาวะองค์กรรวมแนวพุทธ ภาวะที่ปลอดภัยและ เป็นสุขในระบบชีวิตแห่งธรรมชาติ และสังคมยุคไอที. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๙.
- พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม). ธรรมจักษุกับปวัตตสูตร. แปลโดยพระคันธสาราภิวงศ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๒.
- พระมหาธรรมวัด อริยธมฺโม (ยศขุน). การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสูตรที่มีในพระไตรปิฎก (ที่ระลึกในงานวันคล้ายวันสถาปนามหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย ๑๖ กันยายน ๒๕๕๓). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตฺตาโณ). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระราชพุทธิญาณวงศ์ (สุชาติ ธรรมรตโน). คู่มือวิทยากรอบรมพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส. กรุงเทพมหานคร: อาหารการพิมพ์, ๒๕๔๐.
- พระราชวิสุทธิเวที (เที่ยง อคฺคธมฺโม). พระสงฆ์กับงานพัฒนาพระศาสนาและสังคม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรสี). พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- ไพบูลย์ เสี่ยงก้อง. คน ต้นไม้ และสายน้ำ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๔.
- พิน ดอกบัว. วัดและพระสงฆ์ทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท บุรพาสาส์, ๒๕๕๐.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. กลยุทธ์การตลาดในอุตสาหกรรม. นนทบุรี: สาขาวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.
- วรรณ วะขวนิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.
- วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม. ตำนานพระอารามและทำเนียบสมณศักดิ์. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๓.
- วาลิกา แสนคำ. วัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.
- วิเชียร มีผลกิจ และสุรีย์ มีผลกิจ. พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา. กรุงเทพมหานคร: บริษัทคอมฟอร์ม จำกัด, ๒๕๔๓.
- วิรัช ศรีเมือง. วินัยสงฆ์. ลำปาง: ลำปางภัณฑ์เพ็ญ, ๒๕๔๕.
- วีระ บำรุงรักษ์. ระบบการบริหารจัดการวัฒนธรรมสำหรับสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๔๐.
- ศิริ ฮามสุโพธิ์. สังคมวิทยาการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๓.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๕.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: กองบริการที่ปรึกษาศูนย์บริการวิชาการ สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒.
- สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม แนวทางศึกษา วิเคราะห์ และวางแผน. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๒.
- สามารถ จันทรสุรีย์ และประทีป อินแสง. การศึกษากับศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๑.
- สายพิน ยิ้มอ่อน. ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไทย. ปทุมธานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๘.
- สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. การบริหารจัดการวัดและศาสนสถาน. ม.ป.ท.: ม.ป.ป..
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. ปทุมธานี: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ๒๕๕๗.
- สุธี สุทธิสมบุรณ์ และสมาน รังสียกฤษฎ์. หลักการบริหารเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๔๑.
- สุนทร สุภูตะโยธิน. คู่มือสมณศักดิ์ สำหรับผู้บริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: กรังปรีซ์ อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๔๐.
- สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย คำนิยม: ครอบครัว: ศาสนา: ประเพณี. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. พุทธศาสนาพระศนะและวิจารณ์. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มติชน, ๒๕๔๓.
- อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. แผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยว เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.

(๒) บทความ :

- กาญจนา แสงลัมสุวรรณ และศรัณยา แสงลัมสุวรรณ. “การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน”, ใน วารสารนักบริหาร (Executive Journal). ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๕): ๑๓๙-๑๔๐.
- พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุติเมธี). “การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ใน ธรรมปริทัศน์ ๔๖. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖): ๑๖๔-๑๖๖.
- ร็อบบิน แม็คเวล. “ความหวัง ศรัทธาและเนื้อหาบุญ”. ใน ผ้าเอเซีย-มรดกร่วมทางวัฒนธรรม. รวบรวมโดย ทรงศักดิ์ ปรางวัฒนากุล. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๓) : ๒๐๗.
- สมบุรณ์ ขาวชายโขง และวัชชัย กุณวงศ์. “คนรุ่นใหม่กับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน”, วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๕๕): ๕.

บรรณานุกรม (ต่อ)

ปกรณ ปรียากร. “ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา”. ใน การบริหารการพัฒนา. รวบรวมโดย อุทัย เลาหิเชียร. (กรุงเทพมหานคร : สามเจริญพานิช, ๒๕๓๘): ๑๘.

(๓) งานวิจัย/วิทยานิพนธ์ :

Samanera Souliyanh Southammavong. “ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการบริหารขยะมูลฝอยของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

จิตติมา เสนาไชย. “บทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน: กรณีศึกษา วัดพระธาตุดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

ฐิติพร สะสม. “ศึกษาระบบการบริหารและการจัดการวัดในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษา: วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

ณดา จันทร์สม. “โครงการศึกษาการบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย ระยะที่สอง: การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย”. รายงานการวิจัย. สำนักวิจัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔.

ด.ต.หญิง ณัฐวีร์ภัทร์ ถิ่นมีผล. “ทัศนะของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อประสิทธิภาพการบริหารงาน บริการของตำรวจท่องเที่ยว ตามหลักสังคมทฤษฎี ๔”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

นริวัลค์ ธรรมนิมิตโชค. “การศึกษารูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์ และคณะ. “ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระครูพิสัยปริยัติกิจ (แก่น อคฺควณฺโณ). “ศึกษาวิเคราะห์วัฒนธรรมการให้เชิงพุทธในสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ). “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสุขภาพแบบองค์รวมในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับแนวคิดตะวันตก”. สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระนฤนาท ญาณวิริโย. “การนำนโยบายไปปฏิบัติด้านการส่งเสริมฟื้นฟูและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของเทศบาลตำบลสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระปลัดมนต์ดก สุวโจ. “การบริหารจัดการวัดของพระสงฆ์ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).
- พระพชรพร โชติวโร. “ศึกษากระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษาวัดร่องเมิง จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระมหาจรัญ จิตตสวโร. “การศึกษาแนวคิดความเชื่อเชิงวัฒนธรรมในการสร้างปราสาทศพของชาวพุทธล้านนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระมหาธรร สิริมงคล. “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขว (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระมหาบุญมี ปุณณวุฒโธ. “ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระมหาสุสันต์ สุขวฑฒโน. “อิทธิของพระพุทธศาสนาเถรวาทต่อศิลปวัฒนธรรมในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระมหาอำพล กตทีโป. “บทบาทพระสงฆ์ในการสืบสานวัฒนธรรมไทยรามัญในจังหวัดสมุทรสาคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกโก. “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- ภัชรบถ ฤทธิ์เต็ม. “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- สินชัย วงษ์จำนง. “การศึกษาคติภพของคฤหัสถ์ผู้เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ :

สำนักงานเจ้าคณะอำเภออัมพวา. บัญชีสำรวจพระภิกษุ, สามเณร, ชี, ศิษย์วัด, อารามิกชน ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๐ คณะสงฆ์อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. สมุทรสงคราม: สำนักงานเจ้าคณะอำเภออัมพวา, ๒๕๖๐. (ถ่ายเอกสารเย็บเล่ม).

กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด. แผนพัฒนาจังหวัดสมุทรสงคราม พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๐. สมุทรสงคราม: กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕๕๗. (เอกสารอัดสำเนา).

(๕) เว็บไซต์ :

ซิลไปไหน. “๒๐ ที่เที่ยวสมุทรสงคราม: เที่ยวง่าย ๆ ที่สมุทรสงคราม”. [ออนไลน์]. < <http://www.chillpainai.com/scoop/5300> >. [๙ กันยายน ๒๕๕๙].

วิกิพีเดีย พจนานุกรมเสรี. “อำเภออัมพวา”. [ออนไลน์]. < <https://th.wikipedia.org/wiki/อำเภออัมพวา> >. [๙ กันยายน ๒๕๕๙].

๒. ภาษาอังกฤษ

Collier, A. & Harraway, S. **The New Zealand Tourism Industry**. 2nd ed. New York: Longman, 1997.

Mc Cannell, Dean. **The Tourist : A New Theory of the Leisure Class**. New York: Schocken Books, 1996.

Mc Intosh, G. and Ritchie. **Tourism Principle, Practices Philosophies**. 5th ed. New York: John and Sons, 1995.

Nzama, A.T, Magi, L.M., & Ngcobo, N.R.. **Workbook-I Tourism Workbook for Educators: 2004 Curriculum Statement (Unpublished Tourism Workshop Educational Materials)**. Centre for Recreation & Tourism, UZ. and Tourism KwaZulu-Natal: University of Zululand, 2005.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ.๖๑๐๕.๒/๗๔๓

วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระสมุทรชิโรโสณ,ดร.

เนื่องด้วย พระมหาจรัญ ฉายา อภิธมฺมจิตโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๓๐๒๐๕๐๒๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงมีสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระสมุทรชิโรโสณ, ดร.)
๒๖ ก.ย. ๖๐

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระมหาจรัญ ฉายา อภิธมฺมจิตโต
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๔-๒๓๐-๓๓๔๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ.๖๑๐๕.๒/๗๔๓

วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระครูวชิรวิวัฒน์,ดร.

เนื่องด้วย พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมฺมจิตฺโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๓๐๒๐๕๐๒๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ตรวจแล้ว
พระครูวชิรวิวัฒน์
(พระครูวชิรวิวัฒน์, ดร.)
๓๐ ก.ย. ๖๐

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมฺมจิตฺโต
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๔๔-๒๓๐-๓๓๔๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ.๖๑๐๕.๒/๗๔๓

วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทศโค,ดร.

เนื่องด้วย พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมฺมจิตโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๓๐๒๐๕๐๒๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ตรวจแก้ไขเรียบร้อยแล้ว

ansm
พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทศโค, ดร.
๒๕/๙.๕./๖๐

สุรพล สุธะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมฺมจิตโต
โทรศัพท์ ๐๘๔-๒๓๐-๓๓๔๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๑๘)

ที่ ศธ.๖๑๐๕.๒/๗๔๓

วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ธิดา หนัมนี่

เนื่องด้วย พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมมจิตโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๓๐๒๐๕๐๒๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาวิทยาศาสตร์

ไวธรรมธรรมาธิปัตย์

ผู้ประสานงาน : พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมมจิตโต
โทรติดต่อน.๐๘๔-๒๓๐-๓๓๔๐

อ.ธม หนัมนี่

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๓๕๔ ภายใน (๒๓๓๘)

ที่ ศธ.๖๑๐๕.๒/๗๔๓

วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร

เนื่องด้วย พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมฺมจิตฺโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๓๐๒๐๕๐๒๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมฺมจิตฺโต
โทรศัพท์ต่อ.๐๘๔-๒๓๐-๓๓๕๐

ตรวจแล้ว
25 ก.ย. 60

ภาคผนวก ข
ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

ค่าดัชนีความสอดคล้อง
(IOC : Index of Item-Objective Congruence)

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ผู้เชี่ยวชาญ :

๑) พระสมุทรวรวิโรโสภณ, ดร.

ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๑

๒) พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร.

ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๒

๓) พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตฺโต, ดร.

ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๓

๔) ผศ.ดร.ธิตูฒิ หมั่นมี

ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๔

๕) ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร

ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๕

ข้อ	รายการ	ดุลยพินิจผู้เชี่ยวชาญ/ท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	๑. ด้านบุคลากร								
๑	วัดของท่าน มีการจัดเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรลงไปทำหน้าที่รับผิดชอบการจอดรถและจัดระเบียบร้านค้าที่วางขายสินค้า	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	วัดของท่าน มีการจัดเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรลงไปทำหน้าที่รับผิดชอบการทำความสะอาดและคัดแยกขยะ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	วัดของท่าน มีการจัดเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรลงไปทำหน้าที่รับผิดชอบด้านการรักษาความปลอดภัย	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	วัดของท่าน มีการจัดเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรลงไปทำหน้าที่รับผิดชอบศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	กลยุทธ์ผู้เกี่ยวข้อง/ท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๕	วัดของท่าน มีการจัดวิทยากร หรือมีคฤหัสถ์ให้ความรู้เกี่ยวกับ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภายในวัด	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	วัดของท่าน มีการอบรมเยาวชน ให้เป็นยุวอาสาสมัครนำเที่ยวเชิง วัฒนธรรมภายในวัด	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	วัดของท่าน มีการพัฒนาบุคลากรที่ รับผิดชอบการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมภายในวัดเป็นประจำ ทุกปี	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	วัดของท่าน มีการพัฒนาบุคลากร โดยให้ความสำคัญกับบุคลากรใน ฐานะทรัพยากรที่ทรงคุณค่า	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒. ด้านงบประมาณ									
๑	วัดของท่าน มีการจัดทำแผนงบ ประมาณสนับสนุนการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	วัดของท่าน มีการเปิดโอกาสให้ ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหาร งบประมาณการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมของวัด	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	วัดของท่าน มีการจัดสรรงบประมาณ สนับสนุนการประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	วัดของท่าน มีการจัดสรรงบประมาณ สนับสนุนการพัฒนาแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกับ ชุมชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	กลยุทธ์ผู้เชี่ยวชาญ/ท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๕	วัดของท่าน มีการประสานแผน และดำเนินการตรวจสอบ ติดตาม และนิเทศให้เป็นไปตามแผน งบประมาณ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	วัดของท่าน มีการสรรหางบประมาณ สนับสนุนจากภายนอกเช่น การ ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เป็นต้น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	วัดของท่าน มีการติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้งบประมาณ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	วัดของท่าน มีการจัดการด้าน งบประมาณโดยให้ความสำคัญ กับหลักความโปร่งใสตรวจสอบ ได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓. ด้านวัสดุอุปกรณ์									
๑	วัดของท่าน มีการจัดทำบัญชี แยกประเภทวัสดุอุปกรณ์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	วัดของท่าน มีการจัดเจ้าหน้าที่ ประจำในการดูแลวัสดุอุปกรณ์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	วัดของท่าน มีการอบรมให้ความรู้ เกี่ยวกับการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ถูก วิธี	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	วัดของท่าน มีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ เพื่อตรวจสอบสภาพและซ่อม บำรุงวัสดุอุปกรณ์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	วัดของท่าน มีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ ดูแลการเบิก-จ่าย วัสดุอุปกรณ์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	วัดของท่าน มีการจัดทำอาคาร สถานที่สำหรับเก็บวัสดุอุปกรณ์ อย่างเป็นสัดส่วน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ดุลยพินิจผู้เชี่ยวชาญ/ท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๗	วัดของท่าน มีการใช้วัสดุอุปกรณ์ ที่ถูกต้องตามมาตรฐานด้านการ ท่องเที่ยว	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	วัดของท่าน มีการจัดการด้าน วัสดุอุปกรณ์โดยให้ความสำคัญ กับหลักคัมค่า	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	๔. ด้านการจัดการ								
๑	วัดของท่าน มีการจัดการตั้งอยู่ บนฐานคิดที่เน้นให้เห็นถึง ความสำคัญของการผสมผสาน จุดมุ่งหมายของการฟื้นฟูและ อนุรักษ์สภาพแวดล้อมทาง วัฒนธรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	วัดของท่าน มีการจัดการโดย รับผิดชอบที่จะช่วย กันลด ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทาง วัฒนธรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	วัดของท่าน มีการจัดการการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของ กระบวนการเรียนรู้และกิจกรรม การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	วัดของท่าน มีการจัดการท่อง เที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนโดย มุ่งเน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มของ ชุมชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	วัดของท่าน มีการประสานงาน กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ฯลฯ ในการจัดการแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ดุลยพินิจผู้เชี่ยวชาญ/ท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๖	วัดของท่าน มีการรณรงค์ให้ประชาชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	วัดของท่าน มีการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นกลไกอย่างหนึ่งในการพัฒนาชุมชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	วัดของท่าน มีการบริหารจัดการโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ภาคผนวก ค
ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha coefficient)

ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา [Alpha coefficient]

สารนิพนธ์ การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
ผู้วิจัย พระมหาจรรยา อภิธมฺมจิตโต (กิมชุนฮวด)

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
A1	119.7000	182.6310	.2826	.9416
A2	119.5667	176.3230	.5879	.9391
A3	119.666	172.3678	.6707	.9381
A4	119.7333	179.3747	.4821	.9401
A5	119.8000	174.5793	.6066	.9389
A6	119.9333	174.8230	.5842	.9391
A7	119.7000	175.0448	.534	.9397
A8	119.6333	176.5161	.5930	.9391
B1	119.5333	176.0506	.6229	.9388
B2	119.6667	176.5057	.5798	.9392
B3	119.7667	175.150	.6253	.9387
B4	119.5333	177.0851	.4835	.9401
B5	119.6000	174.0414	.6993	.9380
B6	119.7000	175.1138	.6010	.9389
B7	119.8000	176.0966	.5672	.9393
B8	119.6333	172.5851	.6709	.9381
C1	119.5000	178.3966	.4293	.9407
C2	119.4333	174.3230	.6399	.9385
C3	119.7333	175.6506	.6062	.9389
C4	119.5667	175.8402	.6154	.9388
C5	119.3667	176.3782	.4714	.9404
C6	119.3333	181.4023	.2877	.9420
C7	119.8000	177.8897	.5583	.9394
C8	119.7333	174.0644	.6945	.9380
D1	119.5000	172.5345	.7382	.9375
D2	119.6000	175.4897	.6182	.9388
D3	119.4667	175.7057	.6360	.9387
D4	119.4333	178.4609	.4240	.9407
D5	119.2000	176.3034	.5121	.9399
D6	119.0667	176.3402	.5991	.9390
D7	119.3333	180.2299	.3804	.9410
D8	119.4000	176.0414	.5321	.9396

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 32

Alpha = .9411

ภาคผนวก ง
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๖๕

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาวิทยาศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่อา : ๗๗ หมู่ ๓ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ คือ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม

นมัสการ เจ้าคณะอำเภอบางคนที

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมมจิตโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๓๐๒๐๕๐๒๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์ในการปกครองของพระคุณท่านจึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการมาด้วยความเคารพ

ดร.สุภาวดี ใจแก้ว
 พระครูบริหารศาสนกิจ
 เจ้าคณะอำเภอบางคนที
 ๑๔ ธ.ค. ๒๕๖๐

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาวิทยาศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมมจิตโต
 โทรศัพท์ ๐๘๔-๒๓๐-๓๓๔๐

ที่ ศธ ๖๓๐๕.๒/๙๒๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรโนทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๓๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นมัสการ พระภิกษุวิสุทธิโสภณ เจ้าคณะอำเภออัมพวา
 สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมมจิตโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๔ นิสิต
 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัด
 สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์ในการปกครองของ
 พระคุณท่านเพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวม
 ข้อมูลในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ
 จัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์
 จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

๕ ธ.ค. ๒๕๖๐

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมมจิตโต

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๙-๒๓๐-๓๓๔๐

ที่ ศธ ๖๓๐๕.๒/๔๑๔

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ภายใน : ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรันน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๗๐

โทร : ๐๒-๘๘๐-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นามสกุล พระภาวนาวิสุทธิโสภณ เจ้าคณะอำเภออัมพวา
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมมจิตโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๓๐๒๐๕๐๒๔ นิสิต
 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัด
 สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
 ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
 ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

น้อมสการมาด้วยความเคารพ

พระภาวนาวิสุทธิโสภณ

พระภาวนาวิสุทธิโสภณ

๒๕.๑๑.๒๕๖๐

ดร.สุรพล สุธะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมมจิตโต

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๙-๒๓๐-๓๓๔๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๑๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนาศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ประจำ : ๗๗ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๙๐

โทร : ๐๖-๘๘๖๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๓๐, ๒๑๓๓๑, ๒๑๓๓๒

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นมัสการ พระครูสมุห์ค่านวน ปริสุทฺธ เจ้าคณะตำบลวัดประตู่
 สิ่งที่มาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมฺมจิตโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๔ นิสิต
 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัด
 สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
 ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
 ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการมาด้วยความเคารพ

พญ. อภิธมฺมจิตโต
 ๗๓/๑๙ กิ่งแก้วเจดีย์
 ๒/๑๑/๖๐

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนาศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมฺมจิตโต
 โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๙-๒๓๐-๓๓๔๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๑๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ด้วย : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๐๖๓๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นมัสการ พระครูวิกรมปัญญาภรณ์ เจ้าคณะตำบลสวนหลวง
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมมจิตโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๔ นิสิต
 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัด
 สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีคามจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
 ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
 ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อ พุฒ ๓
 พระครูวิกรมปัญญาภรณ์
 เจ้าคณะตำบลสวนหลวง
 อ.หท. ๑๔๕.๑ ๖๐

นมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมมจิตโต
 โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๙-๒๓๐-๓๓๔๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๑๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังฆคณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐

อยู่ประจำ : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๑๐

โทร. ๐๒-๘๘๐-๓๓๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นมัสการ พระครูวิจิตรสมุทรคุณ เจ้าคณะตำบลอัมพวา เขต ๑
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาบุญ ฉายา อภิธมมจิตโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๔ นิสิต
 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัด
 สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
 ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
 ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

น้อมสมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

๖๕๙.๖๐

ผู้ประสานงาน : พระมหาบุญ ฉายา อภิธมมจิตโต
 โทรศัพท์ : ๐๘๙-๒๓๐-๓๓๔๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๑๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐

อยู่อา : ๗๙ หมู่ ๓ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๓๐

โทร. ๐๒-๘๘๒๑๓๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นมัสการ พระครูโฆสิตสุตคุณ เจ้าคณะตำบลเหมืองใหม่ เขต ๒
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมมจิตโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๔ นิสิต
 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัด
 สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
 ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
 ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

ในนามของ
 พระครูโฆสิตสุตคุณ
 ๒๕.๑.๖๐

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมมจิตโต

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๙-๒๓๐-๓๓๔๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๑๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรับน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๓๐

โทร : ๐๒-๘๘๒๐-๓๐๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นมัสการ พระครูปลัดเกรียงไกร สุทธิญาโณ เจ้าคณะตำบลปลายโพธิ์พาง เขต ๑
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมฺมจิตโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๔ นิสิต
 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัด
 สมุทรสงคราม" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
 ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
 ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระครูปลัดเกรียงไกร สุทธิญาโณ
 ๒๓.๑๑.๖๐
 พระครูปลัดเกรียงไกร สุทธิญาโณ
 เจ้าคณะตำบลปลายโพธิ์พางเขต ๑

นมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมฺมจิตโต
 โทรศัพท์ : ๐๘๙-๒๓๐-๓๓๔๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๑๔

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้บันทึกข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางสาวนิลุบล รังษิธรรมานุกูล
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมฺมจิตโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๓๐๒๐๕๐๒๔ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุนะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ไว้ให้สัมภาษณ์

ณ วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

๑๐ พธ. ๖๕

๖๐๔๖

ผู้ประสานงาน : พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมฺมจิตโต
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๔-๒๓๐-๓๓๔๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๑๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนาศาสตร์

ภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ระยะ : ๓๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๙๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๐-๑๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๑, ๒๑๓๒

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้สิทธิเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เรียน นายสุคนธ์ สุวรรณศักดิ์สิน นายอำเภออัมพวา
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมฺมจิตโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๕ นิสิต
 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัด
 สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
 ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บัณฑิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
 ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนาศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมฺมจิตโต
 โทรศัพท์ : ๐๘๙-๒๓๐-๓๓๕๐

๐๔/๑๒/๒๕๖๐

 (นายสุคนธ์ สุวรรณศักดิ์สิน)
 นายอำเภออัมพวา

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๑๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนาศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร : ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิติเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายจันทน์ จันทน์ ไวยวักกรวัดเขายี่สาร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมมจิตโต รหัสประจำตัวนิติ ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๔ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิติดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนาศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมมจิตโต

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๙-๒๓๐-๓๓๔๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๑๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๓๐

โทร. ๐๒-๘๘๒๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เรียน นายหิรัญ เกิดปัญญา ไวยาวัจกรวัดบางแคน้อย
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมมจิตโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๔ นิสิต
 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัด
 สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
 ใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
 ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ร.ต.อ. ธีรพล สุ่มงาม
 นายหิรัญ เกิดปัญญา
 ไวยาวัจกรวัดบางแคน้อย
 วันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๖๐

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมมจิตโต
 โทรศัพท์ต่อ : ๐๘๙-๒๓๐-๓๓๔๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๑๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง 8 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอรังนก
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายวิรัตน์ นิลศรี ไวยาวัจกรวัดอัมพวันเจติยาราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมฺมจิตโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๔ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

-ทนาย

-๐๔๖๓๓

ผู้ประสานงาน : พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมฺมจิตโต
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๔-๒๓๐-๓๓๔๐

๖๑.๑๖๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๑๙

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐

อยู่ประจำ : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังษีจันทน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร : ๐๒-๘๘๒-๓๓๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายเนตร พุทธสวัสดิ์ ไวยาวัจกรวัดกุฎีทอง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมมจิตโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๔ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

สัมภาษณ์แล้ว
นายเนตร พุทธสวัสดิ์

ผู้ประสานงาน : พระมหาจรรยา ฉายา อภิธมมจิตโต
โทรศัพท์ต่อ ๐๘๙-๒๓๐-๓๓๔๐

๐๐๐๐

ภาคผนวก จ
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง
การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ
 - ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม
 - ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
 - ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
๒. โปรดตอบคำถามให้ครบทุกข้อ
๓. ข้อมูลที่ได้จากท่านในครั้งนี้ผู้วิจัยจะเป็นความลับ จึงไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อท่านโดยผู้วิจัยจะนำผลมาใช้ในการวิจัย เท่านั้น
๔. การตอบแบบสอบถามของท่านเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้

ขออนุโมทนาในความร่วมมือตอบแบบสอบถามนี้

พระมหาจรรุญ อภิธมฺมจิตฺโต (กิมชุ่นฮวด)
นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑: ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่ตรงกับตัวท่าน

๑. ตำแหน่ง

- ☐ พระสังฆาธิการ
☐ พระภิกษุทั่วไป (ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางการปกครอง)

๒. อายุ

- ☐ ๒๐-๓๐ ปี
☐ ๓๑-๔๐ ปี
☐ ๔๑-๕๐ ปี
☐ ๕๑-๖๐ ปี
☐ มากกว่า ๖๐ ปี

๓. พรรษา

- ☐ ต่ำกว่า ๕ พรรษา
☐ ๕-๑๐ พรรษา
☐ ๑๑-๑๕ พรรษา
☐ ๑๖-๒๐ พรรษา
☐ มากกว่า ๒๐ พรรษา

๔. การศึกษา

- ☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี
☐ ปริญญาตรี
☐ สูงกว่าปริญญาตรี

ตอนที่ ๒: แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ว่าอยู่ในระดับใด ตามความเป็นจริง
โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง มีความคิดเห็น อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง มีความคิดเห็น อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง มีความคิดเห็น อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง มีความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง มีความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
	๑. ด้านบุคลากร					
๑	วัดของท่าน มีการจัดเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรลงไป ทำหน้าที่รับผิดชอบการจอดรถและจัดระเบียบ ร้านค้าที่วางขายสินค้า					
๒	วัดของท่าน มีการจัดเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรลงไป ทำหน้าที่รับผิดชอบการทำความสะอาดและคัด แยกขยะ					
๓	วัดของท่าน มีการจัดเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรลงไป ทำหน้าที่รับผิดชอบด้านการรักษาความปลอดภัย					
๔	วัดของท่าน มีการจัดเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรลงไป ทำหน้าที่รับผิดชอบศูนย์บริการนักท่องเที่ยว					
๕	วัดของท่าน มีการจัดวิทยากรหรือมัคคุเทศก์ให้ ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภายในวัด					
๖	วัดของท่าน มีการอบรมเยาวชนให้เป็นยุวอาสา สมัครนำเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในวัด					
๗	วัดของท่าน มีการพัฒนาบุคลากรที่รับผิดชอบการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในวัดเป็นประจำทุกปี					
๘	วัดของท่าน มีการจัดการด้านบุคลากรโดยให้ความ สำคัญกับบุคลากรในฐานะทรัพยากรที่ทรงคุณค่า					

ข้อ	การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
	๒. ด้านงบประมาณ					
๑	วัดของท่าน มีการจัดทำแผนงบประมาณสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม					
๒	วัดของท่าน มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารงบประมาณการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัด					
๓	วัดของท่าน มีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม					
๔	วัดของท่าน มีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกับชุมชน					
๕	วัดของท่าน มีการประสานแผนและดำเนินการตรวจสอบ ติดตาม และนิเทศให้เป็นไปตามแผนงบประมาณ					
๖	วัดของท่าน มีการสรรหางบประมาณสนับสนุนจากภายนอกเช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เป็นต้น					
๗	วัดของท่าน มีการติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้งบประมาณ					
๘	วัดของท่าน มีการจัดการด้านงบประมาณโดยให้ความสำคัญกับหลักความโปร่งใสตรวจสอบได้					
	๓. ด้านวัสดุอุปกรณ์					
๑	วัดของท่าน มีการจัดทำบัญชีแยกประเภทวัสดุอุปกรณ์					
๒	วัดของท่าน มีการจัดเจ้าหน้าที่ประจำในการดูแลวัสดุอุปกรณ์					
๓	วัดของท่าน มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ถูกต้องวิธี					
๔	วัดของท่าน มีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่เพื่อตรวจสอบสภาพและซ่อมบำรุงวัสดุอุปกรณ์					

ข้อ	การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๕	วัดของท่าน มีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ดูแลการเบิก-จ่าย วัสดุอุปกรณ์					
๖	วัดของท่าน มีการจัดทำอาคารสถานที่สำหรับเก็บ วัสดุอุปกรณ์อย่างเป็นสัดส่วน					
๗	วัดของท่าน มีการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ถูกต้องตาม มาตรฐานด้านการท่องเที่ยว					
๘	วัดของท่าน มีการจัดการด้านวัสดุอุปกรณ์โดยให้ ความสำคัญกับหลักคุณค่า					
๔. ด้านการจัดการ						
๑	วัดของท่าน มีการจัดการตั้งอยู่บนฐานคิดที่เน้นให้ เห็นถึงความสำคัญของการผสมผสานจุดมุ่งหมาย ของการฟื้นฟูและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทาง วัฒนธรรม					
๒	วัดของท่าน มีการจัดการโดยรับผิดชอบที่จะช่วย กันลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม					
๓	วัดของท่าน มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในบริบทของกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมการ ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม					
๔	วัดของท่าน มีการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยชุมชนโดยมุ่งเน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มของ ชุมชน					
๕	วัดของท่าน มีการประสานงานกับหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ฯลฯ ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม					
๖	วัดของท่าน มีการรณรงค์ให้ประชาชนเห็นคุณค่า และความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม					
๗	วัดของท่าน มีการจัดการการท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมในฐานะที่เป็นกลไกอย่างหนึ่งในการ พัฒนาชุมชน					
๘	วัดของท่าน มีการบริหารจัดการโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง					

ตอนที่ ๓: ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

๑) ด้านบุคลากร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒) ด้านงบประมาณ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓) ด้านวัสดุอุปกรณ์

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๔) ด้านการจัดการ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก จ
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย เรื่อง

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ- ฉายา/นามสกุล

วุฒิการศึกษา

ตำแหน่ง

วัน/เวลาที่สัมภาษณ์

สถานที่

ตอนที่ ๒ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

การพัฒนาวัด หมายถึง การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตามปัจจัยพื้นฐาน
ทางการบริหาร ๔ ด้าน ประกอบด้วย

- ๑) ด้านบุคลากร คือ การบริหารกำลังคนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด
- ๒) ด้านงบประมาณ คือ การจัดสรรเงินให้ใช้จ่ายต้นทุนน้อยที่สุดและให้เกิดประสิทธิภาพ
และประสิทธิผลสูงสุด
- ๓) ด้านวัสดุอุปกรณ์ คือ การบริหารวัสดุในการดำเนินงานเพื่อให้สิ้นเปลืองน้อยที่สุดแต่
เกิดประโยชน์สูงสุด
- ๔) ด้านการจัดการ คือ กระบวนการจัดการบริหารควบคุมเพื่อให้งานทั้งหมดเป็นไปอย่าง
มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอย่างเต็มที่

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่
มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคม
และมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของ
สังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึง
ความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของ
คนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี

วัด หมายถึง วัดในพระพุทธศาสนา สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ วัดในสังกัดคณะสงฆ์
มหานิกาย อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เท่านั้น

ตอนที่ ๓ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๑ ท่านเห็นว่า แนวทางการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร

๒) ท่านเห็นว่า แนวทางการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านงบประมาณ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร

๓) ท่านเห็นว่า แนวทางการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านวัสดุอุปกรณ์ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร

๔) ท่านเห็นว่า แนวทางการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการจัดการ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร

ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

พระมหาจรรุญ อภิธมฺมจิตฺโต (กิมขุนฮวด)

นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(ผู้สัมภาษณ์)

ภาคผนวก ข
ภาพถ่ายการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระมหาจรัญ อภิธมฺมจิตฺโต (กิมซุ่นฮวด)
- เกิด : วันอาทิตย์ที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๗
- สถานที่เกิด : หมู่ ๖ ตำบลสวนหลวง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
- การศึกษา : นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดสวนหลวง พ.ศ. ๒๕๒๓
 : เปรียญธรรม ๓ ประโยค สำนักเรียนวัดบึงาม พ.ศ. ๒๕๒๙
 : หลักสูตรประกาศนียบัตรบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.)
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๕
 : พุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๙
- อุปสมบท : วันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๘
 โดยมี พระครูสมุทรวิจารณ์ วัดประชาโฆสิตาราม เป็นพระอุปัชฌาย์
- สังกัด : วัดสวนหลวง ตำบลสวนหลวง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
- ตำแหน่ง/หน้าที่ : ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนหลวง พ.ศ. ๒๕๔๙
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดสวนหลวง
 ตำบลสวนหลวง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ๗๕๑๑๐
 โทร. ๐๘๙-๒๓๐๓๓๔๐